В. Р. САЛАМАХА

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ І СУДОВИЙ РОЗГЛЯД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Монографія

Харків
2025

УДК 343.98 (477)
С 16

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного наукового центру «Інституту судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України
(протокол № 15 від 29 жовтня 2025 року)

Рецензенти:

Корнієнко М. В. – перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Арешонков В. В. – керівник відділу Департаменту аналізу інформації та управління ризиками Бюро економічної безпеки України, доктор юридичних наук, професор.

Саламаха В. Р.

С 16 Предмет доказування і судовий розгляд кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусєвої. – Харків : Майдан, 2025. – 244 с.

ISBN 978-966-372-946-6

У монографії на підставі узагальнення наукових досліджень українських і зарубіжних вчених, а також за результатами аналізу положень чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства, з урахуванням сформованої практики Європейського суду з прав людини, а також національної судової практики, обґрунтовано низку теоретичних питань, пов'язаних із доказуванням і судовим розглядом кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Для науковців, практичних працівників, викладачів, курсантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями протидії злочинності, збирання доказів у кримінальному провадженні.

УДК 343.98

ISBN 978-966-372-946-6 © В. Р. Саламаха, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....5

ПЕРЕДМОВА.....6

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

1.1. Стан наукової розробленості проблематики доказування у кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи..... 8

1.2. Загальна характеристика структури предмета доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи 30

1.3. Об'єкт і об'єктивна сторона кримінального правопорушення як елементи доказування у кримінальних провадженнях проти життя та здоров'я особи 40

1.4. Суб'єктивна сторона як елемент предмета доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров' я особи..... 56

Висновки до Розділу 1 61

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

2.1. Поняття, структура і процесуальні способи з бирання доказів у кримінальному провадженні..... 64

2.2. Засоби збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи..... 86

2.3. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи 93

2.4. Отримання доказів під час розслідування в умовах протидії 110

Висновки до Розділу 2 126

РОЗДІЛ 3
ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

3.1. Прокурор як суб'єкт доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи..... 132

3.2. Участь захисника у доказуванні в злочинах проти життя та здоров'я особи 155

3.3. Судовий контроль і судовий розгляд у кримінальних справах щодо злочинів проти життя та здоров'я особи 178

Висновки до Розділу 3 191

ВИСНОВКИ..... 197

ЛІТЕРАТУРА..... 203

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВС – Верховний Суд
ЄРДР – Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
КК – Кримінальний кодекс
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
МВС – Міністерство внутрішніх справ
НС(Р)Д – негласна слідча (розшукова) дія
С(Р)Д – слідча (розшукова) дія
Ст. – стаття
Ч. – частина

ПЕРЕДМОВА

Одним із пріоритетних напрямів, обраного Україною євроінтеграційного курсу, спрямованого на розбудову демократичної, соціальної, правової держави є гарантування права на життя, здоров'я особи, поваги її честі та гідності, забезпечення права на освіту, працю тощо. Задоволення базових потреб особи належить до концептуальних гарантій її подальшого гармонійного розвитку, як особистості та учасника суспільних відносин, а тому ці напрями діяльності віднесено і до фундаментальних завдань держави.

Значно ускладнюється втілення та реалізація згаданих фундаментальних завдань в умовах дії правового режиму воєнного стану, зокрема і через вагому завантаженість правоохоронних органів, які зобов'язані виконувати покладені на них функції за нетипових обставин. Зниження результативності досудового розслідування у кримінальних правопорушеннях в цілому, а також досудового слідства, що здійснюється у злочинах проти життя та здоров'я особи зокрема, відбувається ще й у зв'язку зі змінами в політичній, економічній, соціальній сферах життя суспільства. Викладене актуалізує завдання щодо вдосконалення особливостей доказування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Проблеми кримінального процесуального доказування, визначення ролі суду у кримінальному процесуальному доказуванні на стадії судового розгляду відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу 2012 р. стали предметом дослідження таких українських учених, як С. Абламський, В. Бабунич, Н. Басай, Н. Бобечко, В. Бояров, В. Вапнярчук, Г. Власова, Г. Глобенко, І. Гловюк, В. Гмирко, Ю. Грошевий, С. Давиденко, О. Дехтяр, Д. Захаров, Я. Зейкан, О. Капліна, П. Каркач, В. Колодчин, О. Костюченко, І. Котубей, Р. Куйбіда, Л. Лобойко, Т. Лукашкіна, Н. Максимишин, А. Маланюк, С. Міщенко, В. Нор, А. Павлишин, О. Панасюк, Є. Повзик, М. Погорецький, В. Романюк, О. Рибалка, А. Руденко, Ю. Середа, Н. Сиза, Г. Сисоєнко, М. Стоянов, Г. Тетерятник, В. Трофименко, В. Тютюнник, В. Фігурський, Т. Фоміна, А. Черненко, М. Шевчук, О. Шило, А. Шиян, М. Шумило, О. Юхно, О. Яновська та інші.

Науковцями досліджувалися питання активності й ініціативи сторін захисту й обвинувачення, а також суду в доказуванні; мети та меж доказування; визнання доказів недопустимими; участі сторін у доказуванні на етапі досудового розслідування та під час судового розгляду; концепції судових доказів; визначення порядку й обсягу дослідження доказів у суді; доказування у провадженнях на підставі угод; особливостей проведення окремих судово-слідчих дій тощо.

Проблеми теорії криміналістичної методики, окремі аспекти розслідування різних категорій кримінальних правопорушень і судово-експертного забезпечення розслідування знайшли відображення у працях Л. Аркуші, А. Волобуєва, І. Вороніна, Г. Грановського, В. Гусєвої, В. Журавля, І. Загороднього, Н. Клименко, А. Коваленка, В. Коваленка, І. Когутича, О. Колесніченка, В. Коновалової, М. Корнієнка, В. Кузьмічова, В. Лукашевича, В. Малярової, О. Одерія, І. Петрової, І. Пирога, О. Пчеліної, В. Пчолкіна, О. Саінчина, С. Сафронова, Е. Сімакової-Єфремян, Р. Степанюка, В. Стратонова, В. Тіщенка, Д. Цехана, К. Чаплинського, С. Чернявського, Ю. Чорноус, В. Шевчука, В. Шепітька, М. Щербаковського, Б. Щура, В. Юсупова та ін.

Разом з тим, попри значну кількість наукових напрацювань у зазначених напрямах, комплексне та системне дослідження особливостей доказування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я особи у вітчизняній юридичній науці досі не здійснювалося. Це підкреслює як практичну важливість очікуваних результатів, так і актуальність обраної проблематики, що разом слугує переконливим обґрунтуванням визначення її предметом даного дисертаційного дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

1.1. Стан наукової розробленості проблематики доказування у кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи

Згідно з положеннями Національної стратегії у сфері прав людини, життя кожного представника суспільства є об'єктом державного захисту й охорони. Документ проголошує, що будь-яке посягання на життя людини створює необхідність у комплексному застосуванні механізмів, спрямованих на відновлення порушених прав, а також на притягнення до відповідальності осіб, які вчинили кримінально-протиправні діяння. Реалізація цих завдань неможлива без проведення всебічного, об'єктивного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень. Цією ж Стратегією проголошено, необхідність зростання ефективності діяльності правоохоронних органів у протидії злочинам, що становлять вагому суспільну небезпеку[1].

В умовах військового вторгнення країни-агресора російської федерації традиційні завдання, що входять до компетенції сил безпеки, вимагають кардинально нових підходів і рішень. Особливого значення набуває застосування методів і засобів, здатних забезпечити реальну ефективність у таких складних обставинах. Одним із ключових питань, яке,

[1] Національна стратегія у сфері прав людини : затв. Указом Президента України №119/2021 від 24.03.2021. Президент України: офіційне Інтернет-представництво: сайт. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537 (дата звернення: 28.11.2024).

на нашу думку, залишається актуальним, є процес доказування у злочинах, що посягають на життя та здоров'я людини, оскільки ця сфера має свої специфічні особливості та досі супроводжується дискусіями щодо окремих аспектів і напрямів роботи.

Проблематика доказування у кримінальному процесі вже давно належить до типових напрямів наукових пошуків українських вчених у галузі кримінального процесу: вчені займаються і розробленням теоретичних аспектів (таких-от як поняття доказування, його змістовних компонентів, досліджують предмет та межі доказування тощо), і формуванням практичних рекомендацій щодо вдосконалення правозастосовної діяльності, збирання, перевірки й оцінки доказів тощо.

Питання кримінального процесуального доказування та визначення ролі суду на стадії судового розгляду досліджували такі українські вчені, як С. Абламський, В. Бабунич, Н. Басай, Н. Бобечко, В. Бояров, В. Вапнярчук, Г. Власова, Г. Глобенко, І. Гловюк, В. Гмирко, Ю. Грошевий, С. Давиденко, О. Дехтяр, Д. Захаров, Я. Зейкан, О. Капліна, П. Каркач, В. Колодчин, О. Костюченко, І. Котубей, Р. Куйбіда, Л. Лобойко, Т. Лукашкіна, Н. Максимишин, А. Маланюк, С. Міщенко, В. Нор, А. Павлишин, О. Панасюк, Є. Повзик, М. Погорецький, В. Романюк, М. Стоянов, Г. Тетерятник, В. Трофименко, В. Тютюнник, В. Фігурський, Т. Фоміна, М. Цуцкірідзе, А. Черненко, О. Шило, А. Шиян, М. Шумило, О. Юхно, О. Яновська та інші. У їхніх наукових працях розглянуто питання, що стосуються активності й ініціативи сторін захисту, обвинувачення і суду в процесі доказування. Визначено основні цілі доказування, проведено аналіз підстав, за яких докази можуть бути визнані недопустимими, а також з'ясовано роль учасників кримінального провадження у здійсненні доказування як на етапі досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

Науковці аналізували концепції збирання, перевірки й оцінки доказів, визначали порядок та обсяг їх дослідження у суді, розглядали специфіку доказування в межах укладених угод, а також вивчали особливості проведення окремих процесуальних дій. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, питання доказування та судового розгляду злочинів проти життя і здоров'я, що залишаються одними з найпоширеніших серед зареєстрованих

кримінальних правопорушень, досі не стали об'єктом комплексного дослідження. Це зумовлює потребу в активізації наукових розвідок у цій сфері, у тому числі з урахуванням дії особливих правових режимів.

Щодо розуміння сутності кримінального процесуального доказування на момент чинності попереднього кримінально-процесуального закону (1960 р.), то, наприклад, В. Нор запропонував розуміти доказування, як одну з форм пізнавальної діяльності людини, що в межах кримінального процесу відбувається згідно із загальними закономірностями, притаманними пізнавальному процесу в різних науках і сферах практики, але при цьому має свої специфічні особливості. Ця діяльність здійснюється у встановлених законом процесуальних межах і спрямована на збирання, фіксацію, перевірку й оцінку фактичних даних (доказів), необхідних для встановлення істини у кримінальній справі[1].

М. Михеєнко визначав доказування як діяльність учасників кримінального процесу, що полягає у збиранні (формуванні), перевірці й оцінці доказів і їх процесуальних джерел, а також у формулюванні на цій підставі відповідних тез і наведенні аргументів на їх підтримку. З точки зору гносеології, доказування є формою людського пізнання, у межах якої, з урахуванням її особливостей, використовуються всі закони й категорії як діалектичної, так і формальної логіки[2,3]. Відтак, за підходом ученого, між процесом доказування і пізнанням можна поставити знак рівності.

Як підкреслював на той час М. Шумило, процес доказування у кримінальному провадженні є ключовим інструментом пізнання, що здійснюється в межах визначеної правової процедури та відображає взаємозв'язок пізнавальних, юридичних і психологічних аспектів установлення факту винуватості або невинуватості особи у вчиненні злочину[4].

---

[1] Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів : ЛДУ (Вища шк.), 1978. С. 73-75.

[2] Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном процессе : монография. Киев : Вищ. шк., 1984. С. 6-9.

[3] Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: підручник. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Либідь, 1999. С. 115-117.

[4] Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі

Таким чином, науковець зосереджувався на осмисленні доказування через призму гносеології.

На думку Ю. Грошевого, доказування в кримінальному процесі слід розглядати як спеціалізовану діяльність процесуально уповноважених осіб, спрямовану на збирання, аналіз та оцінювання доказової інформації з метою правомірного встановлення фактів, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні. Як форма опосередкованого пізнання подій минулого, доказування відіграє центральну роль у системі кримінально-процесуального пізнання[1].

Також загальнотеоретичні та практичні аспекти доказування, збирання та перевірки доказів на стадіях досудового слідства та судового розгляду, а також суміжних питань, на той час знаходили своє висвітлення в наукових доробках С. Альперта[2], Ю. Грошевого[3], В. Зеленецького[4],

---

України : монографія. Харків : РВФ «Арсіс, ЛТД», 2002. С. 118.

[1] Грошевой Ю. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії. *Вісник Академії правових наук України.* 2004. № 3 (38). С. 144.

[2] Альперт С. А. Доказательства. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: научн.-практ. коммент. Киев : Политиздат, 1974. С. 87-113.

[3] Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве : монография. Харьков : Вищ. шк., 1975. 144 с. В кн. Грошевий Ю. М. Вибрані праці; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків : Право, 2011. 656 с.; Грошевой Ю. М. Теоретические проблемы формирования убеждений судьи в советском уголовном судопроизводстве: дисс. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1975. 420 с.

[4] Зеленецкий В. С. Объект уголовно-процессуального познания действительности. В кн. Вопросы государства и права развитого социалистического общества. Харьков : Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1975. С. 247-249; Зеленецкий В. С. Проблемы формирования совокупности доказательств в уголовном процессе : монография. Харьков : Восточно-регион. центр гуманит.-образов. инициатив, 2004. 108 с.

В. Обуховського[1], Н. Сібілевої[2], В. Тертишника та С. Слинька[3], А. Соловйова[4] та ін.

На початку XXI ст. визначальними для розроблення концепції розуміння кримінального процесуального доказування стали роботи Д. Бочарова[5], В. Гмирка[6], Л. Кірмач[7], О. Ляш[8], В. Попелюшко[9], Н. Рогатинської[10],

---

[1] Обуховский В. А. Уголовные доказательства в истории и советском праве : монография. Харьков : Юриздат НКЮ, 1926. 188 с.

[2] Сибилева Н. В. Допустимость доказательств в советском уголовном процессе: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1986. 21 с.

[3] Тертишник В. М., Слинько С. В. Теория доказательств. Харьков: [б.в.], 1998. 233 с.

[4] Соловьев А. Д. Процессуальные вопросы установления истины на предварительном следствии : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1969. 44 с.

[5] Бочаров Д. О. Доказування у правозастосовчій діяльності: загальнотеоретичні питання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2006. 21 с.

[6] Гмирко В. П. Кримінально-процесуальні докази: поняття, структура, характеристики, класифікація : конспект проблемної лекц. Дніпропетровськ : Акад митної служби України, 2002. 64 с.; Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2010. 314 с.

[7] Кірмач Л. А. Доказування як метод пізнання в процесі розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 12 с.

[8] Ляш А. О., Стахівський С. М. Докази і доказування в кримінальному судочинстві: навч. посіб. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 216 с.

[9] Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі. Острог, 2001. 195 с.

[10] Рогатинська Н. З. Предмет доказування у справах, що закриваються провадженням за нереабілітуючими підставами : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 202 с.

С. Стахівського[1], Ж. Удовенко[2], О. Чучукало[3] та багатьох інших.

Напередодні ухвалення Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) 2012 р. підготовлено до захисту роботи Н. Басая[4], А. Дуди[5], Є. Коваленко[6], Я. Конюшенко[7] та багатьох інших. Ці дослідження також мали своїм предметом проблеми збирання доказів, визначення їх недопустимими та вирішення інших загальнотеоретичних понять.

Комплексне реформування системи положень кримінального процесуального законодавства, що є визначальними для процесу доказування, сколихнуло наукові пошуки з новою силою, тим самим спровокувавши численні пошуки вирішення багатьох проблем, котрі виникали, особливо попервах (розпочинаючи з 2012 р.). У цей час опубліковано та захищено роботи М. Багрія[8], Р. Благути зі

---

[1] Стахівський С. М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 31 с.

[2] Удовенко Ж. В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 18 с.

[3] Чучукало О. І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 18 с.

[4] Басай Н. М. Визнання доказів недопустимими в кримінальному процесі України: підстави, процесуальний порядок і правові наслідки : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2012. 264 с.

[5] Дуда А. В. Обставини, що характеризують особу обвинуваченого, як елемент предмета доказування у кримінальній справі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 19 с

[6] Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручн. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 632 с.

[7] Конюшенко Я. Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : Акад. управління МВС, 2010. 20 с.

[8] Багрій М. В. Використання непрямих доказів у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 217 с.

співавторами[1], В. Вапнярчука[2], Н. Глинської[3], В. Гнатенко[4], В. Гончаренка[5], В. Завтура[6], А. Заклюки[7], В. Зінченка[8], А. Каліновської[9], М. Каліновської[10], Д. Кастарнова[11],

---

[1] Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

[2] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 40 с.

[3] Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 469 с.

[4] Гнатенко В. С. Межі доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2017. 16 с.

[5] Гончаренко В. Г. Доказування в кримінальному провадженні: наук.-практ. посіб. Київ : Прецендент, 2014. 42 с.

[6] Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса. 2018. 237 с.

[7] Заклюка А. В. Докази та доказування на стадії досудового розслідування : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя. 2016. 20 с.

[8] Зінченко В. М. Достатність доказів у кримінальному провадженні: дис. …канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 231 с.

[9] Каліновська А. В. Доказування у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 235 с.

[10] Каліновська М. О. Особливості кримінального процесуального доказування під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2021. 251 с.

[11] Кастарнов Д. Б. Доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 22 с.

О. Корецького[1], Н. Кравченко[2], Г. Крет[3], О. Литвин[4], Ю. Пастернака[5], М. Погорецького[6], Б. Ратушної[7], Х. Слюсарчука[8], М. Станковича[9], А. Степаненка[10], В. Фаринника[11] та багатьох інших.

---

[1] Корецький О. П. Організаційна діяльність суду під час встановлення предмету інформаційно-змістовного доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Львів, 2020. 23 с.

[2] Кравченко Н. С. Суб'єкти доказування цивільного позову в кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 263 с.

[3] Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 560 с.

[4] Литвин О. В. Кримінально–процесуальне доказування у стадії судового розгляду : автореф. дис. … канд. юрид. наук. 12.00.09. Одеса. 2016. 20 с.

[5] Пастернак Ю. Б. Методологічні проблеми доказування у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 19 с.

[6] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 3. С. 63-79; Погорецький М. А. Про співвідношення джерел фактичних даних і джерел доказів у кримінальному процесі. *Право України.* 2009. № 1. С. 80-85; Погорецький М. А. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12-25.

[7] Ратушна Б. П. Належне доказування у судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2014. 16 с.

[8] Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні : автореферат дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 24 с.

[9] Станкович М. І. Межі доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 24 с.

[10] Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 22 с.

[11] Фаринник В. І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків : Фактор, 2013. 96 с.

Зауважимо, що на сьогодні вагомий внесок в систему наукових положень про теорію кримінального процесуального доказування, визначення його правової природи здійснив В. Вапнярчук. Автором проведено узагальнення типових концепцій щодо розуміння кримінального процесуального доказування, його гносеологічної та проектно-реалізаційної природи, місця і функцій у правореалізації, особливостей об'єкту і предмету кримінального процесуального доказування, суб'єктивної та об'єктивної сторони кримінального процесуального доказування, суб'єктів кримінального процесуального доказування тощо.

Комплексно до дослідження проблематики кримінального процесуального доказування у контексті окремих видів і груп кримінальних правопорушень підійшли А. Анохіна[1], О. Антіпової[2], О. Артеменко[3], О. Баганець[4], В. Важинський[5], Я. Дякін[6], І. Козак[7], С. Козаченка[8],

---

[1] Анохін А. М. Предмет доказування у кримінальних провадженнях про дорожньо-транспортні пригоди : автореферат дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 16 с.

[2] Антіпова О. І. Предмет та процес доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень про дорожньо-транспортні пригоди : автореферат дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2014. 16 с.

[3] Артеменко О. С. Доказування у кримінальних провадженнях про діяння неосудних осіб : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

[4] Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 269 с.

[5] Важинський В. М. Процес доказування при розслідуванні фіктивного підприємництва та пов'язаних з ним злочинів в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.

[6] Дякін Я. О. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням землею : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 235 с.

[7] Козак І. А. Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2024. 22 с.

[8] Козаченко С. В. Доказування у кримінальних

О. Льозний[1], П. Луцюка[2], Р. Малюга[3], О. Пчеліна[4], М. Пінчук[5], А. Репчонок[6], К. Фомічов[7], А. Шевчишен[8] та ін.

Особливості діяльності суб'єктів доказування у кримінальному провадженні дослідили С. Давиденко,

---

провадженнях, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї або боєприпасів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2023. 234 с.

[1] Льозний О. А. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 22 с.

[2] Луцюк П. С. Особливості процесуального доказування в ході дослідження дорожньо-транспортних пригод, вчинених в несприятливих умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

[3] Малюга Р. В. Кримінальне процесуальне доказування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 273 с.

[4] Пчеліна О. В. Особливості предмета доказування у кримінальних справах про економічні злочини та їх вплив на методику розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 19 с.

[5] Пінчук М. Г. Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 23 с.

[6] Репчонок А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2023. 219 с.

[7] Фомічов К. С. Доказування у справах про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням суб'єктами господарювання : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2012. 16 с.

[8] Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 43 с.

Н. Кравченко, О. Лань, І. Мерімеріна, Є. Немчинов, Н. Обрізан, О. Старенький, В. Соловйов та ін. [1].

Упродовж останнього часу (2022-2025 рр.) особливості доказування ставали також предметом досліджень С. Данькової, Є. Коць, Р. Луцюка, В. Миронової, П. Михайлова, Я. Помаза, А. Репчонка, А. Русаєва[2].

---

[1] Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 41 с.; Кравченко Н. С. Суб'єкти доказування цивільного позову в кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 21 с.; Лань О. Ю. Захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.; Мерімеріна І. О. Прокурор як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею, судом : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2021. 198 с.; Немчинов Є. С. Участь прокурора у кримінальному процесуальному доказуванні під час судового провадження : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2021. 249 с.; Обрізан Н. М. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 235 с.; Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2021. 233 с.

[2] Данькова С. О. Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Хмельницький, 2024. 254 с.; Коць Є. П. Доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень про створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2022. 222 с.; Луцюк Р. П. Особливості кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами дорожньо-транспортних пригод : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. 227 с.; Миронова В.В. Доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Дніпро, 2024. 191 с.; Михайлов П. С. Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження : дис. ... д-ра філос.: 081 Право.

Множинність підходів до осмислення проблематики кримінального процесуального доказування дозволяє узагальнити, що вона є самостійною науковою теорією кримінального процесу. Її сутність полягає у визначенні напрямів відповідної практичної діяльності, встановленні засад функціонування всіх процесуальних інститутів і впливає на організацію та роботу правоохоронних і судових органів, правозахисних інституцій та інших суб'єктів, залучених до цього процесу[1]. У науковій літературі сформувалася значна кількість підходів до розуміння сутності доказування як практичної діяльності, а також до визначення його цілей і предмета.

Доказування зазвичай розглядається як складова кримінального процесуального пізнання, що передбачає здійснення практичних дій і логіко-аналітичних операцій. Ці дії спрямовані на формування, перевірку й оцінювання фактичних обставин, які можуть набути статусу доказів і слугуватимуть основою для прийняття й обґрунтування процесуальних рішень[2].

Водночас В. Корсун у своєму дослідженні запропонував визначати доказування як специфічну форму кримінально-процесуального пізнання, котра на практиці втілюється у

Хмельницький, 2025. 205 с.; Помаз Я. О. Особливості доказування на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Чернігів, 2023. 224 с.; Репчонок А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2023. 219 с.; Русаєв А. В. Доказування службовою особою підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України декларування недостовірної інформації : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2023. 227 с.

[1] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63. URL: vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannia/34-problemy-kryminalnoho-protsesu/111-nova-kontseptsiia-kryminalnoho-protsesualnoho-dokazuvannia.

[2] Корсун В. Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. С. 12.

діяльності судді, прокурора, слідчого, керівника слідчого підрозділу, органу дізнання, уповноваженої особи, що здійснює дізнання, а також інших суб'єктів, наділених відповідними повноваженнями згідно з кримінальним процесуальним законодавством. Цей вид діяльності базується на поєднанні практичних дій і логіко-аналітичних процедур, спрямованих на збирання, перевірку, аналіз та оцінювання доказів з метою належного обґрунтування процесуальних рішень. У підсумку така діяльність покликана забезпечити встановлення об'єктивної істини у справі та досягнення завдань кримінального судочинства[1].

А. Спусканюк у своєму визначенні наголошує, що доказування полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів, забезпеченій завдяки проведенню слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та здійснення інших процесуальних заходів представниками органів досудового розслідування, а також прокурором[2]. Так, автор акцентує увагу на сутності доказування як процесуальної діяльності, користуючись термінами, властивими кримінальному процесуальному праву. Він підкреслює важливість збирання, перевірки й оцінки доказів через відповідні процесуальні дії, що є основою для прийняття обґрунтованих рішень у кримінальному судочинстві.

О. Баганець визначає доказування як регламентовану кримінальним процесуальним законодавством пізнавально-практичну діяльність уповноважених осіб, що спрямована на отримання доказів та їх подальше використання для обґрунтування правової позиції чи процесуальних рішень. Цей процес включає в себе не тільки збирання доказів, але й специфічні завдання та засоби, що використовуються для досягнення бажаного результату. Таким чином, автор робить акцент на об'єктивній та суб'єктивній складовій цієї діяльності, на її меті та специфічних завданнях[3].

---

[1] Там само.

[2] Спусканюк А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 191-192.

[3] Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної

Щодо сучасного розуміння сутності доказування, то, наприклад, В. Вапнярчук, розробляючи власну концепцію системного підходу до кримінального процесуального доказування, розглядає його як цілісну систему, дослідження якої можливе за допомогою методів системного аналізу. На його думку, доказування складається з низки взаємопов'язаних елементів, зокрема: об'єкта, суб'єктивної та об'єктивної сторін, а також суб'єкта доказування. Саме взаємодія цих складових формує нову — емерджентну — властивість системи, що полягає у спроможності ефективно здійснювати доказову діяльність і досягати її основної мети[1].

С. Данькова сформулювала поняття кримінального процесуального доказування в судовому провадженні у першій інстанції. Його вона пропонує розуміти як регламентовану кримінальним процесуальним законом пізнавально-практичну та логічно-розумову діяльність учасників судового провадження і суду, котра полягає у формуванні, дослідженні й оцінці доказів, а також їх подальшому використанні з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, відстоювання визначених учасниками правових позицій і прийняття законних, обґрунтованих і вмотивованих судових рішень[2].

Вважаємо, що, незважаючи на загальне правило, яке покладає обов'язок доказування на сторону обвинувачення, не слід обмежуватися лише цими визначеннями. Такий підхід значно обмежує розуміння процедури доказування, навіть у контексті діяльності слідчих, прокурорів та інших учасників кримінального провадження. Адже сторона обвинувачення займається не лише збиранням доказів вини обвинуваченого, а й прагне встановити всі обставини, пов'язані з подією кримінального правопорушення, і надати їм відповідну кримінально-правову оцінку.

вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. С. 208.

[1] Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрайт, 2017. С. 41, 78.

[2] Данькова С. О. Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Хмельницький, 2024. С. 23.

Ми підтримуємо підхід М. Погорецького, згідно з яким доказування має дві складові структури: зовнішню та внутрішню. Зовнішня структура, відповідно до позиції вченого, виражається в діяльності, що полягає в отриманні та використанні доказів. Внутрішня ж структура представлена такими елементами, як об'єкт, предмет, суб'єкт, мета, завдання, засоби і результат цієї діяльності[1]. Ціль (мета) доказування полягає в «переведенні неочевидного (невідомої події) в очевидне, шляхом дотримання передбаченого законом порядку»[2], однак кожен суб'єкт, залучений до цієї діяльності, створює свою власну теоретико-інформаційну модель, яка відображає його розуміння процесу доказування й уявлення про перспективи реалізації цієї моделі[3].

Група кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи охоплює значну кількість злочинів і кримінальних проступків, які, за рядом обставин, мають суттєві відмінності. Вони розрізняються як за кримінально-правовими характеристиками, так і за механізмом реалізації злочинної діяльності, що суттєво впливає на специфіку їх розслідування та судового розгляду.

Помітна відмінність між підходами полягає у способі класифікації зазначеної категорії кримінально караних діянь. Насамперед виділяють дві основні групи: 1) правопорушення, які становлять загрозу для життя особи; 2) діяння, що посягають на здоров'я людини.

Більш деталізовану систему класифікації злочинів проти здоров'я пропонує В. Гацелюк, який поділяє їх на кілька окремих категорій: 1) правопорушення, що безпосередньо завдають шкоди здоров'ю людини; 2) діяння, які створюють загрозу здоров'ю в межах охорони життя і здоров'я від певних небезпечних інфекційних захворювань; 3) порушення, які завдають шкоди здоров'ю у сфері надання медичних послуг; 4) правопорушення, що спричиняють шкоду через залишення

---

[1] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 70-74.

[2] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 75-76.

[3] Там само.

особи без допомоги або неналежне виконання винним своїх обов'язків; 5) діяння, вчинені у сфері охорони здоров'я, пов'язані з неправомірним розголошенням лікарської таємниці[1]. Отже, відмінними є і видовий об'єкт, і безпосередній предмет посягання, і суб'єкт учинення цих кримінальних правопорушень.

Як ми вже вказували, особливості доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи ще не були предметом комплексних досліджень, проте не можна оминути увагою множинність підходів до визначення основ розслідування кримінальних правопорушень цього виду.

Ґрунтовним вивченням окремих особливостей розслідування вбивств, відповідно до положень КПК України 2012 р., займалися такі вчені як А. Антощук, Р. Бічурін, В. Воронін, Т. Ганжа, О. Груздь, В. Гузєй, Б. Замула, А. Іваниця, Л. Керик, А. Кунтій, М. Куп'янський, О. Любчинський, В. Невгад, С. Саінчин, О. Федорова та ін. [2].

---

[1] Гацелюк В.О. Щодо класифікації злочинів проти здоров'я у КК України 2001 року. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матер. міжн. наук.-практ. конф. (13–14 жовтня 2011 р.) / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова та ін. Харків : Право, 2011. С. 394–400.

[2] Антощук А. О. Початковий етап розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 203 с.; Бічурін Р. Х. Методика розслідування умисних вбивств з хуліганських мотивів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 232 с.; Воронін В. І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 264 с.; Ганжа Т. В. Методика розслідування умисних вбивств малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 26 с.; Груздь О. І. Розслідування умисних вбивств, учинених при перевищенні меж необхідної оборони : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 247 с.; Гузєй В. М. Методика розслідування умисних вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж

Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування вбивств здійснили А. Тимчишин[1], Б. Павлишин[2] та ін. Авторами досліджувалися проблеми проведення слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань та реалізації інших процесуальних заходів, як апробованих

необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 20 с.; Замула Б. А. Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України : дис. …д-ра філос.: 08. Київ, 2021. 284 с.; Іваниця А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств через необережність : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.; Керик Л. І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства : монографія / за ред. проф. В. Ю. Шепітько. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2013. 188 с.; Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 220 с.; Куп'янський М. Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств (організаційно-тактичні засади) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.; Любчинський О. В. Особливості розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2018. 230 с.; Невгад В. В. Методика розслідування умисних вбивств, вчинених способом, небезпечним для життя багатьох осіб : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 22 с.; Саінчин С. О. Досудове розслідування умисного вбивства малолітньої дитини: організація та тактика : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2014. 21 с.; Федорова О. Ф. Особливості розслідування і розгляду у суді кримінальних справ щодо вбивств новонароджених дітей : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2014. 20 с.

[1] Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів у розслідуванні вбивств : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.

[2] Павлишин Б. О. Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування вбивства : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 22 с.

способів з'ясування обставин, що входять до предмету доказування у злочинах досліджуваного виду.

Щодо проблематики збирання доказів, то в цьому контексті привертають увагу питання використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві, тому вважаємо за потрібне звернутися і до цього питання. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи досліджували В. Гусєва, В. Кікінчук та К. Мішина, І. Пиріг, О. Журавель, А. Калашник, А. Тимчишин, В. Топчій, Д. Хорошун та багато інших[1].

---

[1] Гусєва В. О. Особливості розслідування вбивств, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2021. № 3 (120) С. 16-27. https://doi.org/10.33270/01211203.16; Husieva V., Khoroshun D. Typical Forms Of Using Specific Expertise During The Investigation Of Crimes Against Human Life And Health: Ways Of Application And Implementation Issues. *Archives of Criminology and Forensic Sciences.* 2024. № 1 (9). P. 79-86. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.9.2024.05; Кікінчук В. В., Мішина К. Г. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування вбивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі. *Право і безпека*. 2022. № 1. С. 47-55; Пиріг І., Журавель О., Калашник А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 241-247. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-241-247; Пиріг І., Журавель О., Калашник А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 241-247. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-241-247; Тимчишин А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. *Правова позиція*. 14 2021. № 3(32). С. 125–130; Топчій В. В. Особливості розслідування злочинів, скоєних медичним працівником. *Правничий часопис.* 2018. № 3.С. 117-121; Хорошун Д. В. Взаємодія сторін кримінального провадження з судово-

Деякі вчені підійшли ґрунтовно до розроблення проблематики використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи. Це, зокрема, А. Вуйма, Є. Ковалевська, Л. Кривда, А. Таранова та ін. [1].

Так, у дисертації Є. Ковалевської «Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів» (2018 р.) розглянуто низку проблем, які виникають під час застосування спеціальних медичних знань у досудовому розслідуванні, зокрема при проведенні судово-медичної експертизи. На основі аналізу вітчизняного законодавства, наукових праць, судової практики та офіційної статистики авторка сформулювала власне визначення спеціальних медичних знань[2].

У дисертації А. Таранової «Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником» (2020 р.), проведено аналіз основних підходів до визначення поняття спеціальних знань. Автор обґрунтовує, що в процесі розслідування таких злочинів найчастіше виникає потреба в залученні спеціальних медичних і фармацевтичних знань. З криміналістичної точки зору досліджено поняття спеціальних

психіатричним експертом під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи: засади і форми. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 32. №. 2. С. 377-385.

[1] Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивств : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2023. 297 с.; Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2018. 22 с.; Кривда Л. Р. Використання судово-медичних знань у розслідуванні насильницьких і корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. 220 с.; Таранова А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 229 с.;

[2] Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2018. 22 с.

знань, їх мету та значення у розслідуванні зазначених злочинів. Запропоновано класифікацію форм використання спеціальних знань, серед яких виділено участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях, консультації спеціаліста та проведення судових експертиз[1].

Щодо інших різновидів злочинів досліджуваної групи, то проблематиці досудового розслідування домашнього насильства присвячено роботи С. Абламський та Ю. Лук'яненко, Г. Авдєєва, І. Ботнаренко, І. Гловюк, В. Гусєва, В. Кікінчук та Р. Степанюк, В. Гонтаренка, В. Дрозд, Т. Іщенко[2], Т. Мальована, О. Пчеліна, Н. Рогатинська та В. Майхрук, Ю. Слухаєнко, Г. Тетерятник, К. Шаповал та багато інших[3].

---

[1] Таранова А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 229 с.

[2] Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2021. 324 с.

[3] Абламський С. Є., Лук'яненко Ю. В. Особливості початку досудового розслідування домашнього насильства (ст. 1261 КК України). Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 4 (99). С. 234–249. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2022.4.2; Авдєєва Г. К. Використання спеціальних знань у розслідуванні домашнього насильства в умовах змагального кримінального процесу. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи: матер. круглого столу (м. Запоріжжя, 31 трав. 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 10–14; Ботнарекo І. Домашнє насильство: початковий етап розслідування. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 2 (36). С. 82–91; Гловюк І. В. Окремі аспекти доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею. *Право України*. 2014. № 10. С. 97–105; Степанюк Р. Л., Гусєва В. О., Кікінчук В. В. Проблеми формування та реалізації методики розслідування вбивств та кримінальних правопорушень пов'язаних з домашнім насильством. *Право і безпека.* 2023. №1 (88). С. 157-168. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.14; Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис. ... д-ра філос.: 081 «Право». Київ, 2021. 324 с.; Мальована Т. І. Місце проведення

В. Гонтаренко звернув увагу на особливостях досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із випадками домашнього насильства. У межах свого дослідження автор визначив, що «доказування у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, – це пізнавальний та праксеологічний складники кримінальної процесуальної діяльності. Виокремлено специфічні риси доказування в кримінальному провадженні стосовно кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством: чітка регламентованість кримінальним процесуальним законодавством України, повна відповідність установленій кримінальній процесуальній формі, здійснення уповноваженими суб'єктами, реалізація шляхом проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій на підставі та в порядку, визначеному КПК України»[1].

допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 174–184; Пчеліна О. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 187–190. DOI: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).590; Рогатинська Н. З., Майхрук В. Р. Домашнє насильство та проблематика його доказування. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 171-176; Тетерятник Г. К., Сомик О. С. Окремі питання доказування при розслідуванні домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 580–582; Шаповал К. А. Деякі особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств, учинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2(93). С. 324–330. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2021.2.29.

[1] Гонтаренко В. П. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2024. С. 4.

Також суміжні проблеми, пов'язані, зокрема, зі збиранням доказів у кримінальному провадженні щодо злочинів проти життя та здоров'я особи ставали предметом дослідження І. Загородній[1], О. Коваль[2], Л. Омельчук зі співавторами[3], І. Строк та О. Юхно[4] та ін.

Отже, проблематика доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи поки що не була предметом комплексних досліджень у теорії вітчизняного кримінального процесу. Окремі аспекти збирання доказів досліджувалися вченими здебільшого у межах розроблення основ методики розслідування злочинів цієї групи.

Як результат, це негативно впливає на правозастосовчу практику, оскільки відсутність достатньо опрацьованих наукових підходів до питань доказування у справах про злочини проти життя та здоров'я особи під час досудового розслідування призводить до появи низки як теоретичних, так і практичних проблем. Такі труднощі суттєво знижують ефективність діяльності сторони обвинувачення при збиранні, оцінці та використанні доказів у судовому розгляді справ зазначеної категорії. На це вказує і практика: 71 % опитаний слідчий, 89 % прокурорів і 80 % суддів (Додаток А) відзначають наявність проблемних аспектів у доказуванні таких злочинів, зокрема, у частині з'ясування обставин, що входять до предмета доказування, та процесуального

---

[1] Загородній І.В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 243 с.

[2] Коваль М.М. Методика розслідування катувань, що вчиняються співробітниками Національної поліції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 237 с.

[3] Омельчук Л. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення : монографія. Ірпінь : Вид. Нац. ун-ту ДПС України, 2015. 234 с

[4] Строк І. А., Юхно О. О. Основи методики розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання : монографія. Харків : Факт, 2022. 204 с.

закріплення отриманих доказів у матеріалах кримінального провадження.

У зв'язку з цим актуалізована потреба у комплексному науково-практичному аналізі проблематики доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи. Задля цього, на нашу думку, необхідно:

- надати визначення поняття й окреслити зміст доказування стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях за фактами злочинів проти життя та здоров'я особи, з урахуванням особливостей національної моделі кримінального судочинства та сучасних наукових підходів до процесуального доказування;

- розкрити предмет доказування у цій категорії справ і проаналізувати наявні теоретичні та практичні труднощі, пов'язані з його реалізацією;

- визначити перелік типових слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які застосовуються стороною обвинувачення з метою отримання доказів, а також дослідити проблемні питання їх проведення та подальшого використання отриманих результатів у межах кримінального процесуального доказування;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, яке регулює порядок отримання та використання доказів стороною обвинувачення, а також надати рекомендації для підвищення ефективності практичної діяльності органів досудового розслідування у справах, пов'язаних із злочинами проти життя та здоров'я особи.

1.2. Загальна характеристика структури предмета доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи

Дослідженню питань предмета доказування та визначенню особливостей розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи приділяли увагу М. Михеєнко[1],

[1] Михеенко М. М. Теоретические проблемы доказывания в советском уголовном процессе : автореф. дисс. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Киев. 1984. 47 с.

Г. Міньковський, В. Танасевич, В. Попелюшко[1], Ю. Грошевого та С. Стахівського[2], Є. Коваленко[3] та інші. Проте питання предмету доказування у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я особи, обсягу та меж доказування, на сьогодні залишається дискусійним і потребує теоретичного аналізу та переосмислення. Зазначене свідчить про актуальність здійснення теоретико-практичного аналізу предмету доказування у справах щодо злочинів досліджуваного нами виду.

На сьогодні предмет доказування ані в нормативних джерелах, ані в науковій літературі не знайшов свого уніфікованого визначення. Наприклад, Ю. Грошевий розглядає предмет доказування в кримінальному провадженні як відображене в законі уявлення законодавця про ті ключові елементи реальної дійсності, без з'ясування яких неможливо реалізувати соціальне призначення і функції правосуддя в межах конкретної кримінальної справи. На його переконання, сукупність фактів, що складають предмет доказування, виступає безпосереднім об'єктом судового пізнання, зміст і межі якого визначаються завданнями кримінального провадження та необхідністю встановлення об'єктивної істини у кожному випадку[4].

В. Попелюшко трактує предмет доказування як систему фактів і обставин об'єктивної реальності, що мають як матеріально-правове (у сфері кримінального та цивільного права), так і процесуальне (в межах кримінального та цивільного процесу) значення та слугують необхідною й достатньою фактичною основою для остаточного й по суті вирішення кримінальних проваджень[5].

---

[1] Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) : монографія. Острог, 2001. 194 с.

[2] Грошевий Ю. М. Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посібник. Київ. 2006. 272 с.

[3] Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України. Київ. 2006. 632 с.

[4] Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Київ : КНТ, 2006. 272 с.

[5] Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та

Визначальним у цьому контексті є перелік обставин, які обов'язково підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Їх зміст конкретизується через особливості механізму конкретного кримінального правопорушення, кримінально-правову кваліфікацію діяння, а також завдання кримінального провадження на кожній із його стадій, включаючи стадію розслідування та подальший судовий розгляд[1].

В. Гончаренко, спираючись на системне тлумачення процесуальних норм та наукові погляди правознавців, формулює поняття предмета доказування у кримінальному провадженні як сукупність фактичних обставин, що утворюють склад злочину і забезпечують виконання всіх завдань кримінального судочинства щодо діянь, які стали об'єктом дізнання, досудового розслідування та судового розгляду[2].

У контексті дослідження сутності предмету доказування в кримінальному провадженні, слід зауважити, що відповідно до чинної доктрини кримінального процесуального права, його розуміють декілька інакше.

Так, А. Анохін розглядає його як сукупність фактичних обставин, передбачених кримінальним процесуальним законом, що мають кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення і підлягають доказуванню у кожному кримінальному провадженні з метою його вирішення по суті[3].

На думку Л. Удалової, предмет доказування становить сукупність обставин, передбачених кримінальним

кримінально-правові аспекти). Національний ун-т «Острозька академія». Острог : [б.в.], 2001. С. 48.

[1] Романюк В. В. Предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо економічних злочинів. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 416. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-413-422.

[2] Гончаренко В. Г. Предмет доказування в кримінальному судочинстві. *Вісник академії адвокатури України*. 2011. № 1 (20). С. 122.

[3] Анохін А. М. Предмет доказування у кримінальних провадженнях про дорожньо-транспортні пригоди : автореф. дис. …. канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. С. 4.

процесуальним законом, які необхідно з'ясувати у кожній справі, і які мають значення для її правильного вирішення[1].

О. Вакулик визначає предмет доказування як систему обставин об'єктивної реальності, що потребують встановлення у межах кримінального провадження[2].

Ю. Грошевий, О. Капліна та О. Шило вказують, що це перелік обставин, передбачених законом, які мають бути з'ясовані або спростовані у процесі доказування[3].

Т. Лукашкіна вбачає в предметі доказування перелік обставин, які необхідно встановити під час кримінального провадження[4].

М. Шумило трактує його як сукупність фактів і обставин об'єктивної дійсності, що мають матеріально-правове, цивільно-правове й кримінально-процесуальне значення і є достатніми для вирішення справи по суті[5].

---

[1] Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посібник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. 3-є вид., перер. і доповн. Київ : «Видавець», 2012. С. 94.

[2] Вакулик О. О. Окремі питання предмету доказування у кримінальному провадженні за новим КПК України. Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матер. міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 грудня 2012 р., м. Київ. Харків : Видавець Строков Д. В., 2013. С. 100.

[3] Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; С. 191.

[4] Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. С. 237.

[5] Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2012. Т. 1. С. 266.

Н. Карпова акцентує на тому, що йдеться про сукупність обставин, передбачених процесуальним законом, встановлення яких необхідне для прийняття рішення у справі[1].

В. Назарова підкреслює, що це сукупність обставин, які підлягають доказуванню у кожному провадженні та є ключовими для його вирішення[2].

Л. Лобойко та О. Старенький обмежуються визначенням предмета доказування як кола обставин, що підлягають встановленню у межах кримінального процесу[3].

М. Погорецький пропонує розглядати його як набір структурних елементів, які складають зміст предмета доказування і мають бути з'ясовані у процесі провадження[4].

Таким чином, попри відмінності у термінах, усі автори сходяться на тому, що предмет доказування охоплює обставини, які мають правове значення і потребують встановлення для законного й обґрунтованого вирішення кримінального провадження. Ми погоджуємося зі вченими, що предмет доказування знаходить своє відображення в обставинах, що підлягають установленню під час розслідування.

Вчені по-різному підходять до визначення змістовних компонентів структури доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи. Наприклад, під час розроблення методики розслідування умисних убивств, учинених у спосіб, небезпечний для життя багатьох осіб, досить ґрунтовно визначив типовий перелік обставин, що підлягають

---

[1] Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. С. 127.

[2] Назаров В. В. Кримінальний процес України : навч. посібник. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. С. 194.

[3] Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник / Л. М. Лобойко. Київ : Істина, 2014. С. 149; Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні : теорія та практика : монографія ; за загал. ред. д.ю.н., проф. М. А. Погорецького. Київ : Алерта, 2016. С. 54.

[4] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 72.

установленню, В. Невгад. Автор виділив серед них такі: «1) подія вбивства (час, місце, інші обставини, серед іншого факт смерті, факт заподіяння смерті іншою людиною); 2) безпосередня причина смерті (серед іншого час настання смерті, який має значення також для встановлення інших обставин злочину, можливих свідків тощо); 3) насильницьке заподіяння смерті або інші її причини (нещасний випадок, самогубство тощо); 4) спосіб (небезпечний для життя багатьох осіб) та засоби вчинення вбивства (серед іншого способи та засоби готування та приховування злочину); 5) причинний зв'язок між дією (бездіяльністю) винного і смертю потерпілого; 6) особа потерпілого (анкетні дані, фізіологічний/психологічний стан тощо); 7) особа підозрюваного/обвинуваченого (анкетні дані, серед іншого вік, стан здоров'я, особисті та професійні якості, фізіологічний/психологічний стан, матеріальний стан, осудність тощо); 8) винуватість особи, форма вини, зміст і спрямованість умислу, мотив і мета вбивства; 9) співучасники вбивства, роль кожного з них у вчиненні злочину; 10) стосунки між підозрюваним/обвинуваченим та потерпілим; 11) вид і розмір шкоди, завданої злочином, а також розмір процесуальних витрат; 12) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, а також обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання»[1].

В. Воронін, який розробив методику розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, об'єднав обставини, що підлягають установленню, у три групи, а саме: 1) обставини, пов'язані з подією злочину; 2) обставини, пов'язані з особою злочинця; 3) інші обставини, що підлягають установленню[2].

---

[1] Невгад В. В. Методика розслідування умисних вбивств, вчинених способом, небезпечним для життя багатьох осіб : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. С. 88.

[2] Воронін В. І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 105-106.

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, особливу увагу приділяють обставинам, які підлягають доказуванню. Серед них важливими є: подія самого кримінального правопорушення, час і місце його скоєння, спосіб вчинення насильства, систематичність насильницьких дій, а також винуватість особи у вчиненні насильства. Важливими є відомості про особу, яка вчинила правопорушення, а також мотиви та мета, якими вона керувалася. Також має значення вид і розмір шкоди, завданої злочином, та інші обставини, що можуть бути релевантними для повного і об'єктивного розслідування справи[1].

До обставин, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо злочинів, скоєних медичними працівниками, відносять такі: «1) особливості надання медичних послуг, зокрема, чи правильно та своєчасно їх проведено з точки зору їх відповідності основним, загальновизнаним й обов'язковим правилам, розробленим у медицині; 2) види наслідків (у вигляді смерті або істотної шкоди здоров'ю пацієнта); 3) наявність причинного зв'язку між встановленими діяннями медичного працівника і несприятливими наслідками для здоров'я хворого; 4) соціальні, професійні та криміналістичні відомості про медичного працівника; 5) виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення»[2].

Окреслений перелік обставин є результатом застосування криміналістичного підходу до категорії «обставини, що підлягають установленню», тому він включає не лише ті, що обов'язково підлягають доказуванню в ході розслідування, а й ті, які мають криміналістичне значення, але не є обов'язковими для доказування на етапі досудового

---

[1] Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства : практ. посібник / І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 52 с.

[2] Дунаєвська Л. Г. Особливості початкового етапу розслідування злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. С. 10.

розслідування. Це дозволяє враховувати як критично важливі обставини для встановлення істини, так і додаткові чинники, що можуть вплинути на оцінку події або поведінки учасників кримінального процесу.

Узагальнюючи підходи вчених до сутності предмету доказування, можна відзначити, що вони часто вдаються до групування та класифікації обставин, що складають цей предмет. Зокрема, цей підхід передбачає обов'язкове включення до предмету доказування елементів складу кримінального правопорушення, а також обставин, визначених ст. 91 КПК України, що є важливими для процесу доказування та встановлення істини в рамках кримінального провадження.

Узагальнюючи викладене зауважимо, що до обставин, котрі становлять загальний предмет доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи, належать:

- відомості про особу потерпілого (анкетні дані, соціальний статус, рід занять тощо);

- подія кримінального правопорушення й обставини, що передували їй (час, місце вчинення, обстановка тощо);

- спосіб учинення злочину, застосовані знаряддя та засоби, а також ті, що використовувалися на етапах підготовки та приховування злочину;

- відомості про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення (анкетні дані, рід занять, особливості способу життя, відомості про факти антисоціальної поведінки, фізіологічний і психологічний стан на момент учинення кримінального правопорушення та після цього, тип і характер зв'язків, що пов'язують його з потерпілим, наявність обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання;

- суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення (форма вини, мотив і мета вчинення суспільно небезпечного діяння);

- наявність співучасників злочину, роль кожного з них, особливості умислу кожного співучасника або члена групи;

- вид, характер й інші особливості домовленостей між замовником і виконавцем, якщо злочин учинено на замовлення;

- вид і розмір спричиненої потерпілому шкоди (зокрема, ступінь і характер заподіяних ушкоджень, вид і форма застосованого насильства, ;

- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, покарання, є підставами для закриття кримінального провадження;

- вид і розмір витрат на залучення експерта.

На нашу думку, ці обставини становлять загальний предмет доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи. Однак, з огляду на різноманітність таких правопорушень, не можна заперечувати існування локального предмету доказування, який є притаманним окремим групам злочинів цієї категорії. Оскільки кожен вид злочину має свої специфічні особливості, перелік обставин, які підлягають доказуванню, може суттєво змінюватися залежно від конкретних обставин справи. Наприклад, якщо встановлено достатність підстав для проведення кримінального провадження в особливому порядку, то список обставин, що підлягають доказуванню, буде адаптовано до умов такого процесу.

Щодо локального предмету доказування, то його доктринальна модель зумовлена необхідністю прийняття окремих процесуальних рішень, що визначають подальший рух кримінального провадження, проте не вирішують його по суті. На цьому етапі розглядаються обставини, які є об'єктивно необхідними для прийняття процесуального рішення відповідним суб'єктом. Метою таких рішень є спрямування пізнавальної активності учасників правозастосування в межах, визначених законом, забезпечуючи правову визначеність і передбачуваність. Це дозволяє підвищити обґрунтованість прийнятих процесуальних рішень і забезпечити належне виконання вимог кримінального процесу[1].

Аналізуючи різні підходи до визначення сутності локального предмету доказування, слід зазначити, що вчені часто оминають таке важливе процесуальне рішення, як повідомлення про підозру. На нашу думку, це питання потребує додаткового осмислення. Залишається незрозумілим, як у такому випадку взаємодіють загальний та локальний

[1] Завтур В. А. Методологічні та праксеологічні засади вчення про локальний предмет доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2019. № 19. С. 155.

предмет доказування, оскільки повідомлення про підозру може бути ключовим етапом на початку кримінального провадження, який визначає подальший рух справи та конкретні обставини, що підлягають доказуванню.

Для кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, об'єднуючим чинником є родовий об'єкт — життя та здоров'я людини. Залежно від особливостей видового об'єкта, ці правопорушення можна класифікувати на дві основні групи: ті, що пов'язані з охороною життя особи, і ті, що пов'язані з охороною здоров'я людини. Така класифікація дозволяє чіткіше визначити межі охорони і специфіку кримінальних правопорушень, що ставлять під загрозу ці важливі блага.

Для більшості таких правопорушень безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують охорону фізичної недоторканості людини. При цьому, додатковим факультативним об'єктом, який часто є переважним, стають честь і гідність особи. Така конструкція дозволяє розрізняти злочини, що посягають на фізичну цілісність людини, від тих, що порушують її моральні чи соціальні права та статус.

Суттєві відмінності кримінальних правопорушень цієї групи зумовлені особливостями кримінально-правових характеристик складів правопорушень, механізмами кримінально-протиправної діяльності та іншими чинниками. Ці відмінності вказують на специфічні особливості процедури доказування в контексті кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Тому розслідування таких справ потребує особливої уваги до деталізації обставин, способів злочинної діяльності та складових, що мають значення для з'ясування істини в кожному конкретному випадку.

Попри значний внесок процесуалістів у розробку проблематики доказування, питання доказування та судового розгляду кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи досі залишаються недостатньо дослідженими. Особливо це стосується розслідування та судового розгляду таких справ в умовах дії особливих правових режимів, що значно ускладнює процес через низку об'єктивних чинників. Ці обставини вимагають додаткових наукових розробок та адаптації правових процедур до нових викликів.

Узагальнення теоретичних підходів до розуміння сутності доказування та його змістовних компонентів як процесуальної діяльності стало підставою для формулювання

тези, що необхідно диференціювати зовнішній та внутрішній зміст доказування. Також важливо підкреслити недоцільність твердження, що обов'язок доказування покладається виключно на сторону обвинувачення, оскільки такий підхід суттєво обмежує розуміння сутності процедури доказування в цілому.

Особливо важливо зазначити, що сторона обвинувачення не лише збирає докази вини особи та здійснює обвинувачення, а й активно залучена до з'ясування всіх обставин, пов'язаних з подією кримінального правопорушення, а також надання їм відповідної кримінально-правової оцінки. Це дозволяє забезпечити всебічне і неупереджене розслідування, яке сприяє встановленню істини у кримінальній справі.

Предмет доказування справді конкретизується в обставинах, які мають бути встановлені в процесі розслідування. Узагальнюючи підходи різних вчених, можна скласти перелік обставин, що становлять загальний предмет доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи. Враховуючи особливості таких правопорушень, перспективи подальших досліджень повинні бути спрямовані на детальніше з'ясування змісту локального предмету доказування в кримінальних провадженнях цієї категорії. Це дозволить точніше визначити, які саме обставини потребують більш глибокого вивчення на окремих етапах провадження, що в свою чергу підвищить ефективність розслідування і судового розгляду.

1.3. Об'єкт і об'єктивна сторона кримінального правопорушення як елементи доказування у кримінальних провадженнях проти життя та здоров'я особи

Проблема протидії насильницькій злочинності, зокрема злочинам проти життя та здоров'я особи, є однією з найбільш актуальних для правничої науки та правозастосовної діяльності. Це питання неодноразово порушується в стратегічних і концептуальних документах, які визначають основні напрями державної політики щодо протидії насильницьким правопорушенням. Ураховуючи масштаб і серйозність таких злочинів, розроблення ефективних механізмів їх запобігання та покарання залишається

ключовим завданням для правоохоронних органів і науковців, а також для законотворців[1], так, зазначене питання також знайшло своє відображення в низці підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують процеси розслідування і доказування у кримінальних провадженнях. Це включає в себе інструкції, положення, роз'яснення й інші документи, що конкретизують і деталізують порядок збирання, перевірки й оцінки доказів, а також визначають відповідні процедури для ефективної протидії досліджуваній нами групі злочинів, особливо тим, що посягають на життя та здоров'я людини. Ці документи служать основою для практичної діяльності правоохоронних органів, допомагаючи забезпечити правову визначеність і передбачуваність у розслідуванні таких злочинів[2].

Діяльність щодо доказування є ключовим компонентом у вирішенні завдань кримінального провадження, особливо коли йдеться про злочини проти життя та здоров'я особи. Збирання, перевірка й оцінка доказів у таких справах має особливу важливість, оскільки ці злочини часто мають серйозні наслідки для потерпілих і суспільства загалом. У цьому контексті критично важливо забезпечити ефективне використання всіх доступних методів і засобів для виявлення істини, підтвердження фактів, а також забезпечення справедливого судового розгляду. Процес доказування в таких справах охоплює різноманітні аспекти, від встановлення обставин скоєння злочину до встановлення мотивів і обґрунтування правової кваліфікації діянь.

---

[1] Національна стратегія у сфері прав людини : затв. Указом Президента України №119/2021 від 24.03.2021. *Президент України: офіційне Інтернет-представництво*: сайт. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537 (дата звернення: 28.11.2024).

[2] Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z0937-17 (дата звернення: 30.11.2024).

Так, доказування як окрема наукова теорія кримінального процесу відіграє важливу роль у формуванні практичної діяльності в цій сфері. Воно не лише визначає принципи і зміст діяльності щодо збирання, перевірки й оцінки доказів, але й безпосередньо впливає на організацію роботи правоохоронних органів, судових установ та інших учасників процесу. Це дозволяє формувати ефективні механізми для реалізації правосуддя, забезпечення прав і свобод осіб, а також підвищення рівня законності у кримінальних провадженнях.

Наукові дослідження цієї категорії сприяють розвитку більш ефективних підходів до доказування, зокрема, шляхом уточнення процесуальних норм, вдосконалення методів збору та оцінки доказів, а також оптимізації взаємодії між усіма учасниками кримінального процесу[1]. Дійсно, питання доказування вини особи, зокрема у випадках злочинів проти життя та здоров'я особи, є надзвичайно важливим в кримінальному процесі. Це не тільки визначає правовий статус підозрюваного чи обвинуваченого, але й безпосередньо впливає на справедливість правосуддя та ефективність правозастосування. Проблематика доказування вини вимагає комплексного підходу, оскільки кожен випадок має свої особливості, пов'язані з механізмами скоєння злочину, типами доказів, їх доступністю та можливістю перевірки.

Визначення ефективних заходів у цій діяльності є ключовим для досягнення цілей доказування, таких як встановлення істини, забезпечення прав осіб та справедливий вирок суду. Серед таких заходів важливими є, наприклад, належна організація збору доказів, використання спеціальних методик дослідження та аналізу, а також забезпечення належної взаємодії між слідчими, прокурорами та іншими учасниками кримінального процесу.

Водночас важливою складовою є також удосконалення теоретичних підходів до доказування, що дозволяє краще адаптувати практичні методи до сучасних умов кримінального

---

[1] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63. URL: vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannia/34-problemy-kryminalnoho-protsesu/111-nova-kontseptsiia-kryminalnoho-protsesualnoho-dokazuvannia.

правосуддя, зокрема, у сфері злочинів проти життя та здоров'я особи.

Так, незважаючи на значну увагу до цих питань як з боку науковців, так і з боку правоохоронних органів, проблема ефективної протидії злочинам проти життя та здоров'я особи залишається актуальною. Поширеність таких правопорушень та складність їх розслідування ставлять перед правозастосовними органами численні виклики.

Незважаючи на досягнення вчених у сфері доказування та розслідування, існують ще значні труднощі у практичному застосуванні цих знань, що не завжди забезпечує належний рівень правової визначеності і успішної боротьби з такими злочинами. Це стосується як збору і оцінки доказів, так і забезпечення ефективної координації між різними учасниками процесу. Крім того, проблеми можуть виникати через недостатню підготовленість та ресурсну забезпеченість органів досудового розслідування, що іноді призводить до затягування справ або навіть невірного тлумачення фактів.

Тому важливо не тільки посилювати наукові дослідження в цій сфері, але й впроваджувати результати досліджень на практиці, покращувати підготовку кадрів, а також удосконалювати законодавчі і процесуальні механізми для ефективної протидії таким злочинам.

Висвітленню питання активності й ініціативи сторони обвинувачення, яку, як правило, визначають ключовою в процесі доказування, присвячено монографічні роботи О. Баганця, В. Вапнярчука, Л. Дунаєвської, В. Важинського, Д. Кастарнова, Я. Конюшенко, В. Корсуна, В. Ліщенка та багатьох інших. Окремі аспекти доказування злочинів проти життя та здоров'я також були предметом дослідження вчених. Так, проблематика доказування домашнього насильства визначена в роботах Н. Рогатинської та В. Майхрук[1], А. Степаненка та О. Степаненко[2], І. Ботнаренко зі

[1] Рогатинська Н. З., Майхрук В. Р. Домашнє насильство та проблематика його доказування. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 171-176.

[2] Степаненко А.С., Степаненко О.В. Щодо окремих питань доказування домашнього насильства. Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності: матер. Міжнар. наук.-

співавторами[1] та ін. Можливості медичних знань у процесі доказування злочинів досліджуваного нами виду розкрила Є. Ковалевська[2], А. Тимчишин[3] тощо. Проблематиці розслідування тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи присвячено роботи В. Гусєвої[4], В. Дрозд[5] та багатьох інших. Різні можливості інформаційних технологій у процесі доказування та розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи висвітлено в роботі І. Пирога, О. Журавля та А. Калашника[6], М. Корнієнка[7] та ін.

практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) / уклад.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 151–154.

[1] Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства : практ. посібник / І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 52 с.

[2] Ковалевська Є. В. Можливості спеціальних медичних знань в процесі доказування. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 145–147.

[3] Тимчишин А. М. Особливості використання спеціальних медичних знань у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Право і суспільство.* 2023. № 6. С. 367-373. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.54.

[4] Гусєва В. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними працівниками у розслідуванні тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 91-96.

[5] Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 16 с.

[6] Пиріг, І., Журавель, О., Калашник, А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 241–247. https://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-2-241-247.

[7] Корнієнко М. В. Інформаційне забезпечення

Отже, доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи, передбачає застосування систематичного підходу. Багато наукових розробок у цій сфері справді мають фрагментарний характер, що ускладнює створення єдиної, комплексної теорії доказування для цієї категорії правопорушень. Ключовим моментом є орієнтація на реальні потреби правоохоронних і судових органів, які займаються розслідуванням та розглядом таких справ. Підхід, орієнтований на практичні запити цих органів, дозволяє більш глибоко і точно оцінити складнощі процесу доказування та його специфіку в контексті конкретних правопорушень. Тому важливо провести комплексне дослідження, яке включатиме аналіз наявних теоретичних підходів і практичних аспектів доказування у справах, що стосуються злочинів проти життя та здоров'я особи. Це дозволить сформулювати ефективні стратегії і механізми, які можуть бути впроваджені в практику для підвищення ефективності розслідувань і судового розгляду таких справ.

Розвиток злочинності відбувається не лише через збільшення кількості правопорушень, але й через зміну їхньої природи та методів вчинення. Сучасні методи та форми кримінально-протиправної діяльності все частіше передбачають реалізацію складних схем для протидії розслідуванню, намагаючись уникнути покарання шляхом маніпулювання доказами, використанням юридичних і технічних помилок, а також застосуванням агресивних або шахрайських методів. Це ускладнює роботу правоохоронних органів, слідчих, прокурорів і суддів, адже така злочинна діяльність потребує додаткових зусиль для розпізнавання й нейтралізації цих тактик.

Особливо це актуально в контексті злочинів проти життя та здоров'я, де докази можуть бути важкими для отримання або їхня достовірність може бути оскаржена. Тому важливим завданням є розвиток і вдосконалення процедур доказування, підвищення кваліфікації слідчих, прокурорів, експертів, а також посилення контролю за дотриманням

виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 232-238.

стандартів і законності на всіх етапах розслідування і судового розгляду.

Техніки розслідування злочинів проти життя і здоров'я повинні включати більш детальний аналіз обставин справи, особливо в умовах підвищених ризиків маніпуляцій і порушень. Це включає як правильне використання доказів, так і своєчасне реагування на маніпуляції з боку злочинців.

У 1823 р. суддя Дж. Холроуд висловив ідею, що «чим тяжчий злочин, тим потужніший стандарт доказування необхідний для обвинувачення та засудження особи. Відтоді започатковано дискусію серед американських і англійських представників наукового кола, що стосується питання, чи є виправданою вимога встановлення однакового стандарту доказування у кримінальних провадженнях, незалежно від тяжкості скоєних злочинів[1]. Зауважимо, що висловлення судді Дж. Холроуда стало однією з основних точок відліку для розвитку теорії доказування у кримінальному праві. Його ідея про необхідність більш високих стандартів доказування для тяжчих злочинів відразу привернула увагу науковців і практиків у Великобританії та США, започаткувавши дискусії, які тривають і досі. Ідея Дж. Холроуда відображала не тільки прагнення до забезпечення прав людини і правильності судових рішень, а й необхідність застосування більш суворих вимог до доказів у серйозних кримінальних справах. Вона стала основою для подальших розробок теорії презумпції невинуватості, яка передбачає, що обвинувачення має довести вину особи, а не навпаки.

Цей підхід розвивався далі через введення таких стандартів, як «поза розумним сумнівом», що сьогодні є основним стандартом доказування у кримінальному праві багатьох країн, включаючи США та Великобританію. Такий рівень доказування гарантує, що лише за наявності достатніх і безсумнівних доказів можна засудити особу за тяжкий злочин.

На нашу думку, це питання справді є дуже важливим у контексті кримінального процесу і викликає численні дискусії

[1] Monir M. Textbook on the Law of Evidence: Eighth Edition. New Delhi: Universal Law Publishing Co. PVT. LTD., 2010. 500 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Textbook_on_The_Law_of_Evidence.html?id=ml3jDmdoU1gC&redir_esc=y (дата звернення: 28.11.2024).

серед науковців і практиків. Вимога встановлення однакового стандарту доказування для всіх злочинів, незалежно від їх тяжкості, може здаватися привабливою через її простоту і рівність перед законом. Однак вона насправді має кілька значних обмежень і недоліків. Якщо ми говоримо про тяжкі злочини, такі як вбивство чи насильство, то через серйозність наслідків таких правопорушень, стандарт доказування зазвичай вищий. Це означає, що для доведення вини обвинуваченого в таких випадках потрібні більш переконливі і безсумнівні докази, ніж для менш тяжких злочинів, таких як крадіжка чи шахрайство. Враховуючи можливість великої шкоди, яку може бути завдано внаслідок невірного засудження у тяжких злочинах, ця вимога є виправданою.

З іншого боку, якщо один і той самий стандарт застосовувати до всіх злочинів, то це може призвести до того, що менш серйозні злочини будуть розглядатися із надмірною строгою мірою, що створює навантаження на судову систему і може порушувати принципи справедливості. Наприклад, навіть якщо для менш тяжких правопорушень існує достатньо доказів для визнання вини, суворий стандарт доказування може ускладнити досягнення справедливого результату. Тому є обґрунтованими аргументи за диференційований підхід, коли для серйозніших злочинів потрібні високі стандарти доказування, а для менш тяжких – можуть застосовуватись менш строгі вимоги до доказів[1].

Отже, підхід судді Дж. Холроуда, який передбачає класифікацію стандартів доказування залежно від тяжкості злочину, є обґрунтованим і справедливим, оскільки він враховує різні наслідки злочинів і рівень загрози для суспільства. Проте відсутність чітких рекомендацій щодо того, який саме стандарт застосовувати до кожного рівня злочину, створює певну невизначеність у правозастосуванні.

Водночас стандарт «поза розумним сумнівом» є найвищим і найсуворішим стандартом доказування, що застосовується до найтяжчих злочинів, таких як вбивства,

[1] Monir M. Textbook on the Law of Evidence: Eighth Edition. New Delhi: Universal Law Publishing Co. PVT. LTD., 2010. 500 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Textbook_on_The_Law_of_Evidence.html?id=ml3jDmdoU1gC&redir_esc=y (дата звернення: 28.11.2024).

оскільки це відображає необхідність бути максимально впевненими у винуватості обвинуваченого перед тим, як ухвалити таке серйозне рішення, як засудження до тривалого ув'язнення чи навіть смертної кари в тих юрисдикціях, де вона існує. Це виправдано високою мірою тяжкості наслідків та обов'язком захисту прав обвинуваченого.

Проте важливо також враховувати, що в кримінальному праві різні злочини можуть потребувати різних підходів щодо стандартів доказування. Наприклад, для менш тяжких злочинів, таких як дрібні крадіжки чи шахрайства, можна використовувати менш суворі стандарти доказування, такі як «переважна ймовірність» чи «наступність доказів», що відображають менший ризик для обвинуваченого і суспільства. Загалом, ідея Холроуда потребує уточнення й деталізації, щоб уникнути потенційної невизначеності в процесі доведення вини і вирішення судових справ, а також забезпечити справедливий підхід до кожного рівня кримінальних правопорушень.

Т. Райдер запропонував класифікацію стандартів доказування у кримінальному провадженні, виокремивши два типи: змінний і фіксований.

Змінний стандарт доказування передбачає, що рівень вимог до доказів може змінюватися залежно від конкретних обставин справи, таких як тяжкість злочину або інші фактори. Це дозволяє адаптувати стандарт до різних ситуацій, зокрема, коли окремі факти потребують більш ретельного підтвердження, а інші — менш суворого підходу.

Фіксований стандарт доказування, навпаки, передбачає однакові вимоги до доказів для всіх справ, незважаючи на тяжкість злочину чи інші фактори. Цей підхід забезпечує послідовність і справедливість у правовому процесі, гарантує стабільність вимог до доказів у всіх випадках.

Такий підхід дозволяє виявити різницю у тому, як застосовувати стандарти доказування залежно від типу злочину та обставин справи[1].

[1] Rider T. C. What is the Most Useful Standard of Proof in Criminal Law? *Pragmatism Tomorrow*, 2013. Issue 1: No. 9. P. 1-10. URL: https://www.docsity.com/en/docs/what-is-the-most-useful-standard-of-proof-in-criminal-law/8919526/ (дата звернення: 27.11.2024).

Поштовхом до такого аналізу стали філософські роздуми та наукові дослідження, які ставлять перед собою важливе питання: чи має рівень переконання судді або присяжних у винуватості особи, обвинуваченої у вчиненні вбивства, бути таким самим, як у випадку засудження за менш тяжкі злочини, наприклад, крадіжку? Чи для більш тяжких злочинів стандарт доказування повинен бути вищим?

Позитивна відповідь на запитання Т. Райдер стала основою для виокремлення змінного стандарту доказування у кримінальному провадженні. Цей стандарт, згідно з підходом автора, базується на двох ключових концепціях:

- тяжкості негативних наслідків для особи, які можуть виникнути через обвинувачення або засудження за кримінальне правопорушення;
- ймовірності вчинення різних кримінальних правопорушень, що може варіюватися залежно від їх характеру[1].

Фіксований стандарт доказування застосовується у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. У національній правовій системі, на нашу думку, цей підхід успішно втілено через введення інституту кримінальних проступків, розслідування яких здійснюється у формі дізнання.

Якщо дотримуватись окресленого підходу, то доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи пов'язане з реалізацією фіксованого стандарту доказування. Цей стандарт вимагає здійснення низки заходів та проведення процесуальних дій. Стосовно кожної обставини, що підлягає обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні, потрібно підходити особливо пильно, зокрема в частині збирання доказів, їх перевірки та оцінки.

Таким чином, зосереджуємо увагу на особливостях доказування винуватості особи чи групи осіб у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, особливо з огляду на принцип презумпції невинуватості.

---

[1] Rider T. C. What is the Most Useful Standard of Proof in Criminal Law? *Pragmatism Tomorrow*, 2013. Issue 1: No. 9. P. 1-10. URL: https://www.docsity.com/en/docs/what-is-the-most-useful-standard-of-proof-in-criminal-law/8919526/ (дата звернення: 27.11.2024).

Зміст принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини особи включає взаємопов'язані й взаємозумовлені елементи. Одним з них є суб'єкт, до якого застосовується принцип презумпції невинуватості. Порівняльний аналіз міжнародно-правових, конституційно-правових і кримінальних процесуальних аспектів презумпції невинуватості показує, що в Україні цей принцип поширюється на більш широке коло осіб, ніж це передбачено міжнародними нормами.

Згідно з національним законодавством, презумпція невинуватості діє щодо «особи», яка вважається невинуватою, доки її вина не буде доведена в установленому законом порядку. Це означає, що в Україні захист презумпції невинуватості надається не лише підозрюваним чи обвинуваченим, але й іншим учасникам процесу. До таких осіб належать:

– свідки;
– особи, у приміщеннях яких проводяться обшуки;
– фактично підозрювані, які ще не набули відповідного процесуального статусу.

Так, міжнародне законодавство, зокрема Європейська конвенція з прав людини, проголошує, що презумпція невинуватості поширюється лише на обвинувачених. Вона гарантує, що кожна особа, яка звинувачується у вчиненні злочину, вважається невинною, поки її вина не буде доведена в установленому законом порядку. Це основний принцип правосуддя, який гарантує справедливий процес, де обвинувачення повинно довести провину, а не обвинувачений — свою невинуватість[1].

Так, ЄСПЛ в своїй практиці дійсно підкреслює, що презумпція невинуватості є не лише процесуальною гарантією, яка має забезпечувати права обвинувачених під час кримінального розслідування та судового розгляду, але й обов'язковим принципом для всіх органів державної влади. У

[1] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950 № 995_004 : ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.11.2024).

справі «Алене де Рібемон проти Франції» (1995 р.) Суд зазначив, що цей принцип поширюється на всі етапи кримінального провадження, включаючи дії правоохоронних органів, а також має бути дотриманий у будь-якому публічному контексті, що стосується обвинуваченого, зокрема в медіа чи інших публічних висловлюваннях.

Тому держави, в тому числі через судові органи та правоохоронців, зобов'язані гарантувати, що обвинувачені не будуть вважатися винними до доведення їх вини в установленому порядку. Це також вимагає належної уваги до того, як інформація про кримінальне провадження може впливати на репутацію особи[1].

Відповідно до принципу презумпції невинуватості, обов'язок доказування винуватості особи у вчиненні злочину покладається на сторону обвинувачення, тобто:

1. Слідчого – який здійснює досудове розслідування, збирає, перевіряє та оцінює докази.

2. Прокурора – який підтримує державне обвинувачення в суді та має довести вину особи «поза розумним сумнівом».

3. Потерпілого – у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, зокрема коли мова йде про приватне обвинувачення (наприклад, у справах про злочини, які можуть розглядатися лише за заявою потерпілого).

Це означає, що саме сторона обвинувачення зобов'язана надати достатню кількість доказів для підтвердження вини підозрюваного або обвинуваченого. Водночас обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість або спростовувати докази, що надаються стороною обвинувачення[2].

---

[1] Рішення ЄСПЛ у справі «Алене де Рібемон проти Франції» від 10 лютого 1995 р. Центр демократії та верховенства права. URL: https://cedem.org.ua/library/sprava-alene-de-ribemon-proty-frantsiyi/ дата звернення: 03.12.2024).

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 03.12.2024).

Презумпція невинуватості передбачає, що особа не зобов'язана доводити свою невинуватість, а обов'язок доказування повністю покладається на сторону обвинувачення. Основною метою кримінального процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини через збирання та дослідження достовірних відомостей щодо винуватості особи у вчиненні злочину.

Спростування презумпції невинуватості можливе виключно шляхом проведення всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин справи. Це означає, що суд повинен оцінювати докази неупереджено, а будь-які сумніви щодо винуватості особи трактуються на її користь.

Ці завдання належать до компетенції суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, які зобов'язані забезпечити об'єктивне та всебічне дослідження обставин справи. Прийняте процесуальне рішення має ґрунтуватися на неспростовних, достатньо чітких і взаємопов'язаних висновках, що відповідають критерію доказування «поза розумним сумнівом». Це означає, що всі наявні докази повинні бути узгодженими, логічно пов'язаними та такими, що виключають будь-які обґрунтовані сумніви у винуватості особи[1].

Якщо зазначені ознаки відсутні, встановити доведеність вини «поза розумним сумнівом» неможливо. Це означає, що будь-які суперечності, недостатність або невизначеність доказів виключають можливість ухвалення обвинувального вироку.

Заборона використання доказів, отриманих незаконним шляхом, і припущень спрямована на забезпечення об'єктивності та справедливості кримінального провадження. Це означає, що будь-які докази, отримані з порушенням закону, не можуть бути покладені в основу обвинувачення чи вироку. Крім того, припущення не можуть замінювати фактичні дані, що підтверджують винуватість особи.

---

[1] Рішення ЄСПЛ у справі «Василь Іващенко проти України» від 26 жовтня 2012 р. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_873#Text (дата звернення: 04.12.2024).

Ці дискусійні аспекти свідчать про наявність правових прогалин, які можуть негативно впливати на процес доказування у кримінальних провадженнях. Відсутність чітко регламентованих процедур витребування доказів та їх допустимості створює ризики для об'єктивного розгляду справи. Аналогічно, недостатня урегульованість прийняття речей і документів на початкових етапах досудового розслідування може спричинити проблеми з фіксацією та подальшим використанням таких доказів. Це вказує на необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства задля забезпечення справедливого судочинства[1].

Це свідчить про те, що суди на національному рівні усвідомлюють важливість дотримання презумпції невинуватості та намагаються забезпечити її реалізацію. Водночас, наявність порушень у правозастосовній практиці вказує на необхідність удосконалення кримінального процесу, зокрема, щодо гарантування належного доказування вини. Окремі випадки виправдувальних вироків, заснованих на недотриманні цього принципу, підкреслюють актуальність проблеми та потребу в системних змінах у правозастосуванні.

Таке уточнення ч. 1 ст. 2 КК України підкреслює необхідність не просто формальної наявності складу кримінального правопорушення, а й підтвердження його належними та достовірними доказами. Це узгоджується з принципом презумпції невинуватості та вимогою доведення вини «поза розумним сумнівом». Водночас така пропозиція може викликати дискусії щодо зміни концепції підстав кримінальної відповідальності, оскільки фактично зміщується акцент із самої події правопорушення на процес його доведення.

Ці дві обставини є ключовими елементами процесу доказування, оскільки встановлення суб'єкта злочину без доведення його винуватості не може бути підставою для кримінальної відповідальності. Водночас підтвердження винуватості без точної ідентифікації особи, яка вчинила злочин, також є недостатнім. Це означає, що доказування має

[1] Мирошниченко Т. М. Реалізація засади презумпції невинуватості в процесі кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. № 40 (2). С. 118-122.

охоплювати весь комплекс фактичних даних, які беззаперечно доводять причетність конкретної особи до злочину та її вину, відповідно до принципу «поза розумним сумнівом»[1].

Доказування у кримінальних справах повинно відбуватись у межах закону, зокрема всі докази повинні бути зібрані законним шляхом, без порушень прав людини. Процес має бути об'єктивним, неупередженим і всебічним, зокрема тягар доказування лежить на обвинуваченні, а обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість. Всі рішення повинні базуватися на достатніх і чітких доказах, що не викликають розумного сумніву, без припущень. Також, особливу увагу слід приділяти допустимості доказів, виключаючи будь-які докази, отримані незаконним шляхом чи з порушенням процесуальних норм.

1. Докази, які зібрані для підтвердження вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи, повинні включати не лише обставини, визначені ст. 91 КПК України, а й охоплювати особливості механізму кримінально-протиправної діяльності. Це стосується, зокрема, вчинення дій, які призвели до смерті чи тілесних ушкоджень, а також до домашнього насильства, і повинно засвідчувати наявність причинно-наслідкового зв'язку між вчиненими діями та завданою шкодою життю та здоров'ю потерпілого.

2. Зважаючи на те, що злочини проти життя та здоров'я особи включають різноманітні діяння, що можуть бути скоєні як умисно, так і з необережності, необхідно також доказувати умисел особи. Водночас, у цьому контексті не доцільно опиратися лише на особисту позицію підозрюваного щодо визнання своєї вини, оскільки це не є достатнім для визначення наявності умислу.

3. Докази вини особи, як окремо, так і в сукупності, повинні бути зібрані з дотриманням вимог Європейської конвенції про захист прав людини, забезпечуючи право особи на захист. Вони не повинні містити або вказувати на обставини, які можуть ставити під сумнів їх надійність.

---

[1] Цюприк І. В. Предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), які діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 2. С. 25-26.

4. Неприпустимо здійснювати слідчі та розшукові дії, що передбачають втручання у фізичну цілісність особи, за участю свідків або будь-яких інших осіб, які опинилися в межах кримінального провадження.

5. Забороняється залучати підозрюваного до слідчого експерименту без попереднього роз'яснення йому права на відмову від участі в цій слідчій (розшуковій) дії.

6. Усі опитування із використанням поліграфа, включаючи проведення психологічної експертизи, є категорично неприпустимими за участю осіб, які мають розлади психіки та поведінки, а також без наявності їх письмової добровільної згоди.

7. Призначення судово-психіатричної експертизи стосовно підозрюваного без наявності медичних показників, підтверджених медичною документацією або фактами явно неадекватної поведінки, може розглядатися як посягання на презумпцію психічного здоров'я особи[1].

8. Засвідчення факту системності дій підозрюваного (обвинуваченого) у злочинах, передбачених ст.ст. 116, 126-1 КК України, вимагає збирання доказів у відповідній процесуальній формі, при цьому показання потерпілого не є єдиним джерелом таких доказів.

9. Доказуванню й оцінці у злочинах проти життя та здоров'я підлягають наслідки кримінально протиправної діяльності винної особи, зокрема в контексті завдання моральної шкоди потерпілому.

Отже, належна регламентація процедур збирання доказів і дотримання принципів допустимості є важливими умовами для забезпечення ефективної реалізації права на справедливий суд. Вирішення цих питань безпосередньо пов'язане з утвердженням презумпції невинуватості, яка є основоположним принципом кримінального провадження.

Доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи вимагає збирання доказів таким чином, щоб жодним чином не

[1] Husieva V., Oderiy O., Petrova I., Fomina T., Vuima A. Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. No 10 (46). P. 109-117. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10.

виникало сумнівів у порушенні презумпції невинуватості особи при їх критичній оцінці.

Ураховуючи це, до концептуальних правил практичної реалізації діяльності щодо доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи віднесено такі засади: 1) докази, зібрані для підтвердження вини особи, повинні стосуватися та засвідчувати особливості механізму кримінально-протиправної діяльності, зокрема, щодо спричинення смерті, заподіяння тілесних ушкоджень, дій, що є складовими домашнього насильства, а також доводити наявність причинно-наслідкового зв'язку між цими діями та спричиненням шкоди життю і здоров'ю потерпілої особи; 2) необхідно ретельно доказувати умисел особи, і не слід обмежуватися лише особистою позицією підозрюваного щодо визнання своєї вини; 3) докази вини особи, як окремо, так і в сукупності, мають бути зібрані відповідно до норм Європейської конвенції про захист прав людини, з дотриманням права особи на захист і без зазначення обставин, що можуть свідчити про ненадійність реалізації цього права; 4) слідчі (розшукові) дії, що пов'язані з втручанням у фізичну цілісність особи, не повинні проводитись за участю свідків або інших осіб, що опинилися в рамках кримінального провадження.

1.4. Суб'єктивна сторона як елемент предмета доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи

Головну мету доказування також визначають як «переведенні неочевидного (невідомої події) в очевидне, шляхом дотримання передбаченого законом порядку»[1]. Відтак, особливу складність у такій діяльності становить пізнання та доказування суб'єктивної сторони у злочинах проти життя та здоров'я особи.

Вчені та практики, як правило, пов'язують суб'єктивну сторону зі встановленням мотивів учинення злочину, а винуватість особи встановлюють на підставі комплексної

[1] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 75-76.

оцінки зібраних доказів. Разом із цим, доктриною кримінального права визначено, що суб'єктивна сторона злочину відображає внутрішнє психічне ставлення винної особи до вчиненого діяння та його наслідків[1]. Вона має відносну самостійність, оскільки формує, спрямовує та регулює об'єктивну сторону злочину. Основними юридичними ознаками суб'єктивної сторони є форма вини, мотив та мета.

Суб'єктивна сторона будь-якої правової категорії являє собою її внутрішній аспект, що охоплює психічні процеси, які відбуваються у свідомості особи та відображають її ставлення — як свідоме, так і вольове — до певної діяльності, яку вона здійснює, а також до наслідків цієї діяльності. Такі психічні процеси завжди, у тій чи іншій формі та ступені, проявляються назовні. Більше того, саме ці процеси відіграють ключову роль у розумінні та поясненні різноманітних правових явищ і процесів[2].

У чому полягає сутність оцінки доказування? На нашу думку, при оцінюванні як власної процесуальної діяльності з доказування, так і діяльності інших учасників кримінального провадження, ключовими критеріями є належність, допустимість, достатність, значущість і достовірність. Водночас ці критерії мають ширше значення, ніж у загальновживаному підході, де вони стосуються виключно оцінки доказів.

Так, оцінка належності доказування передбачає аналіз того, наскільки правова позиція сторони співвідноситься з обставинами вчиненого кримінального правопорушення, що становлять предмет кримінального процесуального доказування. У цьому контексті необхідно також оцінити всі складові правової позиції: висунуті версії, використану доказову базу, підхід до оцінки як власних доказів, так і доказування інших учасників процесу. Окрім того, слід брати до уваги характеристики суб'єктивної сторони доказування,

---

[1] Навроцький В. О. Склад злочину і його роль у процесі кримінально-правової кваліфікації. *Правничий часопис Донецького університету*. 2000. № 1. С. 49.

[2] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 107.

зокрема мету та мотив дій суб'єкта, які безпосередньо впливають на формування та реалізацію його правової позиції.

Вина є ключовою та обов'язковою характеристикою суб'єктивної сторони злочину. Вона проявляється через об'єктивні ознаки, що визначають об'єкт, предмет і об'єктивну сторону злочину. Абстрактна вина, яка не пов'язана з конкретним суспільно небезпечним діянням, не може існувати. Вина виражає психічний зв'язок між особою, яка вчинила злочин, і її діянням[1].

Оцінювання допустимості доказування передбачає перевірку його правомірності, тобто відповідності встановленим правовим та соціальним нормам, які регулюють порядок здійснення процесуальних дій. При цьому насамперед необхідно проаналізувати основні характеристики об'єктивної сторони кримінального процесуального доказування, що складають його зміст, а саме: самі дії, їх результати та причинно-наслідковий зв'язок між ними. Крім того, слід ураховувати й інші складові об'єктивної сторони доказування, зокрема: місце, час, умови, способи та засоби, за допомогою яких воно здійснюється.

Значущість доказування полягає в його цінності, переконливості та впливовості для конкретного кримінального провадження. При цьому основна увага зосереджується на оцінці результатів доказування, проте це не виключає можливості аналізу окремих компонентів правової позиції суб'єкта доказування ще під час її формування. Зокрема, може оцінюватися обґрунтованість висунутої тези, вагомість доказової бази, яка підтримує позицію суб'єкта (навіть якщо частина цієї бази не була включена до фінального результату доказування), а також важливість оцінки як власного доказування, так і доказування інших учасників процесу.

Мета доказування, на нашу думку, полягає у встановленні об'єктивної та достовірної істини про подію кримінального правопорушення. Водночас слід зважати, що розуміння істини, як мети кримінального процесуального

---

[1] Смілянський Я. Г. Особливості суб'єктивної сторони умисного вбивства з особливою жорстокістю. *Форум права*. 2010. № 3. С. 415.

доказування, також розуміють як категорію, що є індивідуальною для кожного його суб'єкта[1].

Визначаючи особливості суб'єктивної сторони як складової предмету доказування, форма вини визначається кримінальним законодавством як поєднання певних ознак свідомості та волі особи, що вчиняє суспільно небезпечне діяння. Це поєднання відображає психічне ставлення особи до діяння та його наслідків. Законодавство України передбачає дві форми вини: умисел (прямий і непрямий) та необережність (злочинна недбалість і злочинна самовпевненість)[2].

Під час доказування суб'єктивної сторони злочинів проти життя та здоров'я особи, слід підходити комплексно до дослідження всієї сукупності обставин справи. Це і врахування обстановку злочину, способу вчинення, застосованих знарядь і засобів, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причин припинення протиправних дій, поведінку винного та потерпілого, що передувала події, особливості розвитку їхніх взаємовідносин. Сукупна оцінка вказаних обставин і чинників дозволяє надати події вірну правову кваліфікацію. Наприклад, доведення появи корисливого умислу до моменту вчинення вбивства свідчить про доцільність кваліфікації дії особи за ознаками вчинення умисного вбивства з корисливих мотивів. Якщо такий умисел виник після, то вже слід буде казати про умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України – за відсутності інших обтяжуючих обставин) та вчинення крадіжки. Такі складні нюанси підлягають ретельній оцінці та доказуванню, адже усвідомлення особою можливості притягнення її до кримінальної відповідальності за фактом учинення більш тяжкого кримінального правопорушення, як правило, актуалізує для неї бажання маніпулювати окремими даними, що стосуються події кримінального правопорушення. Водночас і завданням кримінального права, і кримінального провадження є притягнення особи до відповідальності в міру її

---

[1] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 151.

[2] Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

вини. Тож нехтувати таким важливим завдання, як забезпечення повного, швидкого та неупередженого розслідування просто недопустимо.

Складність доказування суб'єктивної сторони полягає в тому, що її змістовні складові пов'язані з особою, особливостями сприйняття нею обставин дійсності та їх відтворенням з огляду на умовиводи, упередження. Однак не можна не погодитися з позицією, що поняття вини та винуватості мають суттєві відмінності. Вина є об'єктивною юридичною категорією, яка є частиною предмета доказування в кримінальному процесі, тоді як винуватість відображає емоційне ставлення особи до свого вчинку, включаючи осуд своїх протиправних дій. Вина нерозривно пов'язана з осудністю, яка, своєю чергою, ґрунтується на адекватності поведінки особи. Невинуватість, на відміну від вини, розглядається не лише через процес доказування, а й через презумпцію, за якою особа вважається невинуватою до моменту доведення її вини у конкретному злочині. Вона має вторинний характер, оскільки встановлюється після оцінки вини в межах кримінального процесу. Невинуватість може мати матеріальний характер (ґрунтується на положеннях кримінального права) або формальний (пов'язаний із процесуальними аспектами, коли вина не доведена належними і достовірними доказами). Мотив і мета, як складові суб'єктивної сторони злочину, мають значення для кваліфікації дій особи, однак їх встановлення не належить до першочергових заходів[1].

Процесуальні джерела доказів є нормативно визначеними, як і процедура їх отримання. Тож безумовно саме вони мають покладатися і в доказування суб'єктивної сторони у злочинах проти життя та здоров'я особи.

На підставі узагальнення слідчої та судової практики розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи й узагальнення положень теоретичних напрацювань учених, доходимо висновку, що доказування ознак суб'єктивної сторони може відбуватися на підставі: висновку експерта особи, складеного за результатами проведення судово-

[1] Шульженко А. В. Використання судових експертиз у встановленні ознак суб'єктивної сторони злочину : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків. 2021. 264 с.

психіатричних і психологічних експертиз; висновками комплексних експертиз; оцінки речових доказів і документів, у тому числі фотознімків і відеозаписів, на підставі оцінки інших об'єктивних даних тощо.

Злочини проти життя та здоров'я особи охоплюють цілу низку складів кримінальних правопорушень, а тому вироблення уніфікованої моделі щодо доказування суб'єктивної сторони складу цих кримінальних правопорушень має стати предметом комплексного дослідження. Водночас сформульовані рекомендації мають охоплювати не тільки вербальні дії, але й інші процесуальні заходи, передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством, у тому числі ті, що пов'язані із використанням спеціальних знань обізнаних осіб.

Висновки до розділу 1

З'ясовано, що сучасний стан наукового опрацювання проблем доказування стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи не охарактеризований наявністю комплексних монографічних досліджень, підготовлених відповідно до чинної доктрини кримінального процесуального права, а актуальних змін у кримінальному законодавстві, зокрема в частині, що стосується відповідальності за умисне вбивство, тяжкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження, домашнє насильство, невиконання медичним працівником своїх професійних обов'язків, тощо.

Після набуття чинності новими положеннями законодавства, окремі аспекти доказування у злочинах проти життя і здоров'я особи розглядалися переважно в рамках дослідження кримінально-правової характеристики та криміналістики. Проте це не забезпечує достатнього рівня теоретичного, правового й практичного обґрунтування діяльності сторони обвинувачення на етапі досудового розслідування. У зв'язку з цим виникає потреба у ґрунтовному дослідженні доказування в межах цієї категорії кримінальних правопорушень.

Наголошено, що спільний родовий об'єкт став об'єднуючим фактором кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я людини, водночас, специфіка видових

об'єктів цих кримінальних правопорушень створює передумови для поділу їх на дві категорії: 1) ті, що спрямовані на захист життя; 2) пов'язані з захистом здоров'я особи. На підставі узагальнення ознак злочинів проти життя та здоров'я визначено, що більшість із них демонструють відмінності за низкою кримінально-правових і криміналістичних характеристик. Аргументовано, що такі особливості визначають специфіку процесу доказування в межах цієї категорії злочинів. Зазначено, що, незважаючи на значний внесок учених у галузі кримінального процесу, залишаються недостатньо дослідженими питання доказування та судового розгляду злочинів проти життя і здоров'я особи, зокрема і в умовах дії особливих правових режимів.

Доказування стороною обвинувачення злочинів проти життя та здоров'я особи під час досудового розслідування є пізнавально-практичною діяльністю, яка здійснюється в межах кримінального процесуального законодавства слідчими, детективами та прокурорами. Ця діяльність полягає в отриманні, перевірці, оцінці та використанні доказів для підтвердження обставин, що свідчать про вчинення злочину, встановлення осіб, які його скоїли, і забезпечення обґрунтованості прийнятих процесуальних рішень. Доказування ґрунтується на власному предметі, об'єкті, завданнях, меті та засобах, що використовуються з метою досягнення встановлених результатів. Зміст доказування злочинів проти життя та здоров'я особи умовно поділяється на зовнішні та внутрішні структурні елементи. До зовнішніх належать два взаємопов'язані етапи: 1) безпосереднє отримання доказів; 2) їх подальше використання в процесі доказування. Внутрішніми елементами є: суб'єкт доказування, об'єкт, предмет, завдання, мета, засоби та очікуваний результат, які у сукупності формують логічну та функціональну основу процесу доказування.

Аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності доказування та його ключових складових як процесуальної діяльності став основою для висновку про необхідність розмежування його зовнішнього та внутрішнього змісту. При цьому наголошується на недоцільності визнання факту, що обов'язок доказування покладений виключно на сторону обвинувачення через те, що такий підхід значно звужує зміст цього процесу. Особливо зважаючи на те, що сторона обвинувачення виконує не лише функцію збирання доказів

вини чи формування обвинувачення, але й займається встановленням усіх обставин, які стосуються події кримінального правопорушення, їхньою правовою оцінкою з позиції кримінального права.

У ролі суб'єктів доказування у справах цієї категорії виступають слідчі та прокурори, які в межах наданих їм повноважень здійснюють збирання, аналіз та оцінку доказів з метою реалізації функції обвинувачення. Особливості правової кваліфікації, характер завдань і тяжкість наслідків у таких кримінальних провадженнях обумовлюють підвищену увагу до якості та повноти доказування, що вимагає як наукового осмислення, так і вдосконалення практики.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

2.1. Поняття, структура і процесуальні способи збирання доказів у кримінальному провадженні

Дослідження у судовому провадженні будь-якої кримінальної справи завжди має ретроспективний характер як щодо самої події, так і стосовно діяльності суб'єктів, залучених до процедури доказування. Пізнавальна діяльність уповноважених осіб становить одну з ключових складових системи кримінального судочинства. Усі рішення учасників кримінального провадження, включаючи остаточні судові рішення, мають базуватися на доказовій інформації щодо обставин кримінально значущої події. Ця інформація повинна бути здобута, перевірена, оцінена та належно використана з метою досягнення завдань кримінального провадження[1]. Це вказує на ряд складнощів, що можуть виникнути під час дослідження фактичних даних, що пов'язані з подією кримінального правопорушення.

Як пізнавальна діяльність доказування, багатьма науковцями розуміється, як вихідна цілісна концепція, що охоплює як дії пошуково-дослідницького характеру, здійснювані відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства (зокрема, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії), так і розумові процеси, пов'язані з оцінюванням отриманої інформації та формулюванням аргументованих процесуальних рішень, які ухвалюють слідчий,

[1] Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка.* 2024. № 2(106). Ч. 2. С. 56. DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.56-69.

прокурор, слідчий суддя або суд[1]. Фактично кримінальне процесуальне доказування по суті є сукупністю когнітивних та інструментальних дій уповноважених суб'єктів, спрямованих на роботу з доказовою інформацією та її джерелами (носіями)[2]. Ми підтримуємо такий підхід, адже саме він втілює найбільш повне та змістовне тлумачення специфіки участі та форм поведінки суб'єктів доказування.

Упродовж провадження кримінальної процесуальної діяльності на стадії досудового розслідування, практичний аспект доказування набуває зовнішнього виразу у конкретних діях суб'єктів доказування, які реалізують свої повноваження з метою встановлення предмета доказування та підтвердження окремих фактів шляхом залучення відповідних процесуальних джерел доказів. Зважаючи на особливості як загального, так і спеціального предмета доказування у кримінальних провадженнях, як слушно вказують вчені, визначаються специфічні процесуальні заходи, які доцільно застосовувати для належної фіксації фактів протиправної поведінки особи й інших важливих обставин, пов'язаних з подією кримінального правопорушення[3].

Серед складових доказової діяльності законодавцем виокремлюються три ключові, зокрема, збирання, перевірка й оцінка доказів. Проте наголошують вчені на тому, що в українському науковому дискурсі досі не сформувалася єдина концептуальна позиція щодо змісту кримінального процесуального доказування. Серед учених спостерігається

---

[1] Палюх А. І. Особливості реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень під час доказування на досудовому розслідування. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_49 (дата звернення: 12.06.2025).

[2] Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. № 2(106). Ч. 2. С. 56. DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.56-69.

[3] Шарова-Айдаєва О. О. Доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених проти працівників правоохоронних органів: дис. … д-ра філос.: 081 Право. Вінниця, 2025. С. 94.

різноманітність підходів до інтерпретації цього поняття: одні дотримуються буквального тлумачення, спираючись на перелік, поданий у ч. 2 ст. 91 КПК України, тоді як інші — змінюють структуру, переосмислюють складові або доповнюють їх власними напрацюваннями. Найменшу кількість зауважень викликає компонент «збирання доказів», що вважається найбільш визначеним у правозастосовній практиці[1].

Визначення і закріплення на законодавчому рівні вимог щодо кримінальної процесуальної форми, у якій здійснюється досудове розслідування та судовий розгляд, зумовило потребу уніфікації підходів до визначення шляхів легалізації у матеріалах кримінального провадження релевантної інформації про подію кримінального правопорушення. Саме тому законодавець і окреслив можливі алгоритми збирання доказів у ст. 93 КПК України. Так, зокрема, для здобуття та закріплення фактичних даних щодо обставин вчиненого злочину на етапі досудового розслідування можуть застосовуватися всі передбачені КПК України слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, адже державні службовці зобов'язані діяти виключно у спосіб, передбачений Конституцією та законами України[2].

Структуру збирання доказів у кримінальному процесуальному аспекті пропонують розуміти як регламентовану КПК України діяльність уповноважених суб'єктів, що охоплює здійснення пошукових, пізнавальних, посвідчувальних і правозабезпечувальних дій[3]. Водночас сутнісне розуміння поняття «збирання доказів» серед вчених суттєво відрізняється.

---

[1] Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка.* 2024. № 2(106). Ч. 2. С. 56. DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.56-69.

[2] Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 19.12.2024).

[3] Фаринник В. І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України : метод. рекомендації. Харків : Фактор, 2013. С. 56.

На думку О. Гвоздіка та О. Старенького, процес збирання доказів та оцінювання їхньої належності передбачає включення кожного доказу до контексту гіпотетичної моделі подій, що розслідуються. Саме в межах цієї умовної картини визначається доказове значення отриманої інформації, а також доцільність її використання у межах слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних процедур[1].

О. Дульський на підставі текстуального аналізу положень кримінального процесуального законодавства та підходів, викладених у тлумачних словниках, узагальнює, що законодавець не надає прямого тлумачення терміну «збирання», однак найдоцільніше його вживати для позначення цілеспрямованої процесуальної діяльності щодо виявлення, фіксації, об'єднання та використання доказової інформації в межах кримінального провадження. Прикладом підтвердження такого розуміння автор визначає зміст ч. 2 ст. 93 КПК України, згідно з якою сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій. Так, обшук (ст. 234 КПК України) передбачає виявлення, вилучення та закріплення предметів, які можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні — зокрема, знарядь злочину чи їх частин. Такі предмети після виявлення пакуються, маркуються та зберігаються відповідно до встановлених процедур: у матеріалах справи, у спеціально обладнаних сховищах, сейфах тощо. Під час обшуку уповноважені особи здійснюють вибірковий відбір предметів з-поміж інших, які не становлять доказового інтересу, а самі об'єкти можуть бути розташовані в найрізноманітніших місцях — від підлоги житлового приміщення до дворів чи схованок. Такі дії необхідні для подальшого доведення в суді належності виявленого предмета до складу доказової бази[2].

---

[1] Гвоздік О., Старенький О. Логіка формування доказової бази в кримінальному провадженні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 59–61.

[2] Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Том 4, № 85. С. 79–79. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11.

Окрім «відшукання», зміст збирання доказів охоплює і їх «об'єднання». Яскравим прикладом є одночасний допит кількох раніше допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України), який проводиться для виявлення суперечностей у їхніх показаннях. Ця процесуальна дія передбачає зібрання зазначених осіб в одному визначеному місці — наприклад, службовому кабінеті чи спеціальному приміщенні — та подальше проведення допиту із застосуванням тактичних методик. Під час одночасного допиту уповноважені особи отримують нові показання, які надалі включаються до загальної доказової бази. Це дозволяє як формувати та деталізувати слідчі версії (криміналістичний аспект), так і оцінювати отриману інформацію для зміцнення доказової системи та виявлення додаткових джерел доказів (праксеологічний аспект)[1].

Проведене нами узагальнення наукових підходів до розуміння сутності категорії «збирання доказів» дозволяє виокремити декілька базових підходів.

Відповідно до *першого підходу* «збирання доказів» необхідно розуміти як процес діяльності уповноважених органів із виявлення та фіксації доказової інформації (В. Нор , М. Михеєнко, В. Шибіко та ін.). Прихильники такого підходу визначають, що «збирання доказів» як нормативно врегульовану діяльність слідчого, прокурора, судді чи суду у сфері виявлення та документального закріплення матеріальних і ідеальних слідів події чи злочину [2].

Згідно із *другим підходом* «збирання доказів» – це сукупність процесуальних дій, визначених законом, з акцентом на пошук, отримання, закріплення та процесуальне закріплення доказів (збереження доказової інформації) (Р. Благута, Ю. Гуцуляк, О. Дуфенюк та інші)[3].

---

[1] Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 4, № 85. С. 79. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11.

[2] Михеєнко М. М., Нор В.Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Либідь, 1999. С. 117.

[3] Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк

Прихильники *третього підходу* під збиранням доказів визначають насамперед суб'єктний склад і правову природу діяльності зі збирання доказів з акцентом на винятковість уповноважених суб'єктів (Н. Обрізан, О. Метелев, В. Тертишник, В. Назаров та ін.). Ці автори акцентують увагу на тому, що не будь-хто з учасників процесу може «збирати докази», а лише конкретно визначені суб'єкти відповідно до ст. 93 КПК; вони також наголошують на таких змістовних компонентах, як витребування, вилучення, отримання та закріплення доказів[1].

Окрім окреслених підходів, мають місце й інші. Наприклад, О. Дульський вказує, що збирання доказів сторонами кримінального провадження є пізнавальною діяльністю уповноважених на це суб'єктів, що полягає у «знаходженні, сприйнятті, витребуванні, вилучені, збережені, фіксації фактичних даних», котрі стосуються кримінального провадження, у спосіб і в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами[2].

Разом із цим, видатний учений М. Погорецький у своїх дослідженнях виокремлює три основні наукові підходи, які формують теоретичну основу кримінального процесуального доказування. Найбільш поширеним серед них, як зауважує науковець, є підхід, що трактується як кримінально-процесуальна діяльність, зміст якої становлять збирання,

---

та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

[1] Обрізан Н. М. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2008. 235 с.; Назаров В. В. Кримінальний процес України : навч. посібник. Київ : ФОП О.С. Ліпкан, 2013. 488 с.; Метелев О. П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2020. Вип. 60. С. 177–180; Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2023. С. 1088.

[2] Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 4, № 85. С. 83. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11.

перевірка й оцінка доказів (представники — М. Михеєнко та ін.). Іншими напрямами є теоретична концепція доказування (автор — В. Гмирко), а також наукова концепція кримінального процесуального доказування та низка інших[1].

Окремої уваги заслуговує авторська концепція М. Погорецького, яка базується на формі (типі, моделі) кримінального процесу, реалізованій у чинному КПК України. Центральне місце у цій концепції займає функціональний підхід, що передбачає існування трьох базових процесуальних функцій: обвинувачення, захисту, а також судового розгляду та вирішення справи (відправлення правосуддя). У межах запропонованої теорії вчений виокремлює два зовнішні структурні елементи доказування у кримінальному провадженні: 1) здобуття (отримання) доказів; 2) використання (застосування) доказів у процесуальній діяльності[2]. Щодо змістовних компонентів такої діяльності, то автором виокремлюються такі:

1) пошук, виявлення, а за необхідності і вилучення фактичних даних, разом із їх джерелами;

2) перевірка, оцінка фактичних даних і їх джерела, їх процесуальне оформлення (закріплення) та власне надання фактичним даним і їх джерелам уповноваженими суб'єктами кримінального провадження значення певного доказу[3].

Подібного підходу дотримується С. Ковальчук. Відповідно до позиції авторки, збирання доказів полягає в:

1) отриманні доказів, у спосіб, визначений ч. ч. 2–4 ст. 93 КПК України, а під час судового провадження – судом

---

[1] Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 3. С. 66-68.

[2] Там само. С. 70.

[3] Погорецький М. А. Сучасні концепції кримінального процесуального доказування. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: матер. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листопад 2017 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 311. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/ konf/08_11_2017/ pdf/146.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

унаслідок проведення судових дій, передбачених ст. ст. 332, 333, 351–361 КПК України;

2) закріпленні (фіксації) доказів[1].

З урахуванням тих позицій, що були висловлені майже 10 років тому, слід констатувати, що на сьогодні все частіше авторами поряд із термінологічною конструкцією «збирання доказів»[2] тощо, вживається термінологічна конструкція «отримання доказів»[3]. Стосовно систематизації доказової інформації набуває поширення у вжитку термін «формування доказів»[4]. Ми своєю ціллю не ставимо вирішення завдання щодо продовження чи вирішення полеміки стосовно розкриття сутності кожної із окреслених термінологічних конструкцій, адже це питання теоретичне. Разом із цим вважаємо за потрібне зупинитися на практичних аспектах збирання доказів

---

[1] Ковальчук С. О. Структура та зміст збирання доказів як етапу їх формування під час кримінального процесуального доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Т. 2. С. 106.

[2] Дякін Я. О. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням землею : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 235 с.; Каліновська М. О. Особливості кримінального процесуального доказування під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2021. С. 9, 59. Помаз Я. О. Особливості доказування на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Чернігів, 2023. С. 55.

[3] Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. С. 40; Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 13.

[4] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 227.

у кримінальному провадженні щодо злочинів проти життя та здоров'я особи.

Кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти збирання доказів у кримінальному провадженні розглядалися С. Абламським, Ю. Аленіним, В. Вапнярчуком, В. Гмирком, І. Гловюк, В. Гончаренком, Ю. Грошевим, В. Журавлем, О. Капліною, С. Ковальчуком, В. Коноваловою, В. Нором, М. Погорецьким, О. Попелюшком, М. Салтевським, О. Стареньким, С. Стахівським, В. Тертишником, Г. Тетерятник, І. Тітко, В. Шевчуком, В. Шепітьком, О. Шило, М. Шумилом, О. Юхно та багатьма іншими вітчизняними науковцями. Попри це, у контексті досліджуваної нами групи кримінальних правопорушень комплексно ці проблеми ще не досліджувалися.

Відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, порядок збирання доказів регламентується статтею 93 КПК України. Згідно з цією нормою, сторона обвинувачення має право здійснювати збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, витребування й отримання речей, документів, відомостей, експертних висновків, результатів ревізій і перевірок від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових осіб і громадян, а також шляхом здійснення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом[1].

Таким чином, збирання доказів здійснюється в межах проведення слідчих (розшукових) дій, тоді як подання доказів передбачає добровільну передачу особою предметів чи документів слідчому або прокурору, якщо вона вважає, що ці об'єкти мають значення для кримінального провадження. У разі добровільного подання доказів уповноважені особи — слідчий, орган дізнання або суд — зобов'язані допитати особу, яка передає відповідні предмети чи документи, з метою з'ясування джерела їх походження й обставин набуття. Після

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.03.2024).

цього проводиться огляд наданих об'єктів і здійснюється належне процесуальне оформлення факту їх отримання[1].

Можна погодитися, що альтернативним шляхом отримання доказової інформації від сторін кримінального провадження без необхідності їхнього обов'язкового допиту є розгляд слідчим або прокурором відповідного клопотання. У слідчій практиці поширеними є ситуації, коли збирання доказів відбувається опосередковано — через звернення сторін кримінального провадження (зокрема, потерпілого, його представника або законного представника, підозрюваного чи обвинуваченого, а також його захисника) з клопотанням про приєднання до матеріалів справи різних об'єктів: речей, документів, цифрових носіїв інформації тощо[2]. Попри те, що збирання таких доказів здійснюється не органами досудового розслідування, саме сторона обвинувачення (слідчий або прокурор), розглядаючи клопотання, здійснює правову оцінку поданої інформації. Вони перевіряють її достовірність і відповідність вимогам закону, а також приймають процесуальне рішення про долучення відповідного матеріалу до справи, наприклад, у вигляді речового доказу.

Також на підставі аналізу положень ч. 2 ст. 93 КПК України вчені слушно констатують, що слідчий або прокурор можуть витребувати й отримати необхідні об'єкти — документи, речі, відомості, експертні висновки, акти перевірок — від представників органів державної влади, місцевого самоврядування, установ, підприємств, організацій, а також від фізичних та службових осіб[3].

Згідно з позицією О. Капліної, витребування слід розглядати як звернення із вимогою про добровільне надання

---

[1] Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.05.2021, справа № 204/4521/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97134877.

[2] Шарова-Айдаєва О. О. Доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених проти працівників правоохоронних органів : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Вінниця, 2025. URL: https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23665 (дата звернення: 01.09.2025).

[3] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. … д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 225.

речей, документів або відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Такий спосіб можливий у випадку, коли є достовірна інформація про те, що відповідні об'єкти або дані перебувають чи зберігаються в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, а також у службових або фізичних осіб. На сьогодні закон не встановлює конкретної форми для здійснення витребування — усної чи письмової. Проте вважається, що і для представників сторони обвинувачення, і для сторони захисту доцільно надавати перевагу письмовій формі. По-перше, це надає офіційного характеру правовому спілкуванню, що узгоджується з вимогами діловодства та сприяє повазі до суб'єктів, у яких запитуються докази. По-друге, письмова форма підвищує шанси на отримання доказів, що відповідатимуть критеріям належності та допустимості[1]. З урахуванням проведеного аналізу правозастосовної практики, зауважимо, що як правило, витребування полягає у наданні офіційного запиту або вимоги в порядку, встановленому статтею 93 КПК України.

Різноманітність підходів, що реалізуються в цілях збирання доказів, дозволило вченим виокремлювати цілі групи способів кримінального процесуального доказування. Під ними пропонують розуміти комплекс дій або прийомів, що застосовуються задля реалізації процесу доказування і досягнення відповідних результатів. У загальному спектрі можливих методів доказування — як пізнавальних, так і аргументативних — найбільшу зацікавленість становлять саме ті, що пов'язані з формуванням доказової основи, що складає правову позицію суб'єкта доказування. До цього також належать способи перевірки правових позицій — як власних, так і позицій інших учасників процесу, що фактично аналогічні тим, котрі застосовуються на етапі формування доказової бази.

---

[1] Капліна О.В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 27 листоп. 2013 р.). МОН України. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 227.

Що стосується аргументативної частини доказування (способів обґрунтування), її доцільно розглядати як окремий науковий напрям, тісно пов'язаний із юридичною риторикою.

Під способами доказування мається на увазі сукупність передбачених законом пізнавальних і посвідчувальних дій, що забезпечують виявлення, сприйняття, фіксацію та подальше використання доказової інформації. Обрання таких способів значною мірою визначається тим, хто саме здійснює ці дії. Наприклад:

1. Сторона обвинувачення та суд — у межах досудового слідства та судового розгляду докази збираються слідчими, прокурорами та іншими уповноваженими суб'єктами через:

– проведення слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій;

– запити до органів влади, підприємств, установ, організацій;

– отримання документів, експертних висновків, результатів перевірок тощо,

– інші дії, прямо передбачені КПК України (ч. 2 ст. 93).

Що стосується суду, то, незважаючи на те, що стаття 93 КПК України, яка визначає способи збирання доказів, не містить прямої згадки про суд як суб'єкта цього процесу, він має можливість застосовувати майже всі засоби формування доказової бази. Водночас, як справедливо підкреслює В. Вапнярчук, аналіз положень кримінального процесуального законодавства свідчить, що суд обмежений у застосуванні тих форм, які передбачають активний пошук доказової інформації. Це зумовлено процесуальним статусом суду та форматом судового розгляду, які несумісні з ініціативним виявленням доказів. Саме в цьому й полягає ключова відмінність у підходах до формування доказової основи між судом і представниками сторони обвинувачення[1]. Звісно суд може використовувати переважну більшість методів, доступних стороні обвинувачення, водночас, суд обмежений у використанні певних прийомів, які мають на меті самостійне здобуття доказів, що обумовлено його процесуальною функцією та принципом неупередженості.

---

[1] Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. С. 226.

2. Сторона захисту — учасники, які представляють або захищають власні інтереси у кримінальному провадженні, також мають набір методів доказування, спрямованих на збирання і представлення інформації на свою користь[1]. Відтак способи доказування можуть бути класифіковані залежно від сторони кримінального провадження, яка їх реалізує.

Загалом, відповідно до положень статті 93 КПК України вчені вказують, що сторона обвинувачення має у своєму розпорядженні низку передбачених законом способів збирання доказів, які можна класифікувати наступним чином:

1. Проведення слідчих (розшукових) дій — передбачає здійснення процесуальних заходів для безпосереднього отримання доказової інформації.

2. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій — здійснюється у випадках, передбачених законом, з метою збирання доказів у прихованій формі.

3. Витребування від органів влади, підприємств, організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, які мають значення для провадження.

4. Отримання від зазначених суб'єктів речей, документів, відомостей — як результат добровільного надання відповідної інформації.

5. Отримання речей і документів безпосередньо від учасників кримінального провадження.

6. Отримання висновків експертів — результат проведення експертизи, ініційованої стороною обвинувачення.

7. Отримання висновків ревізій та актів перевірок, що містять фактичні дані, які можуть бути використані як докази.

8. Здійснення інших процесуальних дій, прямо передбачених нормами КПК України.

9. Одержання доказів у межах міжнародного співробітництва — збирання доказової інформації за межами України відповідно до механізмів правової допомоги[2].

---

[1] Вапнярчук В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 406-407. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.65.

[2] Коць Є. П. Доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень про створення не

Разом із цим, сторона захисту, потерпілий та інші заінтересовані особи мають право самостійно збирати докази шляхом:

1) витребування й отримання матеріалів від органів державної влади, підприємств, фізичних осіб тощо;

2) ініціювання проведення слідчих або інших процесуальних дій;

3) здійснення інших дій, що забезпечують подання до суду належних і допустимих доказів[1]. Ці дії, попри спільну мету, суттєво різняться за формою, правовими наслідками та роллю у доказуванні.

У зв'язку з різноманіттям способів і форм отримання доказової інформації в юридичній науці також пропонується поділ способів збирання доказів на дві основні категорії:

1) активна діяльність — коли слідчий чи прокурор самостійно проводить слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії для здобуття доказів;

2) пасивна діяльність — коли відповідна інформація надходить від інших осіб або організацій у відповідь на запити чи через виконання доручень оперативних підрозділів[2].

Ми не повністю погоджуємося з вживанням терміна «пасивна діяльність слідчого або прокурора», оскільки вважаємо таке формулювання некоректним. На нашу думку, ініціювання запитів, подання звернень, клопотань чи вимог, які активно використовуються в практиці слідчих підрозділів, є формою цілеспрямованої діяльності. Отже, така активність з боку представників обвинувачення не може бути охарактеризована як пасивна. Натомість ситуації, коли

передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2022. С. 129.

[1] Вапнярчук В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 407-410. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.65.

[2] Помаз Я. О. Особливості доказування на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Чернігів, 2023. С. 57.

представники підприємств, установ чи організацій самостійно передають інформацію, що має значення для розслідування, зустрічаються значно рідше порівняно з тими випадками, коли це відбувається у відповідь на офіційне звернення суб'єкта доказування.

З огляду на це, забезпечення процесу доказування на досудовому етапі реалізується через проведення слідчим або іншим представником сторони обвинувачення як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших процесуальних заходів. Крім того, для встановлення окремих обставин, що входять до предмета доказування, суб'єкт доказування має право застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження. Зокрема, він може за погодженням із прокурором звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу на тимчасовий доступ до речей або документів, або ж про накладення арешту на тимчасово вилучене майно з метою його збереження, наприклад, для подальшого дослідження експертом у межах судової експертизи[1].

Узагальнення практики досудового розслідування та судового розгляду дозволяє зробити висновок, що, попри різноманіття способів збирання доказів, у контексті злочинів проти життя та здоров'я особи найпоширенішим залишається збирання доказів шляхом проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій. Варто наголосити, що тактичні підходи до реалізації таких дій, а також низка процесуальних особливостей їх проведення, дають підстави говорити про специфіку здійснення слідчих (розшукових) дій у межах розслідування саме цієї категорії кримінальних правопорушень, а тому це питання потребує ґрунтовного дослідження.

Поряд зі збиранням (отриманням) доказів у кримінальному провадженні, важливе місце займає ще і перевірка доказів. Предметом перевірки доказів, як слушно

---

[1] Шарова-Айдаєва О. О. Предмет доказування й особливості збирання доказів під час розслідування злочинів, учинених щодо працівників правоохоронних органів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. № 4 (103). С. 292-301. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2023.4.28.

вказує Б. Шабаровський, є їх належність, допустимість і достовірність[1]. Водночас у сутнісному аспекті діяльність щодо перевірки доказів, як процесуальна діяльність учасників кримінального провадження — зокрема слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), їхніх захисників і законних представників, а також інших суб'єктів доказування — полягає у всебічному аналізі наданих доказів з метою встановлення їхньої належності, допустимості та достовірності, що включає:

1. З'ясування змісту доказів — ідентифікація того, яку саме фактичну інформацію містить доказ і до яких обставин вона стосується.

2. Зіставлення доказів між собою — встановлення відповідності або суперечностей між різними джерелами інформації.

3. Збирання додаткових доказів — здійснюється з метою перевірки або уточнення характеристик вже наявних доказів[2]. У межах кримінального провадження перевірка доказів — як прямих, так і непрямих — є невід'ємною складовою процесу доказування, що забезпечує його об'єктивність і законність.

До суб'єктів, які наділені правом здійснювати перевірку доказів, належать:

– слідчий і прокурор;

– підозрюваний, обвинувачений (підсудний), а також особа, щодо якої вирішується питання про примусові заходи медичного чи виховного характеру, чи про звільнення від кримінальної відповідальності;

– їхні захисники та законні представники;

– потерпілий, його представник і законний представник;

– цивільні позивач і відповідач, а також їх представники;

– представник юридичної особи, щодо якої ведеться провадження;

– особа, щодо якої вирішується питання екстрадиції;

---

[1] Шабаровський Б. В. Перевірка доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2019. С. 2.

[2] Вказана праця. С. 16-17.

– слідчий суддя та суд. Усі ці суб'єкти мають право ознайомлюватися з матеріалами та брати участь у перевірці доказів, сприяючи встановленню істини у справі, що може здійснюватися як одноособово, так і колегіально (зокрема, у судовому засіданні).

Правники розрізняють два ключові підходи до перевірки доказів залежно від їхнього характеру:

1. Прямі докази підлягають перевірці в аспектах допустимості та достовірності. Оскільки такий доказ безпосередньо пов'язаний із предметом доказування, перевірка на належність не є необхідною.

2. Непрямі докази, навпаки, вимагають більш ретельної оцінки: необхідно з'ясувати існування об'єктивного чи помилково встановленого зв'язку між підтверджуваним фактом і обставинами кримінального провадження. Такий зв'язок встановлюється шляхом:

– проведення слідчих (розшукових) дій;

– аналізу й логічного зіставлення між різними доказами. Ці підходи забезпечують цілісну оцінку доказового матеріалу та формують основу для ухвалення обґрунтованих рішень[1],[2].

Перевірка допустимості та достовірності доказів є ключовим елементом кримінальної процесуальної діяльності, що гарантує дотримання принципу законності та справедливості під час формування системи достатніх доказів.

Перевірка допустимості доказів здійснюється на підставі трьох обов'язкових критеріїв:

1. Суб'єкт збирання доказу — чи мав повноваження та процесуальний статус особа, яка здійснила збирання.

2. Джерело доказу — чи передбачене воно законом як процесуально допустиме (наприклад, показання свідка, висновок експерта, речовий доказ тощо).

3. Процедура збирання — чи була вона здійснена у відповідності до вимог КПК України (дотримання строків, прав учасників, форми документування тощо).

---

[1] Там само.

[2] Саламаха В. Р. Збирання та перевірка доказів у злочинах проти життя та здоров'я особи, учинених неповнолітніми. *Соціологія права.* 2024. Вип. 3–4 (48–49). С. 178–182.

Методи перевірки допустимості:

– аналіз наявних матеріалів;

– зіставлення з іншими доказами;

– отримання нових доказів для з'ясування обставин.

Перевірка достовірності доказів виконується у двох аспектах:

1. Фактичний зміст — чи підтверджуються або спростовуються обставини, на які вказує доказ, іншими джерелами інформації.

2. Процесуальне джерело — оцінюється ступінь надійності джерела, що надає доказ. Щоб визнати доказ достовірним, необхідно мати сукупність взаємопов'язаних доказів, які в цілому формують впевненість поза розумним сумнівом щодо конкретного факту.

Зауважимо, що вченими вироблені певні обмеження щодо перевірки доказів. Так, неналежні докази не підлягають перевірці на достовірність, оскільки не мають зв'язку з предметом доказування. Недопустимі докази (через порушення форми, способу збирання або суб'єкта) не можуть використовуватися як підстава для процесуальних рішень, тому також не підлягають перевірці на достовірність[1]. Відтак, під час перевірки доказів слід обов'язково дотримуватися комплексного підходу, котрий забезпечує законність, обґрунтованість та об'єктивність у кримінальному провадженні.

Отже, у сучасному кримінальному процесі способи збирання (отримання) доказів визначаються змістом процесуальної функції (обвинувачення, захисту, судового розгляду), а також конкретними суб'єктами, які їх реалізують. Відповідно до чинного КПК України, практики правозастосування та наукових підходів, доцільно виокремити такі основні способи збирання доказів залежно від конкретно застосованої форми і суб'єкта, який реалізує цей захід:

1. Слідчі (розшукові) дії — це класичні процесуальні інструменти, що передбачають активне втручання слідчого, оперативних працівників (за наявності відповідного доручення) або прокурора для безпосереднього збирання

[1] Шабаровський Б. В. Перевірка доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2019. С. 171-173.

доказової інформації. До таких дій належать: допит, обшук, огляд, експеримент, впізнання тощо. Їх проведення регламентується спеціальними нормами КПК України і є найпоширенішим засобом виявлення фактичних даних у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи.

2. Негласні слідчі (розшукові) дії — здійснюються з дотриманням спеціального порядку, зокрема за ухвалою слідчого судді або на підставі постанови прокурора, й охоплюють приховані (негласні) методи фіксації доказів. Вони особливо актуальні у складних кримінальних провадженнях, коли звичайними методами отримати інформацію неможливо. У досліджуваній нами категорії злочинів проводяться здебільшого слідчими й оперативними підрозділами.

3. Витребування доказів — це звернення уповноважених суб'єктів (слідчого, прокурора, захисника, потерпілого тощо) до органів державної влади, місцевого самоврядування, установ, організацій, фізичних чи службових осіб із вимогою про надання речей, документів або відомостей, що мають значення для провадження. Такий спосіб застосовується у випадках, коли відомо, де і в кого зберігається потенційний доказовий матеріал. Закон не встановлює обов'язкової форми витребування, однак у практиці перевага надається письмовій формі.

4. Отримання доказів — полягає у добровільному наданні особами (фізичними чи юридичними) відповідних матеріалів: документів, предметів, інформації. У такому випадку уповноважені особи (слідчий, прокурор, суд), як правило, здійснюють допит особи, яка надала докази, з'ясовують джерело походження, обставини набуття і, за потреби, проводять огляд поданого матеріалу.

5. Подання доказів учасниками провадження — збирання доказів також може ініціюватися учасниками кримінального провадження, насамперед стороною захисту. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий або їхні представники можуть самостійно надати речі, документи, цифрові носії інформації, що мають доказове значення. Ці матеріали аналізуються та за наявності законних підстав долучаються до справи відповідним процесуальним рішенням.

Залежно від місцезнаходження фактичних даних, що мають значення для процесу доказування, способи збирання доказів можуть бути класифіковані на такі:

1) які реалізуються безпосередньо суб'єктом доказування на території, що перебуває в межах територіальної юрисдикції органу досудового розслідування;

2) що проводяться іншим органом, адже фактичні дані перебувають на іншій території, проте в межах території України;

3) які реалізуються в межах міжнародного співробітництва, зокрема коли об'єкти доказування або підозрювані перебувають за межами України. Отримання таких доказів здійснюється відповідно до міжнародних договорів, за клопотанням слідчого або прокурора та з урахуванням вимог КПК України.

Залежно від ступеня активності суб'єкта доказування, способи збирання доказів умовно поділяються на:

1) активні дії — коли ініціатива виходить від сторони обвинувачення або суду, і вживаються конкретні заходи для виявлення та фіксації доказів;

2) реактивні дії — коли уповноважений суб'єкт приймає, оцінює і долучає докази, подані іншими учасниками процесу або отримані у відповідь на запит.

Кожен із зазначених способів має свої правові рамки, процесуальні особливості та вимоги до форми, порядку та суб'єкта реалізації. Правильне використання відповідного способу збирання доказів забезпечує досягнення мети кримінального провадження — встановлення об'єктивної істини та ухвалення справедливого рішення.

За характером ініціативи:

1. Ініціатива слідчого (прокурора) — коли рішення про збирання доказів ухвалюється в межах функції обвинувачення. Зазвичай реалізується через проведення слідчих (розшукових) або негласних дій, витребування, призначення експертиз тощо.

2. Ініціатива сторони захисту — учасники, які реалізують свої процесуальні права для подання доказів на підтвердження або спростування обставин обвинувачення.

3. Ініціатива суду — реалізується переважно на етапі судового розгляду, коли виникає необхідність витребувати додаткові матеріали, викликати свідків або призначити експертизу для встановлення об'єктивної істини.

За характером доказового джерела:

1. Первинні способи збирання доказів — ті, що спрямовані на безпосереднє отримання інформації з джерела (наприклад, допит свідка, обшук).

2. Вторинні способи — полягають у отриманні похідної інформації або фіксації вже отриманих даних (наприклад, аналіз документів, висновки експертів, акти перевірок).

За відкритістю способу реалізації:

1. Гласні (відкриті) способи — ті, що реалізуються відкрито, з фіксацією всіх процесуальних дій у відповідних протоколах, із залученням учасників (наприклад, допит, огляд, обшук).

2. Негласні (приховані) — дії, що проводяться без відома учасників, з метою фіксації фактів кримінального правопорушення або отримання інших доказів (наприклад, аудіо- чи відеоконтроль, спостереження).

За метою реалізації:

1. Встановлення фактичних обставин події — всі способи, що спрямовані на з'ясування об'єктивної картини злочину (місце, час, спосіб вчинення, наслідки).

2. Ідентифікація особи правопорушника або потерпілого — слідчі (розшукоі) дії, спрямовані на встановлення осіб, пов'язаних із подією (впізнання, експертиза ДНК, дактилоскопія тощо).

3. Уточнення або перевірка наявних доказів — застосовується, коли необхідно з'ясувати сумнівні або суперечливі аспекти доказового матеріалу.

4. Збереження доказової інформації — способи, що забезпечують фіксацію, охорону та збереження речових доказів (накладення арешту, тимчасовий доступ тощо).

Таким чином, класифікація способів збирання доказів не є сталою або завершеною — вона динамічно розвивається разом із розвитком кримінального процесуального законодавства, слідчої, судової та експертної практики та наукових підходів. Приведена класифікація таких способів, хоча і має переважно теоретичне значення, проте дозволяє враховувати специфіку конкретного кримінального провадження, що є особливо важливим для ефективного виконання завдань доказування та забезпечення справедливого правосуддя.

Якщо виходити з того, що кримінальна процесуальна діяльність пов'язана не тільки зі збиранням доказів, але й отриманням і перевіркою орієнтуючою інформації, котра

потенційно може набувати доказового потенціалу, то можна запропонувати ще одну класифікацію — процесуальні та непроцесуальні способи отримання фактичних даних, пов'язаних із подією кримінального правопорушення, які істотно впливають на реалізацію доказування. Такий підхід дозволяє розширити межі розуміння механізмів отримання доказової інформації, і насамперед пов'язаний із урахуванням ролі спеціальних знань. Отже, за цим критерієм ми пропонуємо виокремлювати:

1. Процесуальні способи отримання фактичних даних, тобто ті, що передбачені положеннями кримінального процесуального законодавства, реалізація яких потребує дотримання конкретної процесуальної форми, участі уповноважених суб'єктів та відповідного процесуального оформлення. До таких способів належать:

– слідчі (розшукові) дії: допит, обшук, огляд, експеримент, пред'явлення для впізнання, виїмка тощо;

– негласні слідчі (розшукові) дії: аудіо-, відеоконтроль, спостереження, контроль за вчиненням злочину тощо;

– витребування, тимчасовий доступ, арешт майна — в т.ч. у порядку забезпечення кримінального провадження;

– призначення та проведення судових експертиз — за постановою слідчого або ухвалою суду;

– подання клопотань про збирання доказів — з боку захисту, потерпілого, представників. Ці способи збирання мають формалізований характер, визначений процедурою, строками та правами учасників кримінального провадження.

2. Непроцесуальні способи отримання фактичних даних — це дії, не передбачені безпосередньо як процесуальні у змісті КПК України, однак можуть набувати в перспективі доказового значення. Їх реалізація часто пов'язана з використанням спеціальних знань, зокрема у сфері криміналістики, медицини, психології, технічних наук. Основною ознакою є те, що непроцесуальні дії самі по собі не породжують юридичних наслідків, але можуть ініціювати процесуальні дії або сприяти формуванню доказової бази.

До таких способів належать:

1) звернення сторін кримінального провадження до фахівців чи незалежних експертів для отримання неофіційних консультацій, висновків, аналізів, які потім подаються як документи;

2) самостійне фіксування певних фактів захистом чи потерпілим: аудіо- чи відеозапис, зібрані свідчення, фото, технічні дані (GPS, мобільні дані);

3) реалізація приватної ініціативи у встановленні фактичних обставин (наприклад, збір інформації журналістами, приватними детективами, громадськими активістами, яка в подальшому може бути надана стороні кримінального провадження);

4) науково-консультативні висновки — правова оцінка чи тлумачення норм, які можуть бути використані в обґрунтуванні процесуальної позиції (але не є доказами у вузькому сенсі).

Таким чином, непроцесуальні форми використання спеціальних знань мають допоміжне значення: вони сприяють підготовці до процесуальних дій, формуванню правової позиції, визначенню стратегії захисту або обвинувачення. Однак, щоб інформація, здобута таким шляхом, набула статусу доказу, її необхідно належно процесуально оформити та долучити у спосіб, визначений КПК України.

2.2. Засоби збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи

Джерела доказів у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи мають власне притаманні їм особливості, зумовлені як специфікою предмета доказування, так і характером самого злочину. Такі справи нерідко пов'язані зі складними нюансами, що безпосередньо впливають на вибір, форму та зміст джерел доказів.

Однією з суттєвих проблем є неповне або неналежне використання джерел доказової інформації стороною обвинувачення. Це підтверджується високим відсотком виправдувальних вироків, винесених у таких категоріях справ. Таке становище вказує на недостатній рівень обґрунтованості пред'явлених обвинувачень і порушення принципу повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин провадження.

Незважаючи на значущість джерел доказів у справах цієї категорії, їх роль і правовий статус залишаються недостатньо визначеними в теорії та на практиці. Відсутність чітких методичних підходів до виявлення, фіксації та оцінки

таких джерел у контексті злочинів проти життя та здоров'я особи суттєво ускладнює ефективність досудового розслідування та судового розгляду.

Джерела доказів у кримінальному провадженні мають чітке законодавче визначення. Відповідно до положень КПК України, до них належать:

– показання учасників кримінального процесу;
– речові докази;
– документи, що містять фактичні дані;
– висновки експертів[1].

Збирання й фіксація зазначених джерел відбувається шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, а також через застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Саме ці процесуальні інструменти дозволяють упорядковано, у відповідності до вимог закону, отримувати докази.

Правові й організаційно-тактичні засади проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема і під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, досліджували О. Ващук[2],О. Дуфенюк і М. Ковальська, М. Зубов, А. Іваниця,

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.09.2025).

[2] Ващук О. П. Щодо антроподжерельної невербальної інформації у ході допиту в судовому провадженні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 202 2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 363–365; Дуфенюк О. М., Ковальська М. Ю. Новітні технології у практиці досудового розслідування на прикладі використання 3-D сканерів та смартфонів під час огляду місця події. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 303–305; Зубов М. В. Особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розшуку безвісно відсутніх осіб. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені*

О. Капліна, А. Кунтій, І. Когутич, Т. Кримський, В. Негребецький, Є. Пряхін та багато інших.

Слідчі (розшукові) дії (далі — С(Р)Д, як це визначено у КПК України, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні[1]. Аналіз правозастосовної практики свідчить, що під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи типовим є проведення:

1) огляду місця події;
2) допиту;
3) огляду предмета;
4) отримання зразків для експертизи;
5) слідчого експерименту;
6) залучення експерта для проведення експертизи;
7) обшуку;
8) негласних слідчих (розшукових) дій (далі — НС(Р)Д).

Е.О. Дідоренка. 2016. № 2. С. 263-268; Іваниця А. В. Організація і тактика проведення огляду місця події при розслідуванні вбивств через необережність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 209-216; Кунтій А. І. Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2013. № 3. С. 386 –393; Когутич І. І. Типові ситуації початкового етапу розслідування вбивств, та обумовлені ними алгоритми дій слідчого. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету Одеська юридична академія.* 2013. № 1. С. 233-247; Кримський Т. Тактика проведення типових слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств. *Юридична Україна*. 2014. № 4. С. 97-102; Негребецький В. Експериментальний метод під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 248-252;

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.09.2025).

Окрім випадку огляду місця події, відповідно до положень кримінального процесуального законодавства, С(Р)Д можуть здійснюватися виключно після внесення відповідних відомостей до ЄРДР. У межах строків досудового розслідування дозволено проведення всіх видів С(Р)Д, за винятком тих, які виконуються на підставі судового доручення відповідно до частини 3 статті 333 КПК України. Важливими умовами ефективного здійснення С(Р)Д є своєчасність, оперативність, повнота та професійний рівень дій, що може включати залучення компетентних спеціалістів, отримання від них необхідних консультацій тощо[1]. Слушною є думка про те, що дотримання встановленого законом порядку проведення С(Р)Д є необхідною умовою для виявлення та належної фіксації достовірних і допустимих фактичних даних, які мають значення для доказування у кримінальному провадженні[2].

Щодо способів отримання доказів, варто наголосити на важливості належної фіксації відповідного процесу. Результати проведення С(Р)Д, а також НС(Р)Д, мають фіксуватися відповідно до вимог статті 103 КПК України – шляхом складання протоколу та використання інформаційного носія з відповідним технічним обладнанням. Єдиним винятком є проведення експертизи, результати якої оформлюються у вигляді висновку експерта. Окремі питання щодо фіксації та оформлення процесуальних документів за результатами С(Р)Д мають здійснюватися відповідно до вимог ст.ст. 104–106 КПК України.

Ґрунтовну роль у визначенні різних аспектів здійснення захисту особи в кримінальному провадженні

---

[1] Шарова-Айдаєва О. О. Предмет доказування й особливості збирання доказів під час розслідування злочинів, учинених щодо працівників правоохоронних органів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. № 4 (103). С. 299. DOI: https://doi.org/ 10.32631/ v.2023.4.28.

[2] Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. № 2 (10). URL: http://lj.oa.edu.ua/ articles/2014/n2/14sovszd.pdf.

відіграють роботи І. Бігунця[1], О. Дудко[2], В. Заборовського[3], О. Маслюк[4], В. Нікітченко[5], Є. Пеліхоса[6], В. Попелюшка[7], С. Савицької[8], О. Скрябіна[9], К. Стоянова[10], В. Тертишника[11],

[1] Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2020. 236 с.

[2] Дудко О. В. Помилки адвоката в кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2020 296 с.

[3] Заборовський В. В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2017. 577 с.

[4] Маслюк О. В. Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 217 с.

[5] Нікітченко В. В. Основна роль та завдання адвокатури як правозахисної організації. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2017. №4. С. 3-6.

[6] Пеліхос Є. М. Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia) : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2022. 256 с.

[7] Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2009. 634 с.

[8] Савицька С. Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 199 с.

[9] Скрябін О. М. Захисник у кримінальному процесі: нормативно-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2017. 455 с.

[10] Стоянов К. С. Захисник та представник як учасники кримінального провадження у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 081 Право. Одеса, 2024. 337 с.

[11] Савицька С. Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 199 с.

Р. Трояновської[1], Ю. Шемшученко[2], В. Юрчишина[3] та багато інших.

Науковці висловлюють різні підходи щодо особливостей отримання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні. Зокрема, звертається увага на відсутність дієвих механізмів реалізації відповідних повноважень, що ускладнює захист прав особи, а також на нечіткість законодавчої регламентації, нечітку термінологію та наявність у законі правових фікцій[4]. У зв'язку з цим у межах нашого дослідження доцільно зосередитися на способах одержання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні, особливо в контексті наукового опрацювання специфіки доказування у справах про злочини, вчинені щодо працівників правоохоронних органів.

Аналіз практики досудового розслідування та судового розгляду свідчить, що сторона захисту найчастіше використовує такі інструменти, як отримання тимчасового доступу до речей і документів на підставі відповідної ухвали слідчого судді чи суду, а також витребування документів згідно з положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

На наше переконання, діяльність, спрямована на захист особи, не повинна обмежуватись лише спростуванням доведеності вини та посиланням на недопустимість доказів,

---

[1] Трояновська Р. П. Інститут захисту в кримінальному процесі: проблеми та шляхи вирішення. Механізм функціонування громадянського суспільства: зб. тез Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (20 листопада 2020 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 336-338.

[2] Тертишник В. М., Шемшученко Ю. С. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі : підручник. Київ : Алерта, 2018. 446 с.

[3] Юрчишин В. М. Функції прокурора у досудовому розслідуванні: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2016. 39 с.

[4] Несінов О. Про деякі спірні і суперечливі положення КПК України та їх використання для посилення позиції захисту (частина друга). *Вісник Національної асоціації адвокатів України.* 2016. № 7–8. С. 9–11. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/visnyk/2016-05-10.visnyk.16.may.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

поданих стороною обвинувачення, хоча ці аспекти, безумовно, мають суттєве значення для результатів розгляду справи. Вважаємо, що, користуючись процесуальними можливостями, гарантованими законом, захисник має право здійснювати кримінальне процесуальне доказування. Це зумовлено тим, що в кримінальному провадженні не існує наперед готових доказів — статус доказу набувають лише ті відомості, які були виявлені та належним чином зафіксовані відповідно до вимог кримінального процесуального закону[1].

У зв'язку з викладеним, серед критеріїв, дотримання яких дозволяє матеріалам, отриманим захисником, набути статусу доказів у кримінальному провадженні, ми виокремлюємо такі умови:

1) дотримання принципу законності під час отримання захисником матеріалів, а також забезпечення при цьому прав і законних інтересів особи;

2) здобуття матеріалів виключно в спосіб, передбачений положеннями КПК України;

3) відповідність отриманих захисником відомостей за змістом і формою тим процесуальним джерелам доказів, які визначені частиною 2 статті 84 КПК України.

Оскільки перелік таких джерел є вичерпним, ми поділяємо позицію А. Бірюкової та М. Островської, які вважають, що саме зазначеними у законі засобами повинні послуговуватися як сторона обвинувачення, так і сторона захисту для підтвердження та обґрунтування своїх правових позицій[2].

Отже, нами охарактеризовано правові засади реалізації типових способів отримання доказів у злочинах стосовно працівників правоохоронних органів, що можуть бути реалізовані стороною обвинувачення та стороною захисту на стадії досудового слідства.

Слід звернути увагу, що крім способів збирання доказів, передбачених частиною 2 статті 93 КПК України, кримінальне процесуальне законодавство також визнає можливість

---

[1] Тертишник В. М., Шемшученко Ю. С. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі : підручник. Київ : Алерта, 2018. С. 211.

[2] Бірюкова А. М., Островська М. А. Модель змагальності за проектом Кримінального процесуального кодексу України (у порівнянні з іншими країнами світу). *Адвокат.* 2012. № 4. С. 13.

отримання доказів за межами України шляхом використання інструментів міжнародного співробітництва.

Цей механізм є особливо значущим у тих випадках, коли особа, зокрема неповнолітній, залишає територію України з метою уникнення кримінальної відповідальності, наприклад, за злочини проти життя чи здоров'я людини. У таких ситуаціях ефективне міжнародне правове співробітництво дає змогу:

– забезпечити збирання доказів, що перебувають за кордоном;

– ініціювати слідчі (розшукові) дії в межах іноземної юрисдикції;

– отримати документи, свідчення, результати експертиз чи іншу доказову інформацію;

– забезпечити участь України в екстрадиційному або транскордонному розслідуванні.

Таким чином, міжнародні правові інструменти суттєво розширюють доказову базу і сприяють досягненню цілей кримінального судочинства в умовах глобалізованого світу.

2.3. Призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи

Результативним і необхідним під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи є використання спеціальних знань. Окремі особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи знайшли своє висвітлення в роботах Г. Бідняк, В. Бондар, А. Вуйма[1], І. Галдецька, В. Галаган[2],

[1] Вуйма А. Г. Окремі аспекти використання спеціальних медичних знань під час розслідування вбивств в умовах дії правового режиму воєнного стану. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів. 2023. С. 136-139; Вуйма А. Г. Особливості підготовки до призначення молекулярно-генетичних експертиз у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку зі вчиненням убивств. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2020. №21. С. 79-91.

[2] Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні України : монографія. 2-ге вид., перероб. і допов. Краматорськ : ТОВ «Каштан», 2015. 224 с.

В. Гусєва[1], О. Дуфенюк[2], Є. Ковалевська[3], В. Журавель[4], Т. Каткова, М. Климчук зі співавторами, О. Линник[5], І. Пиріг[6], І. Савка зі співавторами[7], Н. Сенченко[8], І. Строк[9],

---

[1] Гусєва В. О. Проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 109-122.

[2] Дуфенюк О. М., Кунтій А. І. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза як форма використання спеціальних знань під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2015. №. 1. С. 387-397.

[3] Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2018. 22 с.

[4] Журавель В. А. Залучення експерта: процесуальні та організаційні проблеми. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2014. № 1. С. 16-20.

[5] Каткова Т. В. Судові експертизи (підстави та процесуальний порядок призначення і провадження, перелік типових питань) : навч. посібник. 3-те вид. Харків : «Рубікон», 2003. 192 с.; Климчук М. П., Нарусевич О. С., Нечеснюк М. В. та ін. Особливості роботи зі слідами біологічного походження людини при огляді місця події та призначення молекулярно-генетичної експертизи : метод. рекомендації. Київ : НАВС. 2019. 90 с.; Линник О. В. Специфіка застосування результатів психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 5. Т. 4. С. 62–66.

[6] Пиріг І., Журавель О., Калашник А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 (129). С.241-247.

[7] Савка І., Козань Н., Дунаєв О., Олійник І. Встановлення точних критеріїв діагностики давності настання смерті в судово-медичній практиці. *Судово-медична експертиза*. 2021. № 1. С. 18-24.

[8] Сенченко Н. М. Щодо окремих питань призначення та проведення судово психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2017. № 5. Ч. 2. С. 249-253.

[9] Строк І. А. Призначення судових експертиз під час

Р. Степанюк[1], С. Товстин[2], Д. Хорошун[3], Ю. Чорноус[4], А. Шульженко[5], М. Щербаковський[6] та ін.

Специфіка залучення експерта до проведення судової експертизи та використання отриманого висновку у кримінальних правопорушеннях, досліджувалися В. Гусєвою, Н. Клименко, І. Петровою, І. Пирогом, Е. Сімаковою-Єфремян, Г. Спіциною, А. Тимчишиним, М. Щербаковським та багатьма іншими.

Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством, висновок експерта є детальним викладом проведених ним досліджень, а також сформульованими на їх основі висновками — обґрунтовані відповіді на запитання, які

розслідування злочинів, вчинених проти життя та здоров'я особи. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вер. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 59-62.

[1] Степанюк Р. Л. Особливості призначення судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування вбивств. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. №3. С. 174-178.

[2] Товтин С. В. Нетрадиціні способи застосування спеціальних знань під час розслідування сексуальних вбивств. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1. С. 135-140.

[3] Хорошун Д. В. Взаємодія сторін кримінального провадження з судово-психіатричним експертом під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи: засади і форми. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 32. № 2. С. 377-385.

[4] Чорноус Ю. М., Лісіцький А. В. Спеціальні знання у кримінальному провадженні: поняття, зміст, форми реалізації під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 477-480.

[5] Шульженко А. В. Використання судових експертиз у встановленні ознак суб'єктивної сторони злочину : дис. ... д-ра філософ: 081 Право. Харків. 2021. 264 с.

[6] Щербаковський М. Г. Обов'язкове призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 148-157.

були поставлені особою, що залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, який призначив експертизу[1]. У контексті засади змагальності варто підкреслити, що судова експертиза, як фахове дослідження, що передує складанню відповідного висновку, може бути ініційована як слідчим або прокурором, так і стороною захисту – як у межах досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

За результатами аналізу наукових досліджень українських вчених, а також матеріалів слідчої, судової та експертної практики можна дійти висновку, що під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи доволі типовою є практика призначення судових експертиз, зокрема судово-медичних, судово-психіатричних, криміналістичних досліджень та інших. Водночас використання судових експертиз у кримінальному провадженні не обмежується лише випадками заподіяння смерті чи тілесних ушкоджень. Натомість експертні висновки широко застосовуються і в інших категоріях справ, зокрема: судово-психологічна експертиза часто призначається під час розслідування домашнього насильства, а також в інших справах, де необхідно встановити психологічний стан потерпілого або обвинуваченого, їхню здатність сприймати події, давати показання, адекватно оцінювати свої дії тощо.

Загалом, висновок експерта дозволяє:

– встановити та засвідчити обставини, що підлягають обов'язковому доказуванню відповідно до вимог КПК України;

– визначити час учинення кримінального правопорушення, особливо у випадках смерті або завдання тілесних ушкоджень;

– з'ясувати механізм дій винної особи — спосіб вчинення злочину, локалізацію ушкоджень, використання знарядь;

– встановити належність біологічних слідів конкретній особі;

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.10.2024).

– підтвердити факт заподіяння фізичної або моральної шкоди.

Таким чином, висновок експерта є не лише важливим, а часто — незамінним джерелом доказів, оскільки встановити наведені обставини іншими способами в межах кримінального провадження практично неможливо.

Попри значущість та широке застосування висновків експертів у процесі доказування, варто підкреслити, що жоден доказ, у тому числі експертний висновок, не має наперед установленої доказової сили. Це положення відповідає принципу вільної оцінки доказів, закріпленому в КПК України. При цьому надзвичайно важливо забезпечити об'єктивну оцінку всіх зібраних доказів, зокрема й висновків експертів, уже на стадії досудового розслідування, оскільки вони можуть слугувати підставою для ухвалення процесуальних рішень.

Одним із ключових критеріїв оцінки доказів є їхня допустимість, на чому неодноразово акцентується увага в науковій літературі[1]. Правники зазвичай радять аналізувати окремі аспекти висновку експерта, що відображають особливості процедури його формування[2]. Водночас М. Щербаковський, М. Дементьєв та А. Проценко, спираючись на системний аналіз судової практики, дійшли висновку, що серед найпоширеніших недоліків правозастосування, які зумовлюють втрату доказової сили експертних висновків у контексті їх допустимості, можна виділити такі:

1) з урахуванням етапів проведення судової експертизи:

– стадія підготовки та призначення експертизи;

– безпосереднє проведення експертизи;

---

[1] Тютюнник В. В. Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. С. 48.

[2] Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юри наук: 12.00.09. Одеса, 2019. С. 147-150; Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. С. 122-136; Абрамова В. М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання : автореф. дис. … канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2004. С. 9.

– використання експертного висновку в процесі доказування;

2) за ступенем серйозності наслідків:

а) очевидні порушення — серйозні процесуальні відхилення, що не підлягають усуненню та зумовлюють безумовне визнання експертного висновку недопустимим;

б) умовні порушення — ті, які можуть бути виправлені шляхом процесуальних дій, і після цього дозволяють визнати висновок допустимим доказом;

в) несуттєві порушення — не потребують усунення й не заважають визнанню висновку допустимим, навіть якщо окремі його частини формально не повністю відповідають вимогам процесуального законодавства[1].

Ураховуючи це, а також спираючись на вивчення матеріалів судово-слідчої практики, вважаємо за доцільне окреслити чинники, які перешкоджають визнанню експертного висновку як належного та допустимого доказу у кримінальних провадженнях відповідної категорії.

У практиці кримінального провадження неодноразово виникають проблемні ситуації, пов'язані з оцінкою експертних висновків. Їхня складність і неоднозначність зумовлюється рядом чинників:

1. Помилки або недоліки в роботі слідчих — неналежна постановка питань перед експертом, відсутність належного обґрунтування призначення експертизи чи неврахування контексту справи.

2. Тактичні дії сторони захисту, спрямовані на дискредитацію висновку або ініціювання альтернативної експертизи.

3. Похибки самих експертів — суб'єктивність оцінок, перевищення меж компетенції, неповнота або суперечливість формулювань у висновку. Ці аспекти вимагають від сторін процесу уважного підходу до аналізу та перевірки експертних висновків, а також, за необхідності, призначення повторної або додаткової експертизи.

---

[1] Щербаковський М. Г., Дементьєв М. В., Проценко А. М. Критерії та види процесуальних порушень як підстави недопустимості висновку експерта. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 182.

У кримінальному провадженні часто допускаються типові помилки під час призначення та оцінювання висновків експерта, які можуть суттєво вплинути на його доказове значення, а іноді й призвести до визнання такого висновку недопустимим доказом.

Однією з найбільш поширених є постановка перед експертом запитань, що мають правовий характер. Найчастіше це стосується встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діяннями підозрюваного або обвинуваченого та настанням смерті потерпілого чи виявленими у нього тілесними ушкодженнями.

Також до таких помилок належить винесення на розгляд експерта питань про осудність чи обмежену осудність особи на момент вчинення злочину. Наприклад, навіть представники органів правосуддя, при призначенні психіатричних і комплексних психолого-психіатричних експертиз виносять на вирішення експерта питання «Чи перебував потенційний підекспертний на момент вчинення інкримінованого йому діяння або на теперішній час у стані обмеженої осудності?», «Чи знаходився підозрюваний на момент вчинення інкримінованого йому діяння в стані сильного душевного хвилювання?»[1]. Таким чином, судді на вирішення експерта виносять питання, котрі належать до виключної компетенції суду.

Ще однією серйозною помилкою є недотримання логічної послідовності у призначенні різних видів судових експертиз. Це нерідко призводить до знищення слідів кримінально протиправної діяльності особи або унеможливлює повноцінне збирання доказів.

Не менш важливою є проблема порушення процедури збирання об'єктів для експертного дослідження. Йдеться про ситуації, коли не підтверджується походження наданих зразків, виникають сумніви у справжності об'єктів, переданих експерту, через їх істотну відмінність від зафіксованих у протоколах слідчих (розшукових) дій із використанням фото- чи відеофіксації, або коли порушено правила пакування,

[1] Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 31 січня 2025 р. по справі № 490/9352/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126001686 (дата звернення: 31.03.2025).

відсутні підписи слідчого, понятих та інших учасників процесу.

Також проблемною є ситуація, коли експертиза призначається неуповноваженою особою, зокрема слідчим, який не входить до складу слідчої або слідчо-оперативної групи, що порушує вимоги КПК щодо процесуальних повноважень.

Усі зазначені недоліки значно знижують ефективність доказування та створюють загрозу порушення принципів справедливості й змагальності кримінального процесу[1].

Типові помилки, яких припускаються судові експерти під час виконання своїх обов'язків у межах кримінального провадження, можуть істотно впливати на якість експертного висновку та його доказову силу. Такі недоліки нерідко стають підставою для сумнівів у достовірності отриманих результатів або навіть для визнання висновку експерта недопустимим доказом.

Однією з найбільш поширених помилок є вихід експерта за межі своїх спеціальних знань, що виявляється у намаганні вирішити питання правового характеру, які за законом належать до виключної компетенції слідчого, прокурора або суду. Наприклад, оцінка правової кваліфікації діяння, висновки щодо вини особи або наявності причинно-наслідкового зв'язку між її діями та кримінальним наслідком є неприпустимими у тексті експертного висновку.

Іншою типовою помилкою є самостійне збирання експертом вихідних матеріалів для дослідження. Відповідно до процесуального законодавства, експерт має право працювати лише з тими об'єктами та документами, які були належним чином передані йому слідчим або судом, і не може самостійно ініціювати чи проводити дії зі збирання доказів.

---

[1] Щербаковський М. Г. Слідчі та експертні помилки, що обумовлюють недопустимість експертного висновку. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вересня 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 37-40. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_202220930/article/view/shcherbakovskyi (дата звернення: 10.12.2024).

До суттєвих порушень також належить довільний вибір вихідних даних із матеріалів кримінального провадження, коли експерт ігнорує частину важливих документів чи доказових джерел без належного обґрунтування. Такий підхід може викривити зміст дослідження й поставити під сумнів його об'єктивність.

Часто трапляється і залучення експертом до проведення експертизи інших осіб без погодження з органом досудового розслідування або судом. Це є порушенням як етичних норм, так і процесуальних правил, оскільки експертом у кримінальному провадженні може бути лише особа, офіційно визначена та залучена у встановленому законом порядку.

Ще однією поширеною помилкою є недотримання встановленої законом форми висновку експерта. Відсутність обов'язкових реквізитів, таких як обґрунтування методики дослідження, чітке формулювання відповіді на поставлені запитання, дані про особу експерта, а також неправильне оформлення підписів чи дат може спричинити визнання висновку формально недійсним.

Усі перелічені порушення негативно впливають на ефективність експертної діяльності в кримінальному процесі, знижують довіру до результатів дослідження та ускладнюють процес доказування[1].

Серед ключових недоліків, які часто трапляються у висновках судових експертів, слід виокремити відсутність критично важливих елементів, що знижує доказову цінність висновку або може слугувати підставою для його визнання недопустимим. Зокрема, йдеться про:

– відсутність інформації про попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку;

– неописання методики, яка була застосована в ході дослідження;

– відсутність розподілу завдань між фахівцями у випадку проведення комплексної експертизи;

– неподання оцінки отриманим результатам або нечітке формулювання висновків;

---

[1] Клименко Н. І. Процесуальні гарантії достовірності висновку експерта. *Криміналістичний вісник*. 2004. № 1 (1). С. 58-61.

– відсутність підпису експерта, а також вихідних реквізитів експертної установи, що надає висновок.

Ці недоліки не лише порушують формальні вимоги, передбачені КПК України та відповідними інструкціями, а й створюють підстави для сумнівів у достовірності, законності й процесуальній значущості експертного висновку.

Для попередження помилок у сфері судової експертизи необхідно вживати низку організаційних, освітніх і методичних заходів.

По-перше, слід забезпечити належний рівень компетентності, професійної підготовки та майстерності експертного персоналу. Це передбачає ефективне функціонування системи підготовки, перепідготовки, атестації, підвищення кваліфікації, а також активну участь експертів у науково-дослідній діяльності, семінарах і конференціях.

По-друге, необхідно використовувати сучасні, науково обґрунтовані методики, що відповідають актуальному рівню розвитку відповідного виду експертного дослідження.

По-третє, важливим чинником є застосування сучасного приладового забезпечення, яке дозволяє досягати високої точності, відтворюваності та достовірності результатів експертизи.

Нарешті, важливу роль відіграє контроль якості експертної діяльності. Це включає перевірку висновків іншими компетентними фахівцями, міжлабораторні порівняльні дослідження, а також виконання контрольних завдань з метою виявлення помилок або недоліків у роботі.

Комплексне впровадження цих заходів дозволить підвищити якість судової експертизи, зміцнити доказову базу кримінального провадження та сприяти досягненню процесуальної справедливості[1].

Результати експертного дослідження можуть бути визнані недопустимими доказами у випадках, коли під час його проведення допущено методичні порушення, що ставлять під сумнів достовірність і законність отриманих висновків. Серед типових недоліків — використання методик, які не мають наукового або нормативного обґрунтування, а також

[1] Завдов'єва І. Г., Горбенко В. О., Дяченко О. М., Черкашина Н. О. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2018. Т. 30. № 2. С. 37.

неправильний вибір ознак для аналізу об'єкта дослідження чи їх помилкова інтерпретація. Подібні порушення формують обґрунтовані сумніви у професійній компетентності експерта та вірогідності результатів експертизи.

Крім помилок методичного характеру, значний ризик становить порушення вимог статті 290 КПК України, зокрема не передання (не відкриття) стороною обвинувачення висновку експерта стороні захисту. Якщо така процесуальна дія не була здійснена належним чином, висновок визнається недопустимим джерелом доказів і не може бути використаний у судовому розгляді. Водночас необхідно враховувати, що якщо на момент відкриття матеріалів кримінального провадження висновок експерта ще не був отриманий, його можна долучити до справи на етапі судового розгляду за умови дотримання усіх процесуальних вимог.

Ці обставини особливо критичні у справах про злочини проти життя та здоров'я особи, де експертний висновок часто є єдиним можливим способом отримання доказової інформації. У таких випадках повторне дослідження об'єктів (наприклад, біологічного походження) або взагалі неможливе, або істотно обмежене у часі й технічних можливостях.

У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є створення чітких алгоритмів дій для сторони обвинувачення, які дозволили б уникати помилок на всіх етапах: від призначення експертизи до належного оформлення і відкриття її результатів. Такий підхід сприятиме формуванню достатньої системи доказів і забезпеченню справедливого судового розгляду.

Поширене призначення судово-медичних експертиз у кримінальних провадженнях, що стосуються злочинів проти життя та здоров'я особи, обумовлено необхідністю встановлення причини смерті, а також тяжкості та характеру тілесних ушкоджень, які могли бути завдані особі. Це відповідає підставам обов'язкового призначення судово-медичних експертиз, передбаченим п.п. 1, 2 частини 2 статті 242 КПК України. Їх об'єктами досліджень часто є трупи, їх частини, біологічні сліди (кров, слина, волосся, епідерміс), а також живі особи — потерпілі, підозрювані[1].

[1] Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері

Нерідко через перебування потерпілого в медичному закладі, судово-медична експертиза призначається на основі наданої слідчому медичної документації. Тоді вона є об'єктом експертного дослідження. З огляду на її важливість у доведенні обставин правопорушення, доцільним є обов'язкове включення таких документів до матеріалів кримінального провадження з подальшим забезпеченням доступу до них стороні захисту відповідно до статті 290 КПК України. Такий підхід, на нашу думку, відповідає чинному законодавству. Попри це, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у своєму огляді практики за 2018–червень 2021 року зазначив, що відсутність у матеріалах провадження медичних документів, на яких базується експертний висновок, та їх не відкриття стороні захисту не автоматично робить висновок недопустимим, якщо документи були отримані у законний спосіб, а захист мав можливість з ними ознайомитися або не заявив клопотання про доступ до них[1].

Наприклад, медичні документи можуть зберігатися у потерпілого, його законного представника чи представника за договором. Це дозволить уникнути втрати або пошкодження документів у разі їх зберігання у потерпілого. У разі заявлення захистом клопотання про повторну або додаткову експертизу, не виникатиме потреби повторного вилучення документів на підставі ухвали суду, що дозволяє уникнути затягування процесу. У разі підозр щодо фальсифікації, ці документи оперативно можуть бути направлені на експертизу для перевірки достовірності.

Окремо слід звернути увагу на важливість дотримання процесуального порядку вилучення об'єктів, що підлягають подальшому експертному дослідженню. Якщо експертний

правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 291-292.

[1] Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. С. 43-44.

висновок ґрунтується на матеріалах, отриманих із порушенням вимог КПК України або у позапроцесуальний спосіб, такий висновок може бути визнаний недопустимим доказом. Це стосується як медичної документації, так і речових доказів — наприклад, матеріалів криміналістичних експертиз, фото- та відеозаписів, які мають бути вилучені в межах слідчих (розшукових), негласних або забезпечувальних процесуальних дій із дотриманням усіх встановлених процедур. Особливо це актуально при вилученні зброї, боєприпасів, вибухівки тощо, що часто є знаряддями вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи.

Щодо отримання медичних документів від потерпілого, їх вилучення на підставі ухвали суду про тимчасовий доступ не завжди є обов'язковим. Верховний Суд у відповідній постанові наголосив, що потерпілий має право самостійно надати такі документи слідчому для підтвердження шкоди, заподіяної злочином, а слідчий, у свою чергу, зобов'язаний їх прийняти з метою з'ясування обставин, які підлягають доказуванню відповідно до статті 91 КПК України. Якщо ж потерпілий відмовляється їх надати, слідчий має звернутися до суду за ухвалою про тимчасовий доступ до документів відповідно до глави 15 розділу ІІ КПК України[1],[2]. Таким чином, потерпілий за запитом слідчого може добровільно передати такі документи без потреби оформлення клопотань згідно зі статтями 55, 56, 220 КПК України.

Важливо приділити належну увагу процедурі відбирання зразків для проведення експертного дослідження,

---

[1] Постанова Верховного Суду від 18 червня 2020 р., у справі № 740/2536/17 (провадження № 51-634км19). *Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89929185 (дата звернення: 11.11.2023).

[2] Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. С. 48.

особливо біологічних, оскільки саме вони найчастіше направляються на аналіз. Щоб уникнути визнання експертного висновку, що базується на таких зразках, недопустимим доказом, необхідно дотримуватись низки вимог. Зокрема, зразки мають бути відібрані уповноваженою особою, у суб'єкта, що має відповідний процесуальний статус, та за процедурою, визначеною кримінальним процесуальним законом[1],[2].

Статус особи, у якої відбираються зразки, має важливе значення, адже відповідно до частини 3 статті 245 КПК України, біологічні зразки відбираються з дотриманням правил, передбачених статтею 241 КПК України, що регулює процедуру освідування. Згідно з частиною 1 цієї статті, представники сторони обвинувачення уповноважені проводити освідування підозрюваних, свідків і потерпілих[3].

Разом із тим, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у своїх роз'ясненнях наголосив, що відсутність понятих під час відбирання біологічних зразків не є підставою для визнання експертного висновку недопустимим, оскільки кримінальне процесуальне законодавство не містить такої вимоги[4]. Також не передбачено обов'язкової присутності захисника при проведенні цієї С(Р)Д. Верховний Суд у своїй постанові зауважив, що зразки крові містять інформацію, яка

---

[1] Коропецька С. О. Відібрання зразків біологічного походження під час досудового розслідування : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. С. 11.

[2] Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивства : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2023. С. 144.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.10.2023).

[4] Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. С. 49.

не залежить від волі особи, в якої вони відібрані, що не ставить під сумнів допустимість відповідного висновку[1].

Щоб забезпечити можливість використання експертного висновку в судовому процесі як доказу, він має бути відкритий сторонам під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Це правило поширюється й на випадки, коли такий висновок отримується однією із сторін. На практиці часто трапляються ситуації, коли прокурор, визнавши докази достатніми, приймає рішення про відкриття матеріалів досудового розслідування ще до отримання окремих експертних висновків за результатами експертиз, призначених на цій стадії. Зазвичай ці висновки долучаються вже під час судового розгляду. Такий підхід відповідає правовим позиціям Верховного Суду України, викладеним у постановах від 16 березня 2017 року № 5-364кс16 та від 12 жовтня 2017 року № 5-237кс(15)17, згідно з якими сторони мають право подавати до суду докази, які раніше не були відкриті, оскільки кримінальне процесуальне законодавство прямо не забороняє цього[2],[3]. Водночас, частина 12 статті 290 КПК України

---

[1] Постанова Верховного Суду від 25 червня 2019 р., у справі № 423/1766/16 (провадження № 51-1105км19). *Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт*. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/82769623 (дата звернення: 10.11.2023); Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Рішення, внесені до ЄРДСР, за період з 2018 року по жовтень 2020 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. С. 46.

[2] Постанова Верховного Суду України від 16 березня 2017 р., у справі № 5-364кс16. *Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт*. URL: https://sudpraktika.wordpress.com/%D0%BA%D1%80% (дата звернення: 11.11.2023).

[3] Постанова Верховного Суду України від 12 жовтня 2017 р., у справі № 5-237кс(15)17. *Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт*. URL: https://sudpraktika.wordpress.com/%D0%BA/ (дата звернення: 12.11.2023).

встановлює обмеження: суд не має права допустити й визнати доказом матеріали, що існували на момент направлення обвинувального акта до суду, але не були відкриті іншій стороні. Це підкреслює необхідність належного дотримання процесуальних вимог щодо відкриття доказів[1].

Однією з ключових умов визнання висновку експерта допустимим доказом у кримінальному провадженні є його складання компетентною та уповноваженою особою. Цю норму необхідно враховувати під час винесення постанов про призначення експертизи, а також при ініціюванні відповідних клопотань з боку сторони захисту. Висновок експерта в таких провадженнях слугує засобом встановлення обставин, що потребують застосування спеціальних знань, як для сторони обвинувачення, так і для сторони захисту.

Проведення таких експертиз повинно здійснюватися виключно в межах повноважень спеціалізованих державних експертних установ. Це є принциповим чинником, що впливає на допустимість експертного висновку як доказу в суді. До інших важливих умов належить:

– направлення на експертизу лише тих зразків і об'єктів, що були вилучені в межах санкціонованих слідчих (розшукових) або негласних слідчих дій, а також заходів забезпечення кримінального провадження при дотриманні всіх вимог законодавства;

– своєчасне відкриття висновку експерта іншим сторонам у процесі ознайомлення з матеріалами кримінального провадження (за умови, що висновок уже отримано на цій стадії);

– наявність у тексті експертного висновку попередження про кримінальну відповідальність за ст.ст. 383, 384 КПК України.

Зразки, у тому числі біологічні, мають бути належним чином отримані (відповідно до встановлених процедур відбирання та вилучення), адже від цього безпосередньо залежить подальше визнання експертного висновку допустимим доказом.

Після отримання експертного висновку необхідно

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.10.2023).

здійснити його співставлення з іншими фактичними даними, встановленими під час досудового розслідування. Якщо між ними існують суттєві розбіжності, це може бути підставою для призначення повторної або додаткової експертизи, а також проведення додаткових С(Р)Д.

У контексті з'ясування специфіки збирання доказів, важливо враховувати низку специфічних особливостей, таких як: вік особи, рівень її інтелектуально-емоційного розвитку. Це питання пов'язане із предметом нашого дослідження, оскільки низку злочинів проти життя та здоров'я особи вчиняють саме неповнолітні. Згідно з п.4 ч.2 ст. 242 КПК України однією з підстав проведення експертизи є «встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості»[1]. Окрім цього, частина 1 ст. 485 КПК України визначає, що «при наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг неповнолітній повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними»[2]. Тобто на практиці можуть формуватися ситуації, коли попри досягнення віку кримінальної відповідальності (а для низки злочинів проти життя та здоров'я особи притаманний знижений вік кримінальної відповідальності), особа не завжди може усвідомлювати характер і значення своїх дій, насамперед у зв'язку із наявністю такого діагнозу, як наприклад, легка розумова відсталість.

Розумову відсталість слід розуміти як суттєве відхилення від нормального рівня розвитку, характерного для певного віку. Цей стан не є наслідком психічного захворювання, а пов'язаний виключно із затримкою розумового розвитку. У випадках виявлення розумової відсталості необхідно визначити, якому віковому рівню відповідає фактичний розвиток неповнолітнього, та з'ясувати, чи усвідомлює він значення своїх дій. Залежно від ступеня розумової та фізичної відсталості суд може вирішити питання

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024).

[2] Там само.

про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності з обмеженням застосування примусових заходів виховного характеру.

Результативним є перевірка й оцінка таких фактів на підставі комплексного і компетентного застосування психіатричних і психологічних знань.

2.4. Отримання доказів під час розслідування в умовах протидії

Під час розслідування кримінальних правопорушень досить часто особи, заінтересовані в результатах провадження, вдаються до організованої протидії законній діяльності сторони обвинувачення. Подібна протидія може мати місце як на досудовій стадії, так і під час судового розгляду справи, створюючи значні труднощі у збиранні, дослідженні та використанні доказів. Такі прояви найчастіше спостерігаються у справах, що стосуються кримінальних правопорушень з високим рівнем суспільної небезпеки, насамперед — через суворість санкцій, передбачених відповідними статтями Кримінального кодексу України.

Проблематиці протидії розслідуванню та її нейтралізації приділяли увагу О. Александренко[1], В. Берназ[2], Р. Богданюк, В. Варцаба, А. Волобуєв, В. Гусєва[3], К. Гутнік,

---

[1] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 184 с.

[2] Берназ В. Д. Психологія протидії слідчій діяльності. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 79–83.

[3] Богданюк Р. І. Планування як базова складова діяльності щодо подолання протидії протиправним посяганням. *Соціологія права.* 2024. Вип. 3-4 (48-49). С. 20-23. DOI: https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.3.; Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 181 с.; Волобуєв А. Ф. Подолання протидії організованих злочинних груп розслідуванню економічних злочинів. *Вісник ЛІВС МВС України*. 1999. № 3. С. 201–213.; Гусєва В. О. Способи протидії розслідуванню

С. Книженко, М. Курляк та П. Лепісевич, В. Лисиченко та Р. Шехавцов[1], Р. Мудрецький[2], В. Плетенець[3], Ю. Попельнюк[4],

---

тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 84-88; Гусєва В. О. Сучасні криміналістичні методи подолання протидії розслідуванню злочинів. Актуальні питання криміналістики та судової експертизи: міжвідомчий наук.-практ. круглий стіл до 60-річчя кафедри криміналістики та судової медицини (м. Київ, 21 листопада 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 90–92.

[1] Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруги : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 20 с.; Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 99–101.; Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 1. С. 277-283.; Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Вид. 2-е, перероб. та допов. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 344 с.

[2] Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. 263 с.

[3] Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.

[4] Попельнюк Ю. П. Особливості виявлення та подолання протидії розслідуванню на етапі виявлення ознак корисливо-насильницьких злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 350–359.

О. Пчеліна[1], О. Ромців[2], Т. Савчук[3], Б. Щур[4] та ін. Разом із цим, проблематика протидії розслідуванню на прикладі злочинів проти життя та здоров'я особи ще комплексно не досліджувалася, тим паче в аспекті збирання (отримання) доказів. З огляду на це, особливої актуальності набуває проблема виявлення, запобігання та нейтралізації протидії у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи, адже саме в цій категорії справ ефективне розслідування є критично важливим для досягнення завдань кримінального провадження загалом, і реалізації процесу доказування зокрема.

Різноманітність способів, до яких вдаються заінтересовані суб'єкти під час розслідування, дозволяє виокремлювати протидію виявленню ознак кримінально-протиправної діяльності, протидію досудовому розслідуванню та протидію судовому розгляду кримінальної справи.

Р. Степанюк визначає протидію викриттю та розслідуванню злочинів як умисні дії, що вчиняються як до виявлення злочину і початку кримінального провадження (протидія викриттю), так і після цього — з метою ускладнення або унеможливлення ефективного розслідування (протидія розслідуванню)[5].

---

[1] Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 628–632.

[2] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 24 с.

[3] Савчук Т. І. Щодо протидії розслідуванню корупційних злочинів. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 147–150.

[4] Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 195 с.

[5] Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. С. 111.

У свою чергу, Н. Карпов, В. Лисиченко та Р. Шехавцов класифікують протидію розслідуванню за її спрямованістю, характером та способом реалізації на два основних типи:

1) дії, що здійснюються під час підготовки або вчинення злочину з метою приховати або суттєво обмежити слідову інформацію про подію та причетних осіб (наприклад, знищення доказів, відсутність свідків, дезорієнтація слідства);

2) дії, що вчиняються вже під час самого розслідування злочину й полягають у спробах вплинути на працівників органів досудового розслідування, прокуратури чи суду з метою спонукати їх до прийняття рішень або здійснення дій, що суперечать вимогам процесуального законодавства[1].

Протидія судовому розгляду у кримінальному провадженні, як зазначає Р. Мудрецький, це неправомірна, умисна або неумисна система дій (чи бездіяльності), або ж окрема дія (чи бездіяльність), вчинена учасниками кримінального процесу або іншими особами, а також вплив зовнішніх штучно створених негативних чинників, які заважають неупередженому та незалежному суду забезпечити справедливий розгляд справи й ухвалити законне й обґрунтоване рішення[2].

Поняття «протидія розслідуванню» охоплює як активні дії, так і бездіяльність, спрямовані на створення перешкод для встановлення обставин вчиненого злочину. Найчастіше це проявляється у формі впливу на свідків, знищення або приховування доказів, введення в оману досудового слідства,

---

[1] Карпов Н. С. Протидія розслідуванню. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 3. С. 163–164; Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Основи подолання протидії розслідуванню корисливо-насильницьких злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями: навч. посібник. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. 176 с.; Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Луганськ : РВВ Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ, 2009. С. 58.

[2] Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. С. 2, 87.

поширення неправдивої інформації, відмови від співпраці з органами досудового розслідування, а також інших дій, які блокують або ускладнюють процес збирання доказів. У деяких випадках така протидія може бути спрямована навіть на органи судової влади, що є надзвичайно небезпечним для принципів верховенства права та справедливості.

У цьому контексті вирішальне значення має розроблення ефективних механізмів реагування з боку представників органів досудового розслідування та суду, а також створення умов для оперативної нейтралізації деструктивного впливу на доказовий процес. Це передбачає своєчасне виявлення проявів протидії, фіксацію кожного випадку порушення, вжиття процесуальних заходів захисту доказів і учасників та належну правову кваліфікацію дій, що мають характер перешкоджання правосуддю[1].

Під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи важливо комплексно аналізувати структуру протидії, яка чиниться з метою перешкоджання встановленню істини у справі. Доцільно виділяти чотири основні змістовні складові протидії, а саме: суб'єкт, мотиви, способи (форми), умови та наслідки. З огляду на узагальнену правозастосовну практику, розкриємо особливості кожної з них.

1. Суб'єкти протидії. Найчастіше до організації або участі в протидії розслідуванню вказаної категорії злочинів вдаються такі особи:

– безпосередні виконавці злочинів або співучасники, які прагнуть уникнути кримінальної відповідальності;

– родичі або близькі особи, які діють із почуття солідарності чи страху перед викриттям;

– особи, залучені до змови з метою фальсифікації доказів, у тому числі свідки або треті особи;

– посадовці, зокрема представники правоохоронних органів, експертних установ або інших інституцій, втягнуті у корупційні схеми;

– інші учасники процесу, зокрема окремі захисники, у діях яких можливе порушення адвокатської етики або перевищення повноважень.

---

[1] Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. С. 94-95.

2. Мотиви протидії. Мотиви протидії можуть бути різними залежно від статусу особи. Зазвичай вони зводяться до:

– бажання уникнути кримінального переслідування, зменшити ступінь відповідальності, вплинути на кваліфікацію злочину;

– отримання особистої вигоди — фінансової, матеріальної або іншої;

– прагнення до лояльного ставлення до обвинуваченого з боку учасників процесу, зокрема за рахунок фальсифікації або спотворення доказів.

3. Форми (способи) протидії. Форми протидії є різноманітними й залежать від тактичної обстановки, типу злочину та поведінки учасників провадження. Найбільш поширені форми на стадії досудового розслідування:

– приховування або знищення слідів злочину, у тому числі знарядь і засобів його вчинення;

– знищення або викривлення інформації, що має доказове значення (документи, відеозаписи, предмети);

– тиск на учасників процесу: погрози, підкуп, шантаж тощо;

– втручання в діяльність слідчого чи інших працівників правоохоронних органів;

– ухилення від участі в слідчих діях, зокрема умисне переховування, симуляція хвороби;

– надання неправдивих показань або використання інших форм фабрикації доказів, зокрема виготовлення підроблених документів, показання «псевдосвідків».

4. Умови та наслідки протидії. Протидія виникає у контексті наявності сприятливих умов — безконтрольності, корупційної складової, слабкого процесуального захисту учасників або неналежного контролю з боку прокуратури чи суду. Наслідками є:

– затягування досудового розслідування;

– втрата або дискредитація доказів;

– ризик ухвалення неправосудного рішення;

– дискредитація органів досудового розслідування та правосуддя в цілому.

Усе це свідчить про необхідність впровадження превентивних та оперативно-реагуючих механізмів у системі кримінального провадження, зокрема і у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я особи. Тим паче, що в

контексті нейтралізації протидії, спрямованої на джерела, наділені доказовим потенціалом, необхідно розробити власне специфічні способи їх нейтралізації.

Проведений нами аналіз матеріалів судової, слідчої та експертної практики дозволяє констатувати, що найчастіше особи, заінтересовані в результатах досудового розслідування та судового розгляду вдаються до таких способів протидії:

1. Імітують наявність психічних розладів вказують про наявність проблем із пам'яттю, мисленням, сприйняттям та іншими психічними процесами впродовж досудового розслідування, а також під час проведення первинної судово-психіатричної експертизи, з метою уникнення покарання та застосування щодо них примусових заходів медичного характеру. Така поведінка може набувати абсолютно різних форм. Наприклад, в одній справ, що розглядалася Центральним районним судом м. Миколаєва, колегія суддів відмітила, що обвинувачений під час розгляду справи був доступний контакту малопродуктивно; його увага залучалась важко; на питання він відповідав вибірково, при цьому надавав виключно односкладні відповіді, які іноді не узгоджувались із суттю питання. Окрім того, суд посилався на висновок амбулаторної судово-психіатричної експертизи, відповідно до якої обвинувачений виявляв ознаки:

– або симуляції та установчої поведінки;

– або шизоїдного розладу особистості;

– або шизофренічним розладом внаслідок вживання алкоголю;

– або ендогенного психічного захворювання (хвороби Бльойлера). З огляду на таке експерти констатували, що обвинувачений «потребує проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи». Оцінивши отриманий висновок експерта, колегія суддів прийняла обґрунтоване рішення про призначення комплексної судової психоло-психіатричної експертизи[1].

Доволі часто підозрювані й обвинувачені вдаються до введення в оману суду або органу досудового розслідування,

[1] Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 31 січня 2025 р. по справі № 490/9352/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126001686 (дата звернення: 31.03.2025).

постійно змінюючи показання, приховуючи окремі предмети, що зберегли на собі сліди кримінального правопорушення або використовувалися як знаряддя вчинення кримінального правопорушення. Так само й окремі дії, пов'язані з приховуванням обставин вчинення злочину, можуть бути розцінені як протидія розслідуванню. Таким чином, застосовуючи різноманітні форми деструктивної поведінки, які мають на меті ускладнити процес встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні, підозрювані й обвинувачені протидіють розслідуванню.

Найбільш поширеним прикладом усе ж таки є постійна зміна показань: спочатку особа може повністю заперечувати свою причетність до злочину, згодом визнавати окремі факти, а в подальшому — знову від них відмовлятися або надавати суперечливі показання. Наприклад, у справі № 306/6268/23 неповнолітній обвинувачений надавав «суперечливі показання щодо мотивів своїх дій», а також змінював показання про кількість ударів і те, яким чином було спричинено тілесні ушкодження, що вбачається з мотивувальної частини вироку: «ОСОБА_20 надавав різні показання… вказував, що не завдавав тілесних ушкоджень потерпілій ОСОБА_2, однак вони були виявлені». Суд зазначив, що такі показання не узгоджуються з іншими доказами у справі, зокрема, з показаннями потерпілих та висновками експерта.

Окрім цього, обвинувачений «заперечував факт присутності малолітньої дитини, яку було травмовано під час події», що також є спробою приховати важливу обставину кримінального правопорушення. Такі дії, як справедливо зазначив суд, «свідчать про намагання ухилитися від відповідальності та ускладнити встановлення істини»[1].

Таким чином, окремі дії, пов'язані з приховуванням обставин вчинення злочину, поданням завідомо неправдивих відомостей, викривленням доказів чи їх джерел, можуть бути обґрунтовано розцінені як свідома протидія розслідуванню. Вони не лише затягують процес досудового розслідування, але

[1] Вирок Кам`янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 14 червня 2022 р. у справі № 676/1672/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104764365 (дата звернення: 24.07.2025).

й створюють додаткове навантаження на слідчі та судові органи, які змушені здійснювати перевірку кожного суперечливого твердження.

Така практика ускладнює хід досудового розслідування і судового розгляду, породжує необхідність додаткової перевірки показань і часто зумовлює потребу в повторному проведенні С(Р)Д.

Окремо варто зазначити, що обвинувачені нерідко вдаються до приховування предметів, які зберегли на собі сліди кримінального правопорушення або використовувалися як знаряддя його вчинення. Це може проявлятися у знищенні, приховуванні або переміщенні таких об'єктів у важкодоступні місця, передачі їх іншим особам або навмисному викривленні інформації про їхнє місцезнаходження. Внаслідок цього суттєво ускладнюється встановлення істотних для справи обставин, зокрема механізму злочину, ролі кожного учасника, способу вчинення тощо.

Показовим прикладом є випадок, зафіксований у вироку суду, в якому обвинувачена, після вбивства свого чоловіка, запакувала знаряддя злочину — ймовірно, качалку — разом із закривавленим одягом у пакет, і викинула його у сміттєвий бак по дорозі на роботу. У квартирі вона змила сліди крові, перевдяглася, а також у трубах сантехніки були виявлені залишки крові, що свідчить про спроби усунути матеріальні сліди, залишені через подію кримінального правопорушення.

Незважаючи на заяви обвинуваченої про відсутність умислу на приховування злочину, фактичні обставини вказують на системну поведінку, спрямовану на перешкоджання встановленню істини — відмову повідомити про вбивство, знищення доказів, викривлення обставин конфлікту. У такій ситуації суд мав оцінити її дії як цілеспрямовану протидію розслідуванню[1]. Цей приклад наочно демонструє, наскільки критично важливо вчасно виявляти, фіксувати і зберігати об'єкти, що мають доказове значення, адже саме їх приховування може унеможливити повне й

[1] Вирок Голосіївського районного суду міста Києва від 05.05.2025 р. у справі № 752/11297/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/127084404# (дата звернення: 24.07.2025).

об'єктивне встановлення істини у кримінальному провадженні.

Так само й окремі дії, пов'язані з приховуванням обставин вчинення злочину — наприклад, спроби видалити сліди крові, відновити місце події, змінити зовнішній вигляд учасників чи змінити обстановку, — можуть бути цілком обґрунтовано розцінені як протидія розслідуванню.

У тому числі і приховування трупу можна розглядати як активну форму протидії розслідуванню. У вироку Вінницького міського суду від 30.06.2021 у справі № 12021020020000043 встановлено, що після умисного позбавлення життя потерпілого, обвинувачений разом зі співучасником, з метою приховання слідів злочину, закопали тіло в ґрунт на території домоволодіння та спалили речі з кров'ю. Суд кваліфікував такі дії як наругу над тілом померлого (ч. 3 ст. 297 КК України), зазначивши, що приховання трупа було спрямоване на утаювання факту вбивства й створювало перешкоди для його розкриття. Це є типовим прикладом протидії розслідуванню шляхом приховування криміналістично значущої інформації — тіла потерпілого та слідів злочину[1].

У вироку Червонозаводського районного суду м. Харкова від 11.12.2024 у справі № 646/12402/24 встановлено, що після заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, від яких той помер, обвинувачений ОСОБА_5 запропонував співучаснику ОСОБА_6 позбутися тіла з метою уникнення викриття. За його участю труп було перенесено та вивезено тачкою на стихійне сміттєзвалище, де його залишили. Суд розцінив такі дії як умисне приховування тяжкого злочину (ч. 1 ст. 396 КК України)[2]. Таким чином, цій ситуації, в якій відбувалася протидія, надано об'єктивну

---

[1] Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 30.06.2021 р. у справі № 127/14193/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97963242 (дата звернення: 24.07.2025).

[2] Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 11 грудня 2024 р. у справі № 646/12402/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123671438 (дата звернення: 24.07.2025).

оцінку, адже реалізовані дії заінтересованими суб'єктами унеможливлювали своєчасне виявлення події кримінального правопорушення й встановлення всіх причетних осіб.

Така протидія деструктивно впливає на процес доказування, перешкоджає своєчасному встановленню істини та може мати наслідком втрату важливої доказової інформації. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є своєчасне виявлення ознак такої поведінки, її документування, належна оцінка в межах кримінального провадження та застосування відповідних процесуальних заходів для її нейтралізації.

Усі ці дії мають на меті змінити хід досудового слідства, вплинути на процес доказування та, зрештою, забезпечити уникнення особою покарання. Така поведінка потребує належної процесуальної реакції з боку представників органів досудового розслідування, зокрема — фіксації змін у показаннях, встановлення їх причин, застосування тактичних прийомів під час допитів, ініціювання судових експертиз для виявлення та дослідження окремих обставин злочину, а також оперативного виявлення та вилучення речових доказів.

Під час судового розгляду кримінальних правопорушень протидія правосуддю нерідко набуває форми впливу безпосередньо на склад суду, зокрема шляхом дезорганізації його роботи, тиску на суддів або створення умов, які порушують нормальний хід розгляду справи. Така протидія становить загрозу не лише для конкретного провадження, а й для авторитету органів судової влади загалом.

З метою забезпечення системного аналізу проявів протидії судовому розгляду в межах кримінального провадження, доцільним є врахування особливостей конкретного способу протидії. У юридичній літературі вже представлена відповідна класифікація за криміналістичними критеріями, зокрема, за об'єктом впливу та за спрямованістю дій. Відтак Р. Мудрецький пропонує виокремлювати:

1. Способи протидії, орієнтовані на джерела (носії) криміналістично значущої інформації:

1.1. За змістом впливу – приховування інформації або її носіїв, а саме: утаювання, знищення, маскування, фальсифікація, комбіновані способи, дискредитація доказового значення джерел інформації (підміна, дискредитація тощо).

1.2. За об'єктом впливу:

– матеріальні сліди кримінального правопорушення (речові докази, документи);

– ідеальні сліди, що існують у свідомості осіб (показання свідків, сприйнята інформація).

2. Способи протидії, спрямовані на перешкоджання реалізації судом функцій правосуддя:

2.1. Дії, що мають на меті дезорганізацію діяльності суду:

– затягування судового процесу шляхом зловживання процесуальними правами;

– втручання у судову діяльність з боку сторонніх суб'єктів (медіа, громадськість, органи влади);

– створення умов неналежного організаційного та технічного забезпечення судової діяльності (включаючи недотримання безпеки суддів та членів їх сімей).

2.2. Дії, спрямовані на вплив на суддю для винесення неправосудного рішення:

– психологічний або фізичний тиск (погрози, насильство);

– матеріальний вплив (знищення майна, підкуп, корупційні зв'язки);

– шантаж, дискредитація або тиск через третіх осіб[1].

Вважаємо, що ця класифікація дозволяє всебічно аналізувати криміналістичні аспекти протидії судовому розгляду, виявляти нові форми та методи протиправного впливу, а також формулювати відповідні науково обґрунтовані заходи протидії. Разом із цим, у контексті забезпечення ефективного процесу доказування особливу увагу слід приділяти тим видам протидії, що спрямовані на зміну або нівелювання доказового потенціалу. Проведений нами аналіз матеріалів слідчої та судової практики може проявлятися через знищення, приховування чи підроблення доказів, вплив на свідків або інших учасників процесу, що прямо перешкоджає реалізації завдань кримінального провадження. У зв'язку з цим першочерговим є завдання оперативної нейтралізації деструктивних дій, які здатні поставити під сумнів законність і справедливість розслідування. З метою мінімізації таких

[1] Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. С. 87-88.

ризиків доцільно реалізовувати комплекс превентивних і процесуальних заходів, а саме:

1. Застосування заходів безпеки до учасників провадження, які стали об'єктами незаконного впливу (свідків, потерпілих, підозрюваних).

2. Своєчасне вилучення та дослідження доказових об'єктів, зокрема шляхом реалізації заходів забезпечення кримінального провадження (обшук, виїмка, арешт майна тощо).

3. Створення умов для надання повних і правдивих показань потерпілими, свідками та підозрюваними, включаючи психологічну підтримку, конфіденційність, ізоляцію від тиску.

4. Протидія тиску або спробам впливу на органи обвинувачення та суд, включаючи юридичне реагування на порушення адвокатської етики чи службової дисципліни.

5. Збереження таємниці досудового розслідування, що унеможливлює завчасне втручання у хід кримінального провадження[1]. Таким чином, протидія розслідуванню є реальним викликом для кримінального процесу, оскільки джерела доказів та матеріальні носії інформації є основними об'єктами впливу з боку заінтересованих осіб. Це вимагає системного та стратегічного підходу до нейтралізації таких дій.

Таким чином окремі форми протидії розслідуванню безпосередньо пов'язані з об'єктами, що наділені доказовим потенціалом, оскільки саме вони становлять ключову складову процесу доказування. Найчастіше подібний вплив реалізується через приховування, переміщення або знищення предметів, які містять сліди злочину, а також спотворення матеріальної обстановки події. У таких випадках деструктивна поведінка суб'єктів протидії спрямована на унеможливлення фіксації вихідного стану доказової інформації та штучну зміну слідової

[1] Саламаха В. Р. Подолання протидії розслідуванню та судовому розгляду злочинів проти життя та здоров'я особи. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квітня 2025 р.) / МВС України; Нац. поліція України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. асоціація України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 702.

картини, що суттєво ускладнює реконструкцію механізму події й визначення ролі кожного учасника кримінального правопорушення.

При цьому особливу небезпеку становлять дії, спрямовані на усунення найважливіших джерел криміналістично значущої інформації — знарядь злочину, предметів, що контактували з тілом потерпілого, а також самого трупа у разі вчинення вбивства чи настання смерті особи. Приховування тіла, зміна місця його виявлення, спроби маскування або прискорення процесів біологічного руйнування нерідко створюють ситуацію, коли ідентифікація слідів насильницької смерті стає вкрай утрудненою або зовсім неможливою. Саме такі дії були достатньо часто виявлені в аналізованих судових рішеннях, де обвинувачені свідомо вивозили або закопували трупи, усуваючи ключовий носій доказів, що міг підтвердити факт злочину та причетність конкретної особи до його вчинення.

Таким чином, вплив на матеріальні об'єкти, що мають доказове значення, є одним із найпоширеніших і водночас найбільш небезпечних способів протидії розслідуванню. Він прямо спрямований на нівелювання доказового потенціалу криміналістичних джерел, що породжує суттєві ризики втрати інформації про обставини злочину. Це вимагає від органів досудового розслідування оперативного реагування, негайної фіксації ситуації на місці події, застосування спеціальних знань і технічних засобів для виявлення прихованих слідів, а також забезпечення належних умов зберігання й дослідження доказових об'єктів.

Також досить поширеним різновидом протидії є вплив на учасників кримінального провадження, насамперед — на свідків і потерпілих, показання яких мають суттєве значення для встановлення істини у справі. Нерідко підозрювані або обвинувачені здійснюють психологічний чи фізичний тиск з метою змусити цих осіб змінити показання або відмовитися від їх надання. Такий тиск може набувати прихованих форм: погрози, шантаж, умовляння, обіцянки винагороди чи інші спроби схилити свідка до неправомірної поведінки. Це, у свою чергу, створює реальні перешкоди в реалізації завдань кримінального провадження, оскільки ідеальні сліди у свідомості свідка часто є єдиним джерелом доказової інформації щодо окремих обставин злочину проти життя та здоров'я особи.

Поряд із тиском, поширеним способом протидії є підкуп свідків або потерпілих. У таких випадках метою обвинуваченого є формування у свідка зацікавленості у спотворенні об'єктивної інформації: від часткового замовчування фактів до відмови від показань. Підкуп нерідко маскується під «допомогу» або відшкодування шкоди, що ускладнює встановлення прихованого мотиву. Наслідком таких дій стає викривлення доказового матеріалу, виникнення суперечностей між показаннями різних учасників, необхідність повторних допитів і додаткового доказування, що призводить до затягування строків досудового розслідування.

Окрему загрозу становлять ситуації, коли свідки відмовляються від дачі показань через страх за власне життя, здоров'я чи безпеку членів сім'ї. Особливо це характерно для справ, пов'язаних із тяжкими злочинами, вчинення вбивств на замовлення тощо. У таких випадках протидія не лише ускладнює доказування, а й створює додаткові ризики віктимізації та повторного впливу з боку злочинця. Тому завдання правоохоронних органів полягає не лише в документуванні тиску на свідків, а й у впровадженні заходів безпеки, що забезпечують можливість вільного та неупередженого надання показань.

Таким чином, вплив на свідків є однією з найбільш небезпечних форм протидії, оскільки посягає на ідеальні джерела доказової інформації, що є вразливими й не підлягають відновленню у випадку втрати. Саме тому законодавець передбачає кримінальну відповідальність за незаконний вплив на свідка, потерпілого або інших учасників кримінального провадження, що має слугувати дієвим механізмом запобігання таким проявам і створення належних умов для реалізації принципів змагальності й справедливості.

Окрему категорію становлять випадки незаконного впливу на неповнолітніх свідків, які через вікові та психологічні особливості перебувають у вразливому становищі. Подібні ситуації особливо характерні для проваджень щодо домашнього насильства, де злочин вчиняється в умовах тісних сімейних або побутових відносин. Судова практика свідчить, що дорослі нерідко примушують дітей змінювати або замовчувати відомості, які мають кримінально-правове значення, з метою уникнення викриття або пом'якшення відповідальності. У таких випадках неповнолітні найчастіше

не усвідомлюють правових наслідків своєї поведінки та діють виключно під впливом авторитету чи тиску старших.

Особливо небезпечними є ситуації, коли дитина є безпосереднім очевидцем тяжких насильницьких кримінальних правопорушень. Вплив дорослих на неповнолітнього може поєднувати погрози, психологічний тиск, маніпуляції почуттями залежності або провини, а також контроль за спілкуванням із правоохоронними органами. Оскільки показання дітей часто є чи не єдиним джерелом інформації про події, що відбуваються у приватному просторі сім'ї, будь-яке їх викривлення суттєво знижує доказовий потенціал та ускладнює встановлення об'єктивної істини.

Суди також фіксують випадки, коли обвинувачені або їх оточення залякують неповнолітніх свідків фізичною розправою чи можливістю руйнування родинних зв'язків у разі надання правдивих показань. Такі дії призводять до зміни первинних свідчень або повної відмови від співпраці зі слідством, що прямо свідчить про протидію доказуванню. Додатковою проблемою є схильність дітей до навіюваності, що створює ризик формування нав'язаних дорослими версій події, спрямованих на захист винної особи.

У зв'язку з цим до неповнолітніх свідків повинні застосовуватися особливі процесуальні гарантії: проведення допиту спеціалістами у сфері дитячої психології, використання комфортного й безпечного середовища («Зелена кімната»), відеофіксація процесуальних дій, обмеження контактів дитини з особами, які можуть чинити тиск. Зазначені заходи спрямовані на забезпечення повноти та достовірності показань як важливого джерела доказів у кримінальному провадженні.

Таким чином, протидія у формі впливу на неповнолітніх свідків є суспільно небезпечною поведінкою, що порушує права дитини та суттєво ускладнює розслідування. Вона потребує належного процесуального реагування, відповідно до вимог національного законодавства й міжнародних стандартів захисту дітей, зокрема Конвенції ООН про права дитини (ст.ст. 3, 12, 19).

Аналіз матеріалів судової, слідчої та експертної практики дозволяє констатувати, що протидія розслідуванню є одним із ключових чинників, який ускладнює досягнення завдань кримінального провадження у справах про злочини проти життя та здоров'я особи. Складність збирання доказів у таких умовах зумовлена як активними діями (знищення, приховування або

фальсифікація доказів, тиск на свідків), так і бездіяльністю (відмова співпрацювати зі слідством, ненадання інформації), що спрямовані на нівелювання або спотворення доказового потенціалу джерел інформації. Особливо небезпечним є вплив на найбільш криміналістично значущі об'єкти, наділені доказовим потенціалом — труп потерпілого, знаряддя злочину та показання свідків, зокрема неповнолітніх. У таких умовах ризики втрати, пошкодження або дискредитації доказів суттєво зростають, що створює реальні загрози ухвалення необ'єктивних процесуальних і судових рішень.

Нейтралізація протидії передбачає реалізацію комплексу превентивних, доказових і безпекових заходів, спрямованих на захист матеріальних та ідеальних джерел доказів. Їх ефективність забезпечується:

– оперативним виявленням і фіксацією слідової інформації;

– невідкладним вилученням об'єктів, що зберегли на собі сліди злочину;

– застосуванням спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів для пошуку прихованих доказів;

– відеофіксацією процесуальних дій; забезпеченням збереження доказів на стадії їх подолання.

Важливою складовою є також захист учасників кримінального провадження — від застосування заходів безпеки щодо свідків і потерпілих до ізоляції неповнолітніх від незаконного впливу (зокрема, і законних представників) і проведення їх допиту в умовах психологічного комфорту.

Таким чином, успішне збирання доказів в умовах протидії можливе лише за умови стратегічно організованої діяльності органів досудового розслідування, заснованої на своєчасному реагуванні на деструктивні прояви протидії, комплексному процесуальному захисті доказової інформації та гарантуванні безпеки провідних учасників справи. Це забезпечуватиме не лише належний рівень доказування, а й дотримання принципів верховенства права, невідворотності кримінальної відповідальності та справедливості судового розгляду.

Висновки до розділу 2

Визначено, що належне нормативне регулювання процедур збирання доказів та суворе дотримання принципів їх

допустимості є фундаментальною умовою забезпечення права на справедливий суд у кримінальному провадженні. Обґрунтовано, що забезпечення ефективності доказування у справах про злочини проти життя та здоров'я нерозривно пов'язане з утвердженням презумпції невинуватості як базової гарантії захисту прав людини.

Установлено, що у провадженнях зазначеної категорії докази мають здобуватися й оцінюватися таким чином, щоб їх подальша критична перевірка не створювала сумнівів щодо дотримання прав підозрюваного й недопущення обвинувального ухилу. Аргументовано, що обов'язковим предметом доказування є механізм спричинення шкоди життю чи здоров'ю, включно з установленням причинно-наслідкового зв'язку між діями особи та кримінальними наслідками.

Констатовано, що доказуванню підлягає інтелектуально-вольовий зміст вини, а не лише формальне визнання чи заперечення особою своєї причетності до протиправного діяння. Усі докази повинні бути зібрані з дотриманням положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та гарантією реального здійснення права на захист.

Аргументовано, що слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у фізичну цілісність особи, мають здійснюватися виключно в межах суворого процесуального регламенту та з фіксацією, яка унеможливлює порушення прав учасників кримінального провадження. Дотримання наведених вимог є необхідною передумовою отримання достовірних, належних і допустимих доказів, формування об'єктивної істини у кримінальній справі та збереження балансу між публічними інтересами та правами людини.

Наголошено, що сучасний кримінальний процес передбачає різноманітні способи збирання доказів, які визначаються функціональною роллю суб'єкта доказування (обвинувачення, захисту, суду) та процесуальною формою їх реалізації. Це забезпечує гнучкість та адаптивність доказової діяльності до конкретної ситуації.

До основних способів збирання доказів віднесено:

– слідчі (розшукові) дії — як базові та найбільш поширені процесуальні засоби безпосереднього отримання доказової інформації;

– негласні слідчі (розшукові) дії — застосовуються у складних і латентних провадженнях;

– витребування та отримання доказів — забезпечують доступ до вже існуючих джерел доказової інформації;

– подання доказів учасниками провадження — гарантує реалізацію принципів рівності сторін і змагальності.

Залежно від територіальних умов, способи збирання класифіковано на: 1) такі, що реалізуються в межах компетенції органу досудового розслідування; 2) здійснювані в межах України іншим органом; 3) такі, що відбуваються у межах міжнародного співробітництва. За рівнем активності суб'єкта доказування способи поділено на активні й реактивні, що дозволяє поєднувати ініціативний пошук доказів із використанням інформації, наданої іншими особами.

За ознакою ініціативи виокремлюється доказова діяльність, ініційована: 1) слідчим або прокурором; 2) стороною захисту чи потерпілим; 3) судом під час розгляду. За природою доказового джерела способи збирання поділяються на: 1) первинні — спрямовані на безпосереднє одержання фактичних даних; 2) вторинні — пов'язані з опрацюванням або синтезом уже отриманої інформації.

За відкритістю дій розрізняють гласні й негласні способи збирання доказів, що забезпечує баланс між захистом прав учасників процесу та ефективністю боротьби зі злочинністю. За цільовим призначенням способи доказування спрямовані на: 1) встановлення об'єктивної картини злочину; 2) ідентифікацію суб'єктів; 3) уточнення суперечливих обставин; 4) збереження доказів.

Установлено, що предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх становить закріплений у кримінальному процесуальному законодавстві комплекс обставин, котрі підлягають обов'язковому встановленню в кожному провадженні стосовно неповнолітнього підозрюваного. Аргументовано, що центральне місце у структурі такого предмета доказування займають дані про інтелектуальний та психологічний розвиток неповнолітнього, які мають бути враховані під час визначення виду та міри покарання, а також інших правових наслідків діяння.

Обґрунтовано, що у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених неповнолітніми, обсяг обставин, які підлягають доказуванню, визначається нормами кримінального та кримінального процесуального законодавства, насамперед статтями 91 і 485 КПК України, а також диспозиціями відповідних статей Особливої частини КК

України. Аналіз матеріалів правозастосовної практики свідчить про наявність типових недоліків у діяльності сторони обвинувачення у справах зазначеної категорії, зокрема:

1) недостатнє дослідження обов'язкових обставин, що впливає на повноту встановлення фактичних даних;

2) необґрунтоване розширення кола доказуваних обставин, що призводить до затягування досудового розслідування та судового розгляду і перевантаження матеріалів справи несуттєвою інформацією;

3) ігнорування принципу індивідуалізації предмета доказування, який пов'язаний із віковими та психологічними характеристиками неповнолітнього.

Наголошено, що ефективність доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх злочинців значною мірою залежить від правильного визначення обставин, що потребують встановлення, та застосування належних методів їх виявлення, перевірки й оцінки з урахуванням особистісних особливостей неповнолітнього та вимог міжнародних стандартів у сфері прав дитини.

Висвітлено типові помилки сторін кримінального провадження та судових експертів, що негативно позначаються на виконанні експертних завдань, з'ясуванні обставин, котрі становлять предмет доказування, унеможливлюють використання висновку експерта в процесі доказування. Наголошено на окремих способах їх профілактики.

Визначено, що не відкриття стороною обвинувачення висновку експерта стороні захисту (що відповідає вимогам ст. 290 КПК України), є підставою для визнання такого висновку недопустимим доказом. Це стосується як експертиз, що вже перебували у розпорядженні органу досудового розслідування, так і тих, що були отримані, але не відкриті належним чином. При цьомку на етапі судового розгляду таке відкриття є можливим і не суперечить вимогам КПК України, якщо дійсно на момент відкриття матеріалів стороною обвинувачення, зазначений документ фактично не існував або не перебував у її розпорядженні.

Обґрунтовано, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи ймовірність визнання експертного висновку недопустимим має особливо високий ризик негативних наслідків, оскільки в окремих випадках: 1) повторне експертне дослідження об'єктів є неможливим

(зокрема, біологічних зразків); 2) експертиза є єдиним або визначальним способом здобуття доказової інформації.

Констатовано, що найбільшу загрозу для досягнення завдань доказування становлять форми протидії, спрямовані на спотворення, приховування або знищення доказової інформації, а також на позбавлення окремих об'єктів їх доказового потенціалу. З огляду на значний деструктивний вплив таких форм протидії на процес розслідування, важливим є своєчасне вжиття ефективних заходів їх нейтралізації, спрямованих на збереження джерел доказів та об'єктивність встановлення істини у справі.

До пріоритетних напрямів запобігання протидії розслідуванню злочинів проти життя та здоров'я особи віднесено: 1) застосування заходів безпеки щодо осіб, які можуть зазнавати незаконного впливу; 2) вилучення, фіксація та своєчасне дослідження матеріальних об'єктів, що мають доказове значення; 3) забезпечення надання достовірних і повних показань потерпілими, свідками та підозрюваними; 4) запобігання впливу на сторону обвинувачення та суд; 5) забезпечення збереження таємниці досудового розслідування.

Визначено, що протидія розслідуванню негативно впливає на можливість досягнення завдань доказування, оскільки саме об'єкти та джерела, що містять криміналістично значущу інформацію, є основними мішенями незаконного впливу з боку зацікавлених осіб. Констатовано необхідність забезпечення ефективного розслідування, що вимагає розроблення, удосконалення та впровадження в практику системи заходів, спрямованих на нейтралізацію протидії розслідуванню та судовому розгляду злочинів проти життя й здоров'я особи.

Запропоновано в цілях нейтралізації протидії передбачити реалізацію комплексу превентивних, доказових і безпекових заходів, спрямованих на захист матеріальних та ідеальних джерел доказів. Обґрунтовано, що їх ефективність може бути забезпечена:

– оперативним виявленням і фіксацією слідової інформації;

– невідкладним вилученням об'єктів, що зберегли на собі сліди злочину;

– застосуванням спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів для пошуку прихованих доказів;

– відеофіксацією процесуальних дій; забезпеченням збереження доказів на стадії їх подолання. Аргументовано, що важливою складовою є також захист учасників кримінального провадження — від застосування заходів безпеки щодо свідків і потерпілих до ізоляції неповнолітніх від незаконного впливу (зокрема, і законних представників) і проведення їх допиту в умовах психологічного комфорту.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

3.1. Прокурор як суб'єкт доказування у злочинах проти життя та здоров'я особи

Приведення повноважень і характеру діяльності органів прокуратури до європейських стандартів – одне із провідних завдань, що визначене в стратегіях реформування органів кримінальної юстиції[1].

Правові засади діяльності та правовий статус органів прокуратури визначено положеннями Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру» і низкою підзаконних нормативно-правових актів[2]. Попри наявні у чинному

[1] Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : схвал. Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text (дата звернення: 16.04.2025); Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : затв. Указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text (дата звернення: 16.04.2025); Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : затв. Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text (дата звернення: 16.04.2025).

[2] Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, прийняті Восьмим конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками, Гавана (Куба), 27.08–07.09.1990 р. Організація Об'єднаних Націй. URL:

законодавстві розбіжності щодо термінологічного позначення ролі прокурора у кримінальному провадженні, аналіз нормативних положень дозволяє виокремити єдину логіко-функціональну концепцію його діяльності. У всіх випадках ключовими напрямами участі прокурора в кримінальному провадженні залишаються:

---

https://ips.ligazakon.net/document/MU90376 (дата звернення: 28.05.2025); Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 28.09.2025); Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024); Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні : наказ Генерального прокурора України № 51 від 28.03.2019 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19#Text (дата звернення: 28.05.2025); Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : Наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text (дата звернення: 28.05.2025); Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. БД «Законодавство України». ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text (дата звернення: 28.05.2025); Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the role of public prosecution in the criminal justice system. Council of Europe. URL: https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2000/en/31721 (дата звернення: 28.05.2025); Standards of Professional Responsibility and Statement of the Essential Duties and Rights of Prosecutors. International Association of Prosecutors, 1999. URL: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/IAP-Standards-of-professional-responsibility-duties-rights-prosecutors-instruments-1999-eng.pdf (дата звернення: 28.05.2025).

1) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, що забезпечує законність і результативність слідчої діяльності;

2) підтримання державного обвинувачення в суді, спрямоване на реалізацію публічного інтересу у встановленні винуватості особи.

Зазначені функціональні компоненти становлять прояв єдиної комплексної місії прокурора — здійснення кримінального переслідування. Хоча ані Конституція України, ані КПК України прямо не оперують цим терміном стосовно діяльності прокурора, по суті він реалізує кримінальне переслідування у межах обох стадій провадження — досудової та судової — але в різних організаційно-процесуальних формах. Наукова доктрина неодноразово акцентує, що саме така інтегральна функція визначає сутність прокурорської діяльності у сфері кримінальної юстиції[1].

Ключовим призначенням діяльності органів прокуратури є забезпечення охорони прав і законних інтересів особи та суспільства, які зазнали шкоди від кримінального правопорушення, зокрема і шляхом підтримання публічного обвинувачення в суді. Такий підхід узгоджується із завданнями кримінального провадження, визначеними у ст. 2 КПК України, та відповідає принципу верховенства права й сучасному розумінню ролі держави в охороні прав людини[2].

---

[1] Главюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретик-ометодологічні засади і практика реалізації : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. С. 91; Лапкін А. В. Щодо визначення змісту діяльності прокурора зі здійснення кримінального переслідування у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2012. № 1034. С. 243–246. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6138/1/Lapkin_243- 246.pdf; Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : монографія / В. В. Колодчин, А. Р. Туманянц. Харків : ТОВ «Оберіг», 2016. С. 26-27; Смирнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 109.

[2] Конституція України : Закон України від 28.06.1996

Керівними принципами ООН щодо ролі обвинувачів, прийнятими VIII Конгресом ООН із профілактики злочинності та поводження з правопорушниками, 27.08–07.09.1990, визначено, що прокурори, виконуючи професійні обов'язки, повинні діяти неупереджено, захищати інтереси держави, враховувати позиції як підозрюваного, так і потерпілого, а також досліджувати всі обставини, які мають значення для справи — незалежно від того, сприяють вони чи перешкоджають обвинуваченню[1].

Роль прокурора є визначальною і на стадії досудового розслідування, і в судовому провадженні. Судове провадження у кримінальному процесі включає сукупність взаємопов'язаних стадій, які, хоча й різняться своїми завданнями, суб'єктним складом, процесуальними інструментами та межами дослідження, проте єдині за своєю кінцевою метою — забезпечити законне й обґрунтоване вирішення кримінального провадження.

До стадій, у межах яких займає ключову роль прокурор, належать:

– підготовче судове провадження;

– судовий розгляд;

– перегляд судових рішень в апеляційному порядку. Водночас у структурі судового провадження виокремлюють також стадії, спрямовані на перевірку законності й обґрунтованості судових рішень, результати якої потенційно впливають на остаточне вирішення справи. До таких стадій відносять:

№ 254к/96-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 28.09.2025); Постанова Великої Палати Верховного Суду у від 26 червня 2019 року у справі № 404/6160/16-к. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/82885531 (дата звернення: 28.05.2025).

[1] Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, прийняті Восьмим конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками, Гавана (Куба), 27.08–07.09.1990 р. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU90376 (дата звернення: 28.05.2025).

– апеляційне провадження (у частині перегляду рішень, що не набрали законної сили);

– касаційне провадження;

– провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Отже, судове провадження є цілісною системою процесуальних стадій, які забезпечують судове підтвердження обвинувачення або спростування його підстав, гарантують реалізацію прав учасників і спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження.

Ми зупинилися на окреслених стадіях, оскільки погоджуємося, що сучасне розуміння процесуальної ролі прокурора передбачає розмежування його функцій залежно від завдань конкретної стадії кримінального провадження. Як слушно зауважують В. Колодчин та А. Туманянц, некоректно характеризувати діяльність прокурора на досудовому розслідуванні як виконання функції підтримання державного обвинувачення[1]. На цій стадії прокурор реалізує функцію нагляду у формі процесуального керівництва, яка хоча й містить окремі елементи обвинувальної діяльності, однак за своєю природою спрямована на забезпечення повноти, всебічності й об'єктивності дослідження обставин кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 9, ст. 91 КПК України).

Зміст прокурорської діяльності до направлення обвинувального акту до суду зумовлений обов'язком доказування, закріпленим у ч. 1 ст. 92 КПК України, та включає:

– перевірку усіх можливих версій події, у тому числі непричетність підозрюваного;

– встановлення як обтяжуючих, так і пом'якшуючих або виключаючих кримінальну відповідальність обставин;

– формування достатньої доказової бази для звернення до суду.

Таким чином, на досудовому етапі прокурор фактично здійснює підготовку кримінального позову, забезпечуючи законність і результативність розслідування, але не підтримання обвинувачення як такого.

---

[1] Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : монографія / В. В. Колодчин, А. Р. Туманянц. Харків : ТОВ «Оберіг», 2016. С. 28.

Натомість функція підтримання державного обвинувачення характерна винятково для судового провадження, оскільки лише в цій стадії відбувається вирішення кримінального позову по суті. Саме в суді прокурор повинен довести винуватість особи поза розумним сумнівом, використовуючи сформоване під час розслідування обґрунтоване обвинувачення.

При цьому слушною є позиція Л. Європіної, яка вказує, що момент виникнення функції підтримання державного обвинувачення слід пов'язувати не з початком судового розгляду, а з затвердженням прокурором обвинувального акта, коли прокурор офіційно формулює кримінальний позов і заявляє готовність відстоювати його в суді[1]. Тобто на цьому етапі відбувається перехід від процесуального керівництва досудовим розслідуванням до обвинувачувальної діяльності.

Отже, функціональна природа діяльності прокурора визначається:

– стадією кримінального провадження;

– процесуальним станом особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування;

– наявністю кримінального позову як процесуальної форми публічного обвинувачення.

Саме такий підхід дозволяє послідовно та логічно оцінювати роль прокурора в системі кримінального провадження, уникати термінологічних суперечностей і враховувати принцип змагальності як основну модель сучасного кримінального процесу.

Вирішальним чинником забезпечення законності й справедливості судового розгляду є належне виконання прокурором функції підтримання державного обвинувачення. У суді прокурор представляє зібрані докази й обґрунтовує необхідність застосування заходів державного примусу щодо особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину. Це передбачає активну участь у дослідженні доказів, ініціювання їх отримання та доведення релевантних обставин провадження.

---

[1] Європіна Л. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2017. № 190 3 (15). С. 65 URL:http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/3-2017/evropina.pdf.

Прокурор діє у межах власної дискреції, обираючи передбачені законом процесуальні засоби для реалізації покладених на нього повноважень. Такий підхід випливає з природи його статусу як носія публічного обвинувачення, який зобов'язаний забезпечити всебічну доказову перевірку події кримінального правопорушення, але не несе відповідальності за кінцевий результат, що може полягати і в недоведеності вини особи за умов об'єктивного дотримання ним вимог кримінального процесуального закону.

Якість прокурорської діяльності значною мірою залежить від принципу незмінності прокурора у кримінальному провадженні (ст. 37 КПК України), який гарантує його обізнаність із процесуальним розвитком справи та посилює персональну відповідальність за результативність доказування.

Закон прямо визначає обов'язковість участі прокурора в судовому провадженні (ч. 3 ст. 36 КПК України), оскільки без його позиції неможливо ухвалити низку принципових процесуальних рішень. Навіть у кримінальних провадженнях у формі приватного обвинувачення участь прокурора залишається необхідною, адже така форма, як слушно наголосила Велика Палата Верховного Суду, є різновидом публічної моделі кримінального процесу. Відтак, прокурор забезпечує дотримання принципу законності та захист публічного інтересу незалежно від того, хто ініціював провадження.

Основою судового провадження є доказування, що забезпечує встановлення фактичних обставин справи та прийняття законного й обґрунтованого рішення. У науці розрізняють безпосередню та опосередковану участь прокурора в доказуванні[1]. Безпосередня діяльність реалізується у процесі судового дослідження доказів та відстоюванні обвинувачення перед судом. Опосередкована участь проявляється у

[1] Ніколайчук Г. А. Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. С. 35-36; Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 62 URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf

попередньому аналізі доказової інформації, формуванні правової позиції та стратегії підтримання обвинувачення.

Підготовка прокурора до доказування фактично починається на етапі затвердження обвинувального акта, що водночас є завершальною стадією досудового розслідування та передумовою переходу до судової фази процесу[1]. Вона передбачає всебічне ознайомлення з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування, аналіз їх доказового значення та визначення меж обвинувачення. Додатково прокурор має право отримувати докази, відкриті стороною захисту (ч. 6 ст. 290 КПК України), що дає змогу корегувати тактику доказування.

Оскільки судовий розгляд здійснюється лише в межах пред'явленого обвинувачення (ч. 1 ст. 337 КПК України), саме прокурор відповідає за те, щоб обвинувальний акт ґрунтувався на достатній сукупності належних, допустимих і достовірних доказів. Це є ключовим елементом його опосередкованої участі в доказуванні. У разі виявлення неповноти досудового розслідування прокурор має обґрунтовану потребу у механізмах реагування, що на сьогодні процесуально врегульовано недостатньо. Відтак пропонується розширити можливості прокурора щодо усунення недоліків дізнання та досудового слідства ще до направлення обвинувального акту до суду.

Оцінка доказів прокурором здійснюється як під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, так і під час судового розгляду. Результати такої оцінки формують його аргументацію у вступній промові, запитаннях під час дослідження доказів, запереченнях і судових дебатах. При цьому жоден доказ не має наперед установленої сили (ч. 2 ст. 94 КПК України), але прокурор зобов'язаний забезпечити ініціювання заходів, необхідних для перевірки доказового матеріалу.

Як державний обвинувач, прокурор повинен спростувати презумпцію невинуватості шляхом подання доказів, що підтверджують вину обвинуваченого поза розумним сумнівом. Подання виправдувальних доказів прямо

[1] Ніколайчук Г. А. Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. С. 29.

не відноситься до його функцій у суді, проте прокурор не має права їх приховувати та зобов'язаний відкрити стороні захисту всю відому йому виправдувальну інформацію (ч. 2 ст. 290 КПК України).

Таким чином, безпосередня участь прокурора у доказуванні охоплює:

– ініціювання й подання суду доказів;

– дослідження доказів, наданих іншими учасниками;

– заявлення клопотань щодо перевірки доказового матеріалу;

– аргументоване відстоювання позиції сторони обвинувачення у судових промовах та дебатах. Усі ці елементи спрямовані на досягнення мети судового провадження — ухвалення справедливого й законного рішення.

Багаторівнева структура кримінального провадження, конституційно закріплені функції прокуратури та її провідна роль у здійсненні нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням зумовлюють широке коло повноважень прокурора, які підлягають класифікації залежно від їх спрямованості. Серед них особливе місце посідають повноваження, пов'язані з організацією й забезпеченням належного руху кримінального провадження. Зокрема, прокурор уповноважений: ініціювати та здійснювати збирання доказів у спосіб, передбачений законом (ч. 2 ст. 22, ч.ч. 1–2 ст. 93 КПК України); доручати органу досудового розслідування виконання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій або давати обов'язкові для виконання вказівки щодо їх проведення, а за потреби — проводити такі дії особисто (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України); залучати оперативні підрозділи до проведення С(Р)Д і НС(Р)Д (п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК України).

До компетенції прокурора належить ухвалення ключових процесуальних рішень, зокрема щодо визначення підслідності, об'єднання або виділення матеріалів, продовження строків досудового розслідування, закриття кримінального провадження, якщо для цього існують передбачені законом підстави (п. 9 ч. 2 ст. 36, ч. 10 ст. 216, ч. 5 ст. 217, ст. 110 КПК України); повідомлення особі про підозру (п. 11 ч. 2 ст. 36, ст. 481 КПК України); звернення до суду з клопотаннями про проведення С(Р)Д чи НС(Р)Д (п. 10 ч. 2 ст. 36 КПК України), а також із клопотаннями про

застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (пп. 13–14 ч. 2 ст. 36 КПК України).

Крім того, прокурор має право ініціювати укладення угоди про визнання винуватості (п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК України) та звертатися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 2 ст. 36 КПК України).

Очевидно, що реалізація зазначених повноважень органічно пов'язана з участю прокурора у доказуванні, адже саме через збирання, перевірку й оцінку доказів забезпечується законність, обґрунтованість і результативність його процесуальної діяльності в кримінальному провадженні[1].

Окремою формою безпосередньої участі прокурора у доказуванні є його залучення до проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження, що здійснюється виключно на підставі ухвали суду відповідно до ст. 333 КПК України. Ця норма визначає право суду доручити проведення таких дій органу досудового розслідування, проте не містить прямих вказівок щодо можливості прокурора особисто реалізовувати ці процесуальні повноваження.

Варто підкреслити, що доступ до правосуддя у кримінальному процесі забезпечується саме процесуальною діяльністю прокурора. Лише прокурор уповноважений ініціювати судовий розгляд шляхом звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності або застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру (ст. 283 КПК України).

Діяльність прокурора в суді не зводиться виключно до доказування вини особи у вчиненні злочину. Його завдання полягає також у забезпеченні дотримання прав людини та гарантій справедливого судочинства. У п. 24 Рекомендацій Rec(2000)19 Комітету Міністрів Ради Європи прямо вказано, що прокурори повинні діяти справедливо, неупереджено, об'єктивно та забезпечувати повагу до прав людини[2].

---

[1] Беспалько І.Л. Прокурор як суб'єкт кримінального процесуального доказування під час досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 89. Ч. 3. С. 321. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.47.

[2] Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of

Отже, прокурор у судовому провадженні виконує комплексну функцію, що охоплює:

– підтримання обвинувачення;

– здійснення нагляду за дотриманням вимог закону;

– ініціювання процесуального реагування на виявлені порушення — через заявлення клопотань, внесення апеляційних і касаційних скарг, а також подання заяв про перегляд рішень за виключними/нововиявленими обставинами. Таким чином, прокурор у судовому провадженні є гарантом законності процесу доказування і водночас суб'єктом реалізації публічного інтересу в галузі кримінальної юстиції.

Усі учасники кримінального провадження тією чи іншою мірою впливають на процес формування доказової інформації та сприяють ефективності доказування. Тому дослідження процесуального статусу прокурора як суб'єкта доказування вимагає насамперед визначення специфіки доказової діяльності саме на судових стадіях, адже саме вони зумовлюють функціональну спрямованість дій державного обвинувача.

Кримінальне процесуальне законодавство закріплює, що доказування полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження[1]. Отже, законодавець прямо наголошує на пізнавальній природі доказової діяльності.

З аналізу кримінального процесуального законодавства випливає, що доказування здійснюється протягом усього процесуального циклу — від початку досудового розслідування і до ухвалення остаточного рішення у справі. При цьому доказова діяльність змінює свій характер залежно від стадії, оскільки кожна з них передбачає різні процесуальні завдання, засоби, процедури й умови. Такі зміни визначають нову

Ministers to Member States on the role of public prosecution in the criminal justice system. Council of Europe. URL: https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2000/en/31721 (дата звернення: 28.05.2025).

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024).

пізнавальну ситуацію, у межах якої встановлюються юридично значущі обставини. Подібні висновки неодноразово обґрунтовувалися в наукових дослідженнях[1].

На наш погляд, пізнавальну ситуацію визначає передусім спосіб організації доказової діяльності, який обумовлюється:

– методом правового регулювання кримінального провадження;

– процесуальними умовами, у яких здійснюється встановлення обставин справи.

Водночас процесуальні умови пізнання слід розглядати як закріплені законом правила, що визначають порядок і межі використання процесуальних засобів для одержання доказової інформації[2]. Вже на їх основі формуються способи встановлення фактів, що мають доказове значення.

Таким чином, для з'ясування ролі прокурора як суб'єкта доказування у судовому провадженні необхідно виокремити особливості доказування через призму пізнавальної ситуації судових стадій, що визначає:

– зміст та інтенсивність його процесуальної активності;

– характер виконання ним тягаря доказування;

– межі та умови реалізації прав і обов'язків щодо подання та дослідження доказів. Саме такий підхід дозволяє повною мірою розкрити функціональну природу доказової діяльності прокурора в суді та її вплив на досягнення завдань кримінального судочинства.

Пізнавальна діяльність у судових стадіях кримінального провадження здійснюється за умов, які докорінно відрізняються від досудового розслідування та безпосередньо впливають на характер доказування. До таких процесуальних умов належать: диспозитивність, гласність і відкритість судового розгляду, а також безпосередність дослідження доказів.

Як слушно зауважує С. Деревянкін, диспозитивність полягає у можливості сторін процесу самостійно визначати

---

[1] Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 50. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf.

[2] Палюх А. І. Зазнач. твір. С. 157.

форми реалізації наданих їм прав і законних інтересів[1]. Це прямо закріплено у ч. 1 ст. 26 КПК України, відповідно до якої сторони є вільними у використанні наданих повноважень у передбачених законом межах. Тому прокурор як сторона обвинувачення самостійно визначає способи своєї участі в суді, зокрема під час доказування. Ця засада реалізується не лише у сфері подання та дослідження доказів, а й у заявленні відводів, клопотань, укладенні угод тощо.

Наступною умовою, що визначає інформаційне середовище судового доказування, є гласність і відкритість (ст. 27 КПК України). На відміну від диспозитивності чи змагальності, законодавець прямо відносить її до судового провадження. Разом з тим окремі її елементи простежуються і під час досудового розслідування (наприклад, обов'язок забезпечити участь осіб у слідчих діях, якщо обмежуються їх права — ч. 3 ст. 223 КПК України). Гласність гарантує повноцінний доступ сторін до процесу доказування та формування доказової інформації. Ю. Мирошниченко обґрунтовано зазначає, що така відкритість забезпечує об'єктивність перевірки доказів, хоча й може створювати конфліктні ситуації між учасниками процесу[2].

Ключовою умовою судового пізнання є безпосередність дослідження доказів, що випливає з ч. 1 і 2 ст. 23 КПК України та передбачає встановлення судом фактичних обставин виключно на основі доказів, досліджених у судовому засіданні. Ця вимога перетворює судове слідство на самостійну форму пізнання, яка за перевірочним характером переважає результати досудового розслідування.

Безпосередність стосується не тільки суду: слідчий і прокурор також повинні особисто сприймати фактичні дані, які лягають в основу їх процесуальних рішень[3]. Проте

---

[1] Деревянкін С. Л. Публічність та диспозитивність у кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. С. 9.

[2] Мирошниченко Ю. М. Тактико-криміналістичні особливості судового розгляду кримінальних справ. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер. Право.* 2012. Вип, 3/4. С. 181.

[3] Дехтяр О. Г. Особисте сприйняття слідчим, прокурором, слідчим суддею показань, речей і документів як

максимального прояву ця засада досягає саме в суді, створюючи якісно іншу пізнавальну ситуацію порівняно із етапом досудового розслідування.

Кримінальні процесуальні відносини у стадії судового розгляду ґрунтуються на змагальному методі правового регулювання, який є базовою засадою організації доказової діяльності в суді. Як слушно зауважує Л. Лобойко, змагальний характер цієї стадії обумовлений тим, що вирішення кримінального позову переходить від сторони обвинувачення до нейтрального арбітра — суду[1]. Відтак регулювання правовідносин у розгляді справи без застосування змагального методу є неможливим. Специфіка такого методу полягає в тому, що відносини між учасниками процесу організовуються через суд, який забезпечує процесуальну рівність сторін, але водночас здійснює владне процесуальне керівництво засобами імперативного впливу[2].

Запровадження змагальності відповідно до ст. 22 КПК України забезпечує сторонам активну участь у збиранні й перевірці доказів, однак роль суду при цьому визначена неоднозначно. Попри те, що ст. 93 КПК України не вказує суд серед суб'єктів збору доказів, аналіз положень Кодексу свідчить про його право здійснювати судово-слідчі дії, зокрема: призначати експертизу (ч. 2 ст. 332), допитувати учасників процесу, ініціювати одночасні допити (ч. 14, 15 ст. 352, ч. 2 ст. 353), досліджувати документи (ч. 1 ст. 358), проводити огляд на місці (ч. 1 ст. 361) тощо. Як слушно зазначає Т. Лукашкіна,

---

елемент змісту засади безпосередності. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 1(7) URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13dohzzb.pdf.

[1] Лобойко Л. М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. С. 24.

[2] Вапнярчук В. В. Сутність активної та ініціативної діяльності суду в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 237; Лобойко Л. М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. С. 7.

саме суд у судовому засіданні фактично збирає доказову інформацію шляхом її безпосереднього сприйняття[1].

Разом із тим надмірна активність суду в доказуванні здатна знижувати змагальний потенціал сторін[2]. Тому у науковій літературі підкреслюється, що ініціатива суду допустима лише з метою перевірки доказів, наданих сторонами[3], і не повинна підміняти їх процесуальної активності. Такий підхід узгоджується з вимогами ст. 370 КПК України щодо ухвалення судового рішення на підставі об'єктивно встановлених обставин.

Водночас у правопорядках більшості європейських країн ініціатива суду в доказуванні визнається припустимою (наприклад, ст. 297 КПК Естонії; ст. 372, 374 КПК Молдови), натомість заборонена у Казахстані (ст. 122 КПК України). У теорії кримінального процесу сформовано підхід, відповідно до якого втручання суду можливе для усунення прогалин, спричинених пасивністю сторін — так звана субсидіарна активність суду[4].

---

[1] Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 2. С. 189–195. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/2_2017.pdf#page=189 (дата звернення: 28.03.2025).

[2] Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 1. С. 89.

[3] Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Вид. СПДФО Вапнярчук Н. М., 2007. С. 176-177; Шевчук М. І. Ініціатива суду та її межі у з'ясуванні обставин кримінального провадження під час судового розгляду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2015. 244 с.

[4] Литвин О. В. Субсидіарна активність суду в доказуванні (стадія судового розгляду). Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квіт. 2015 р.) / відп. ред. Ю. П. Аленін. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. С. 84-85; Малахова О. В. Витребування та отримання речей та документів як спосіб збирання доказів стороною

Проте в умовах змагальності суд не може підтримувати жодну зі сторін, а повинен діяти об'єктивно, не розширюючи доказову базу за межі представлених матеріалів. Якщо сторона захисту не реалізувала свої можливості, діє презумпція невинуватості, яка вимагає тлумачити сумніви на користь обвинуваченого.

Вплив змагального методу на доказування у суді проявляється в такому:

1. Рівність сторін у доказуванні перед незалежним судом як єдиним суб'єктом, що ухвалює рішення на основі встановлених обставин.

2. Судово-слідчі дії є основним інструментом збирання й перевірки доказів у суді, проводяться:

– на клопотання сторін;

– з ініціативи суду виключно з перевірочною метою.

3. Пізнання здійснюється судом у взаємодії зі сторонами — не ізольовано, а за їх активного процесуального сприяння.

4. Повна інформативність сторін щодо доказів, що використовуються для вирішення кримінального позову[1].

Змагальність визначає не лише форми пізнання, а й розподіл процесуальних ролей у доказуванні, передусім — тягаря та обов'язку доказування. Це є ключовим для характеристики процесуальної функції прокурора в судовому провадженні.

Доказування у судовому провадженні традиційно розглядається у двох взаємопов'язаних значеннях, що відображають різні аспекти пізнавальної діяльності. У першому значенні воно визначається як юридичний обов'язок щодо збирання, перевірки та оцінки доказів з метою

захисту. *Вісник Південного регіонального центру НАПрН України*. 2015. № 4. С. 153–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2015_4_22 (дата звернення: 28.10.2025).

[1] Немчинов Є. С. Вплив змагального методу правового регулювання на організацію доказової діяльності під час судового розгляду. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матер. Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 3. С. 319.

ухвалення обґрунтованого рішення[1], що прямо закріплено в ч. 1 ст. 92 КПК України. У другому значенні доказування розуміється як діяльність із обґрунтування певної тези перед судом, тобто як тягар доказування, спрямований на переконання суду в правильності правової позиції суб'єкта[2]. Саме концепція розмежування обов'язку та тягаря доказування є найбільш прийнятною для пояснення ролі учасників процесу в доказовій діяльності, оскільки дає змогу виявити характер і межі їх процесуальної активності[3].

Не направленість ч. 2 ст. 92 КПК України на встановлення відповідальності за недоведеність належності чи допустимості доказів підтверджує, що в цьому випадку йдеться саме про тягар доказування, а не про юридичний обов'язок, як

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар С.В. Ківалов та ін. Харків : Одісей, 2013. С. 241; Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія / В. В. Вапнярчук. Харків : Юрайт, 2017. С. 347-348.

[2] Давиденко С. В. Співвідношення в кримінально-процесуальній діяльності потерпілого понять «обов'язок доказування» та «тягар доказування». *Форум права.* 2012. № 4. С. 283–291. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_47; Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків : ТОВ «Одіссей», 2009. С. 289; Малахова О. В. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному провадженні України. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. всеукр. наук.-практ. інтернетконф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса). Одеса : Юридична література, 2013. С. 217.

[3] Малюга Р. В. Доказування в кримінальному процесі: проблеми визначення структурних елементів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* 2013. Вип. 11. С. 280–283. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_11_71; Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 70; Теорія доказів : підручник / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М. та ін. / за заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2015. С. 81.

слушно зазначає О. Малахова[1]. Отже, законодавець, фактично встановивши правило розподілу тягаря доказування між сторонами, надав кожній із них процесуальну свободу обирати обсяг і способи доказування відповідно до власної позиції.

У судовому провадженні тягар доведення обвинувачення покладений на прокурора, який, підтримуючи обвинувачення, зобов'язаний переконливо довести необхідність кримінально-правової реакції на інкриміноване діяння[2]. Аналогічна спрямованість доказової активності притаманна й потерпілому у провадженнях приватного обвинувачення. Водночас сторони кримінального провадження несуть тягар доказування також щодо розміру процесуальних витрат, характеристик особи обвинуваченого та інших обставин, визначених ч. 2 ст. 92 КПК України.

На відміну від сторін, суд не зазначений законодавцем серед суб'єктів, на яких покладений обов'язок доказування, проте його процесуальна функція обумовлює необхідність активної участі в пізнавальній діяльності. Вимога ухвалення обґрунтованого і вмотивованого судового рішення відповідно до ст. 370 КПК України передбачає обов'язок суду встановити фактичні обставини кримінального провадження на підставі допустимих, належних і достовірних доказів, що, у свою чергу, можливе лише за умови всебічного та неупередженого їх дослідження[3]. Відтак суд є суб'єктом обов'язку доказування у значенні забезпечення встановлення істини в межах змагального процесу, а також водночас — суб'єктом тягаря

---

[1] Малахова О. В. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному провадженні України. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. всеукр. наук.-практ. інтернетконф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса). Одеса : Юридична література, 2013. С. 217.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар /від. ред. С. В. Ківалов та ін. Харків : Одісей, 2013. С. 241.

[3] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024).

доказування, оскільки він зобов'язаний аргументувати власні висновки не лише для учасників провадження, а й для судів апеляційної та касаційної інстанцій.

Активність суду в доказуванні має обмежений характер і реалізується лише в межах усунення прогалин, пов'язаних із необхідністю оцінки доказів для забезпечення законності та вмотивованості рішення. Такий підхід дозволяє запобігти підміні ролі сторін у доказуванні та гарантує збереження змагальної моделі кримінального процесу, у межах якої ініціатива щодо встановлення обставин провадження належить сторонам.

З огляду на викладене, доказування в судовому провадженні характеризується такими ключовими особливостями: воно здійснюється на основі принципів змагальності, диспозитивності, гласності, відкритості та безпосередності; кримінально-процесуальні відносини в його межах врегульовані змагальним методом правового регулювання; обов'язок доказування покладається на суд як орган, що ухвалює кінцеве рішення, а тягар доказування — насамперед на прокурора як носія державного обвинувачення. Саме такий розподіл забезпечує баланс процесуальних функцій учасників судового розгляду, сприяє досягненню цілей кримінального провадження та реалізації принципу верховенства права у сфері кримінального судочинства.

Зауважимо, що законодавець не відмежовує прокурора від діяльності слідчого зі збирання доказів. Навпаки, процесуальний статус прокурора передбачає його право в разі необхідності особисто проводити слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, у порядку, визначеному КПК України, доручати їх проведення слідчому, оперативним підрозділам, а також ухвалювати ключові процесуальні рішення — від повідомлення про підозру до затвердження обвинувального акта чи клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Такі повноваження прокурора прямо передбачені п.п. 4–6, 9, 11–13 ч. 2 ст. 36 КПК України.

Специфіка участі прокурора в доказуванні на досудовому розслідуванні обумовлена його керівною та наглядовою функціями. Прокурор не лише досліджує всі обставини кримінального провадження, а й зобов'язаний забезпечити обґрунтованість підозри (обвинувачення), яке він у подальшому підтримуватиме перед судом. Саме прокурор

несе відповідальність за справедливість, законність і переконливість державного обвинувачення, оскільки він передає матеріали кримінального провадження на розгляд суду. Тому він повинен не тільки ретельно перевіряти докази, що викривають підозрюваного, а й враховувати обставини, які свідчать на його користь[1].

Ефективність прокурорського процесуального керівництва значною мірою залежить від правильної організації досудового розслідування з моменту отримання заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення. Від своєчасності початку розслідування безпосередньо залежить можливість повного і швидкого збору доказів. Прокурор повинен контролювати законність внесення відомостей до ЄРДР і закриття кримінального провадження, стежити за своєчасним проведенням невідкладних слідчих (розшукових) дій, а також перевіряти, чи використано всі можливості для фіксації слідів злочину.

Окрема увага приділяється процесу перевірки та повідомлення про підозру. Прокурор повинен забезпечити, щоб всі версії події кримінального правопорушення були відпрацьовані, а докази — досліджені повно і неупереджено. Значущим інструментом прокурорського нагляду є погодження постанов слідчого про зупинення досудового розслідування. Непоодинокі випадки передчасного зупинення провадження свідчать про недоліки слідчої роботи й несуть ризики втрати доказів. Тому прокурор має забезпечити усунення неповноти та однобічності розслідування, у тому числі шляхом заміни слідчого у разі допущення ним істотних порушень.

У зв'язку з цим доктринально виділяють три основні напрями доказової діяльності прокурора на досудовому етапі: координуючий, безпосередній та наглядовий.

Координуюча функція полягає у визначенні напряму досудового розслідування, плануванні збирання доказів, формуванні кола обставин, що підлягають встановленню, та наданні обов'язкових до виконання вказівок слідчому й

[1] Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 132. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf.

оперативним підрозділам щодо проведення С(Р)Д і НС(Р)Д. Внаслідок цього прокурор спрямовує діяльність органів досудового розслідування на забезпечення повного, швидкого і неупередженого дослідження події кримінального правопорушення.

Безпосередня участь прокурора у збиранні доказів ґрунтується на передбаченому п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України праві самостійно проводити слідчі (розшукові) дії, ухвалювати необхідні процесуальні рішення та забезпечувати підтримання публічного обвинувачення в суді. Так, прокурор може особисто провести додатковий допит підозрюваного або інші процесуальні дії у випадках, коли виникає потреба перевірити достовірність показань і попередити спроби протидії досудовому розслідуванню[1]. Його безпосередня участь у слідчих діях сприяє своєчасному виявленню та належному процесуальному оформленню доказів, що у подальшому можуть стати предметом оцінки суду.

Наглядова функція прокурора у сфері доказування полягає у забезпеченні законності дій слідчого та оперативних підрозділів під час одержання доказової інформації. Це включає погодження клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, перевірку шляхів формування доказів щодо їх допустимості, належності та достовірності, а також здійснення контролю за зберіганням речових доказів[2].

---

[1] Цехан Д. М., Падалка Л. О. Структура аналітичної діяльності під час протидії злочинності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №3. С. 92-98; Цехан Д. М., Чумак С. П. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду та обшуку під час розслідування злочинної діяльності рецидивістів. *Правові новели*. 2023. №19. С. 396-401; Шило О. Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 479 с.

[2] Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 124-126. URL: https://surl.li/hrcvle.

Водночас участь прокурора в доказуванні доцільно розглядати у двох формах:

1) безпосередній — коли прокурор особисто здійснює збирання та перевірку доказів (проведення слідчих дій; розслідування у складі слідчої групи; початок розслідування за власною ініціативою);

2) опосередкованій — коли прокурор спрямовує діяльність органів досудового розслідування шляхом надання обов'язкових для виконання вказівок, доручень, визначення меж доказування та контролю за повнотою збирання доказів.

Безпосередня участь прокурора є найбільш дієвим засобом забезпечення якості доказування на початкових етапах розслідування, особливо при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій із фіксації слідів кримінального правопорушення.

Завершальний етап досудового розслідування характеризується пріоритетом наглядової діяльності прокурора. Ознайомившись із матеріалами, що надійшли разом з обвинувальним актом, прокурор оцінює повноту доказової бази та обґрунтованість висновків слідчого. У разі виявлення прогалин він наділений правом ініціювати проведення додаткових процесуальних дій або самостійно їх здійснювати, зокрема призначати експертизи[1].

Таким чином, прокурор виконує ключову роль у встановленні обставин кримінального правопорушення: забезпечує законність, повноту та об'єктивність доказування, формує процесуальні умови для підтримання державного обвинувачення та ухвалення справедливого судового рішення.

Злочини проти життя та здоров'я особи характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпеки, наявністю значного обсягу фактичних даних біологічного, медичного, трасологічного та ситуаційного характеру, а також нерідко — дефіцитом первинної доказової інформації унаслідок латентності та швидкоплинності слідової картини. Це обумовлює особливу пізнавальну ситуацію, яка визначає

[1] Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. С. 167. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf.

посилену та комплексну роль прокурора як суб'єкта доказування.

Специфіка ролі прокурора в таких провадженнях полягає у:

1. Підвищеній необхідності координації зібрання доказів з перших хвилин розслідування, оскільки саме прокурор відповідає за своєчасне ініціювання невідкладних слідчих (розшукових) дій для фіксації слідів насильницького посягання (трупів, зброї, біологічних зразків, слідів крові, ушкоджень на тілі тощо).

2. Застосуванні спеціальних медико-біологічних знань при доказуванні, адже успішність кримінального переслідування у цій категорії злочинів значною мірою залежить від правильного призначення та процесуального супроводу судово-медичних, ДНК-, біологічних, токсикологічних та інших експертиз, а також критичної оцінки їх висновків.

3. Формуванні чіткої та юридично бездоганної версії причинного зв'язку між діянням та наслідками у вигляді смерті або шкоди здоров'ю, що є ключовим елементом обвинувачення та вимагає від прокурора глибокого аналізу експертних даних, механізму травмування і динаміки розвитку тілесних ушкоджень.

4. Посиленій орієнтації на встановлення суб'єктивної сторони злочину — умислу, мотиву, психоемоційного стану особи, що зумовлює активне використання психологічних знань, допиту спеціалістів, аналізу комунікативної поведінки учасників конфлікту.

5. Забезпеченні балансу між обвинуваченням і захистом прав потерпілих, які у таких справах часто є живими носіями ключових доказів, але можуть перебувати у стані травматичного стресу чи залежності від обвинуваченого.

6. Підвищеній відповідальності за передчасне формування підозри, оскільки необґрунтована кримінально-правова оцінка меж заподіяної шкоди здоров'ю або юридичної кваліфікації наслідків може призвести до істотних порушень прав людини.

7. Забезпеченні достовірної реконструкції події у разі відсутності очевидців або їх зацікавленості (домашнє насильство, тяжкі тілесні ушкодження без очевидних свідків, вбивства в закритих приміщеннях), що зумовлює необхідність:

- використання криміналістичного аналізу ситуації;
- просторово-динамічної реконструкції механізму події;

- оцінки непрямих, фрагментарних доказів у сукупності.

Таким чином, роль прокурора в доказуванні злочинів проти життя та здоров'я особи має посилений публічно-правовий, захисний і координуючий характер, що проявляється у:

- максимальній оперативності забезпечення доказової бази;

- необхідності глибокої взаємодії зі спеціалістами та судовими експертами;

- обов'язку забезпечити правовий захист потерпілих з урахуванням їх психологічного стану;

- підвищених стандартах обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків і вини особи;

- пріоритеті дотримання стандарту доведення поза розумним сумнівом.

Узагальнюючи, прокурор не лише формує та підтримує обвинувачення, але й гарантує встановлення об'єктивної істини щодо події, яка посягає на найвищі конституційні цінності — життя та здоров'я людини, що є ключовим фактором забезпечення справедливого судочинства.

3.2. Участь захисника у доказуванні в злочинах проти життя та здоров'я особи

Здійснення кримінального провадження щодо злочинів проти життя та здоров'я особи потребує особливої процесуальної уваги до захисту прав підозрюваного й обвинуваченого, оскільки такі діяння належать до найбільш суспільно небезпечних, а наслідки судової помилки є непоправними як для обвинуваченого, так і для потерпілого та суспільства загалом. Обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні є правовою гарантією реалізації підозрюваним та обвинуваченим права на захист.

Участь захисника в доказуванні у досліджуваній нами категорії кримінальних проваджень спрямована на забезпечення ефективної реалізації принципу презумпції невинуватості, рівності сторін і змагальності процесу, гарантованих Конституцією України, ст.ст. 20, 22, 26, 42, 45 КПК України та міжнародними нормативно-правовими актами у сфері захисту прав людини.

Законодавець визначає низку ситуацій, коли участь захисника має бути забезпечена незалежно від волевиявлення особи. Передусім слід зауважити, що захисник обов'язково залучається у провадженнях щодо особливо тяжких злочинів — з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

Також обов'язкова участь захисника встановлюється в інших категоріях справ, зокрема щодо:

– неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, а також осіб, щодо яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру — від моменту встановлення або сумнівів щодо повноліття;

– осіб із психофізичними вадами, що перешкоджають повній реалізації процесуальних прав (німі, глухі, сліпі тощо) — від встановлення таких вад;

– осіб, які не володіють мовою кримінального провадження, — з моменту встановлення цього факту;

– осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру — із часу підтвердження відомостей, що ставлять під сумнів їх осудність;

– проваджень щодо реабілітації померлої особи — із моменту виникнення відповідного права;

– проваджень, що здійснюються in absentia (спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження) — з моменту ухвалення відповідного процесуального рішення;

– випадків ініціювання угоди про визнання винуватості — з часу початку переговорів про її укладення[1].

Злочини проти життя та здоров'я особи у більшості випадків хоча б за однією характеристикою належать до окреслених категорій справ. Таким чином, зазначені положення спрямовані на забезпечення реального змісту права на захист, особливо в ситуаціях, коли особа є вразливою або існує підвищений ризик порушення її прав під час кримінального переслідування.

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024).

Професійна діяльність захисника в кримінальному провадженні має відповідати його загальним засадам і гарантувати реалізацію права особи на захист. На практиці ефективність цієї діяльності залежить від багатьох об'єктивних чинників, зокрема підслідності, специфіки процесуальної взаємодії з різними правоохоронними органами, а також умов, у яких здійснюється розслідування.

Процесуальний статус захисника визначається його обов'язком забезпечити кваліфіковане правове спрямування всієї діяльності сторони захисту та протидіяти будь-яким формам порушення прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування[1]. Як слушно

[1] Волошанівська Т. В. Оперативно-розшукові заходи забезпечення розслідування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, вчинених дітьми. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки.* 2023. Том 34. (73) № 2. С. 239-244; Волошанівська Т. В. Подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки.* 2022. Том 33. (72) № 4. С.71-76; Корчев В. Т. Проблеми діяльності захисника у доказуванні на суді першої інстанції : монографія. Харків : Вид-во Василя Балуша, 2007. 200 с. ; Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі : монографія. Київ : Прецедент, 2005. 232 с.; Саламаха В. Р. Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті презумпції невинуватості. *Архів кримінології та судових наук.* 2024. № 2 (10). С. 130–137; Саламаха В. Р. Подолання протидії розслідуванню та судовому розгляду злочинів проти життя та здоров'я особи. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доповідей ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квітня 2025 р.) / МВС України; Нац. Поліція України; Харків. Нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. Асоціація України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 700–702; Шило О. Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 479 с.

підкреслюється в юридичній доктрині, участь захисника у доказуванні не зводиться до пасивного реагування на докази обвинувачення, а передбачає власну активну позицію у встановленні істинних обставин події, у тому числі тих, що пом'якшують або виключають кримінальну відповідальність особи.

У науковій літературі увагу ролі та місцю захисника в кримінальному процесуальному доказуванні приділяли такі вчені як І. Бігунець[1], О. Дульський[2], А. Крушеницький[3], Є. Лукашкіна, О. Малахова, С. Пєтков зі співавторами[4],

---

[1] Бігунець І. В. Повноваження сторони захисту як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2024. № 72. С. 126–131. DOI: https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.24.

[2] Дульський О. П. Актуальні питання збирання доказів захисником шляхом витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та документів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 8. С. 625–634. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.104.

[3] Крушеницький А. В. Витребування документів захисником як самостійний засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2023. 237 с.

[4] Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 2. С. 189–195. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/2_2017.pdf#page=189 (дата звернення: 28.03.2025).; Малахова О. В. Витребування та отримання речей та документів як спосіб збирання доказів стороною захисту. *Вісник Південного регіонального центру НАПрН України*. 2015. № 4. С. 168–173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2015_4_22 (дата звернення: 28.10.2025); Малахова О.В. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному провадженні України. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернетконф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса). Одеса : Юридична література, 2013. С. 215–219; Малахова О. В. Реалізація інституту

О. Старенький[1], О. Татаров і С. Чернявський[2], В. Трофименко[3] та ін.

Окремі дослідження, насамперед праці О. Дудко, висвітлюють типові помилки адвокатів на досудовому розслідуванні та їх вплив на доказування. Проте сучасний дискурс виходить за межі фіксації адвокатських недоліків і зосереджується на першопричинах: нерівності процесуальних можливостей сторін, обмеженні доступу до інформації, тиску з боку правоохоронних органів, а також недосконалості організації захисту[4].

Під впливом воєнного стану реалізація принципу права на захист зазнала додаткових обмежень. Як слушно зазначає І. Гловюк, поширення дистанційних форм участі захисника супроводжується ризиками для конфіденційності спілкування з клієнтом і ускладнює узгодження правової позиції[5].

сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 213 с.; Настільна книга адвоката. Участь захисника, адвоката в кримінальному провадженні: коментар, законодавство, судова практика : практ. посібник / С. В. Пєтков, Д. В. Журавльов, А. В. Григоренко та ін. (упоряд.). Київ : Центр учбової літератури, 2016. 500 с.

[1] Старенький О. С. Витребування документів як засіб отримання доказів захисником у кримінальному провадженні: проблеми визначення процесуальної форми. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 58–69. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2017_Starenkyi.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

[2] Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 77–84.

[3] Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в адвокатському провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 165–168.

[4] Дудко О. В. Помилки адвоката в кримінальному провадженні : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2020 296 с.

[5] Гловюк І. В. Питання реалізації конституційного

Найбільш гостро проблема виникає щодо осіб, до яких застосовано тримання під вартою.

Дослідження Д. Корнійчука демонструють, що й нині на практиці трапляються порушення, пов'язані з:

– неналежним забезпеченням обов'язкової участі захисника;

– перешкодами у вільному виборі адвоката;

– труднощами з доступом до безоплатної правничої допомоги[1]. Це вказує на потребу в системних змінах не лише на нормативному, а й на інституційному рівнях, тому ми і вважаємо за потрібне зупинитися на проблематиці участі захисника у доказуванні щодо злочинів проти життя та здоров'я особи.

Функція захисту має комплексне значення: вона є гарантією справедливості кримінального судочинства, механізмом врівноваження публічних і приватних інтересів і водночас — індикатором стану демократичності правової системи. Саме тому адвокатура відіграє ключову роль у стримуванні можливих зловживань з боку держави та забезпеченні верховенства права.

У науковій літературі простежуються різні підходи до розуміння поняття «захист» — від суто процесуального протистояння обвинуваченню (С. Ковальчук, В. Попелюшко та ін.) до багаторівневої діяльності, спрямованої на відновлення порушених прав і недопущення їх обмеження (І. Гловюк, Т. Бабчинська й ін.). Утім, усі автори погоджуються, що професійний захист може здійснювати лише адвокат, статус якого підтверджується відповідними гарантіями незалежності.

права на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матер. наукового семінару (м. Львів, 23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 62.

[1] Корнійчук Д. В. Окремі аспекти реалізації права підозрюваного на захист в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81. Ч. 3. С. 103–108. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.14.

Попри значну нормативну регламентацію, ефективність діяльності захисника часто ускладнюється як об'єктивними (режим воєнного стану, доступність доказів, місце перебування підозрюваного), так і суб'єктивними чинниками (пасивність окремих адвокатів, зловживання процесуальними правами або недовіра суспільства). Це вказує на потребу вдосконалення правозастосовної практики в контексті дотримання найкращих інтересів особи, чиї інтереси представляє залучений захисник.

Проведений аналіз слідчої та судової практики свідчить, що залучення захисника до участі, як правило, відбувається вже відразу після повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досліджуваного виду, і вже відразу після цього вирішується питання про обрання особі запобіжного заходу. Ураховуючи, що на стадії розгляду клопотання про обрання підозрюваному запобіжного заходу захисник може реалізовувати окремі напрями діяльності, пов'язані із доказуванням, вважаємо за потрібне зупинитися на цьому питанні більш ґрунтовно.

У кримінальному процесі застосування заходів примусу є важливим механізмом досягнення завдань провадження. Такі заходи дають змогу нейтралізувати загрози, що здатні ускладнити або унеможливити встановлення істини. Водночас будь-яке втручання у сферу особистих прав повинно відповідати принципам необхідності, законності та пропорційності.

Запобіжні заходи є однією з найуживаніших форм процесуального примусу, оскільки вони забезпечують належну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого та запобігають ухиленню від органів досудового слідства й суду. Разом із тим їх застосування має відбуватися в умовах суворого дотримання балансу публічних і приватних інтересів.

Хоча рішення щодо необхідності запобіжного заходу ініціює сторона обвинувачення та формалізує слідчий суддя, саме захисник відіграє визначальну роль у гарантуванні мінімального втручання держави в права його клієнта. Захисник зобов'язаний активно формувати процесуальну позицію, доводити надмірність запропонованих обмежень і ініціювати застосування найбільш м'якого запобіжного заходу.

Роль адвоката у цих процедурах напряму пов'язана з його доказовою діяльністю. Науковці (Т. Бабчинська[1], О. Винокуров[2], Х. Грицак[3], Д. Гунченко[4], О. Сівак[5], В. Соловйов[6], Т. Фоміна[7], О. Шило[8]) акцентують: ефективність захисту визначається не лише реагуванням на дії обвинувачення, але й ініціативністю у збиранні доказів та заявлені процесуальних клопотань. Попри наявні напрацювання, низка практичних проблем залишаються невирішеними, що потребує подальшого дослідження.

---

[1] Бабчинська Т. В. Реалізація права на захист у кримінальному провадженні відповідно до вимог міжнародних стандартів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 234 с.

[2] Винокуров О. В. Захист прав підозрюваного при затриманні та застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 170 с.

[3] Грицак Х. М. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом як захід забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. 246 с.

[4] Гунченко Д. І. Обрання, зміна та скасування заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування за ініціативою сторони захисту : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. URL: https://oduvs.edu.ua/uploads/Disertacziya_Gunchenko_D_I_1_3f61450ada.pdf.

[5] Сівак О. В. Запобіжні заходи кримінального провадження щодо неповнолітні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 230 с.

[6] Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. ... д-ра філос.: 12.00.09. Одеса, 2021. 222 с.

[7] Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : Панов, 2020. 576 с.

[8] Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.

Особливо складною є ситуація розгляду клопотання слідчим суддею в межах 72 годин після затримання. На цьому етапі:

– доказова база сторони обвинувачення перебуває у стадії формування,

– захисник часто обмежений у доступі до матеріалів справи,

– докази можуть подаватися прокурором безпосередньо під час засідання.

У таких умовах першочерговим завданням адвоката стає критична оцінка обґрунтованості підозри й аналіз можливості застосування менш суворого запобіжного заходу.

У випадках, коли клопотання подається після проведення основних слідчих дій, можливості захисника розширюються. Він може:

– самостійно збирати відомості;

– подавати докази слідчому судді;

– спростовувати ризики, передбачені ст. 177 КПК України.

Докази сторони захисту мають два ключові напрями:

1) підтвердження відсутності причетності особи до злочину;

2) обґрунтування можливості уникнення тримання під вартою через наявність соціальних зв'язків, позитивної характеристики, стану здоров'я тощо.

Разом із тим зберігається суттєва диспропорція можливостей сторін, оскільки захисник не має доступу до повного масиву доказів, а його можливості залучення свідків і документів є обмеженими. Це зумовлює необхідність нормативного вдосконалення механізмів реалізації принципу змагальності.

Одним із практичних напрямів удосконалення слід визнати заміну в п. 6 ч. 2 ст. 193 КПК України слова «показання» на «пояснення», адже захисник не здійснює допиту, а лише опитування осіб, які можуть надати цінну інформацію.

Ініціюючи зміну або скасування запобіжного заходу, захисник повинен обґрунтувати появу нових обставин, що нівелюють попередні ризики:

– скасування статусу підозрюваного,

– перекваліфікація на менш тяжкий злочин,

– значне погіршення стану здоров'я,

– інші нові або невідомі раніше факти.

Характерним прикладом реалізації захисником своїх повноважень щодо забезпечення процесуальних гарантій обвинуваченого у провадженнях про злочини проти життя та здоров'я особи є ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 07.09.2021 у справі № 490/5629/19. У її межах особі висувалося обвинувачення у вчиненні крадіжки (ч. 2 ст. 185 КК України) та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України). Попри особливу тяжкість інкримінованого злочину проти життя, захисником були ініційовані процесуальні дії, спрямовані на пом'якшення запобіжного заходу.

Юридичне обґрунтування відповідного клопотання ґрунтувалося на комплексному аналізі змісту доказів, досліджених судом, та фактичного стану ризиків, визначених ст. 177 КПК України. Захист довів, що тривалий строк перебування під домашнім арештом, зразкова процесуальна поведінка, відсутність впливу на свідків або спотворення доказів, а також необхідність працевлаштування вказують на зниження ризиків, які були покладені в основу обмеження свободи.

Суд, дослідивши аргументацію сторони захисту, зазначив, що ступінь обґрунтованості підозри у вчиненні діяння, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, є мінімальним, а додаткові докази, отримані в судовому засіданні, ще більше знижують імовірність підтвердження інкримінованих фактичних обставин. Зокрема, висновок додаткової судово-медичної експертизи поставив під сумнів механізм утворення тілесних ушкоджень, визначений органом досудового розслідування, що свідчить про недостатню ретельність його діяльності[1].

Таким чином, суд дійшов висновку, що застосування більш м'якого запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання є достатнім і пропорційним втручанням у права обвинуваченого. Це повністю відповідає європейським

[1] Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 07 вересня 2021 р., у справі № 490/5629/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99954331 (дата звернення: 12.06.2025).

стандартам оцінки обґрунтованої підозри та критеріїв позбавлення свободи, сформульованим ЄСПЛ у справах «Бузаджі проти Республіки Молдова», «Корбан проти України» тощо.

Захисник у цьому провадженні реалізував одразу два ключові напрями професійної діяльності: забезпечення належних умов захисту й одночасне сприяння встановленню фактичних обставин події. Змагальна перевірка висновків судово-медичної експертизи, вимога про їх уточнення та процесуальний тиск на сторону обвинувачення з метою усунення прогалин розслідування сприяли реалізації принципу справедливості судового розгляду.

У результаті саме правова позиція захисту вплинула на зміну запобіжного заходу, чим було забезпечено дотримання балансу між інтересами кримінальної юстиції та правами особи, обвинуваченої у найбільш суспільно небезпечному злочині — посяганні на життя людини. У цьому проявляється доктринальне положення, відповідно до якого ефективний захист у справах такої категорії є не лише професійною функцією адвоката, але й інституційною гарантією, спрямованою на попередження судової помилки з потенційно незворотними наслідками.

Наведений приклад демонструє, що активна роль захисника сприяє не тільки реалізації прав обвинуваченого, а й підвищенню якості кримінального провадження загалом, забезпеченню адекватної оцінки доказів, запобіганню формалізму у підході до кримінального переслідування, що є особливо важливим у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи.

Таким чином, якість захисту безпосередньо залежить від постійного моніторингу обставин справи та своєчасного реагування адвоката на зміни.

У цьому контексті обґрунтованим є внесення змін до ст. 201 КПК України з метою закріплення чітких правил і підстав скасування заходів забезпечення кримінального провадження за ініціативою сторони захисту. Це дозволить:

– вирівняти можливості сторін,

– посилити принцип змагальності,

– підвищити стандарти справедливого судочинства,

– ефективніше захищати конституційні права підозрюваного.

Відтак пропонуємо викласти ч. 1 ст. 201 КПК України в такій редакції:

«Сторона захисту має право звертатися з клопотанням про скасування застосованого запобіжного заходу або іншого заходу забезпечення кримінального провадження у зв'язку з відсутністю або істотною зміною обставин, що слугували підставою для їх застосування, а також у разі визнання заходу непропорційним ризикам, передбаченим цим Кодексом. Таке клопотання підлягає обов'язковому розгляду слідчим суддею або судом упродовж терміну, що забезпечує дотримання вимог розумності строків кримінального провадження».

Вважаємо, що внесення цих доповнень:

1) зміцнить принцип змагальності, забезпечить можливість сторони захисту ефективно впливати на рішення щодо свободи підозрюваного;

2) гарантує реальну дію презумпції невинуватості – запобігатиме необґрунтовано тривалому обмеженню конституційних прав особи.

3) скасує дисбаланс процесуальних можливостей сторін, оскільки наразі право ініціювати скасування фактично монополізовано стороною обвинувачення.

4) відповідатиме стандартам ЄСПЛ – вимога постійного перегляду необхідності обмеження свободи (рішення у справах «Ilijkov v. Bulgaria», «Kharchenko v. Ukraine»)[1];

5) сприятиме оперативній реакції на появу нових обставин – зміна кваліфікації, стан здоров'я, соціальні гарантії, зниження ризиків, передбачених ст. 177 КПК України;

6) уникне зловживань і процесуальної інерції – відсутність належної процедури нерідко призводить до затягування досудового розслідування.

---

[1] Ilijkov v. Bulgaria : Judgment of the European Court of Human Rights, 26 July 2001. Application no. 33977/96. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59613%22]}; Kharchenko v. Ukraine : Judgment of the European Court of Human Rights, 10 February 2011. Application no. 40107/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-204145%22]}.

Також у межах обраного предмету дослідження слід розкрити можливості участі захисника у процедурі спростування пред'явленої підозри чи обвинувачення. Як слушно зазначає В. Попелюшко, предмет доказування у кримінальному процесі охоплює сукупність фактів та обставин об'єктивної дійсності, що мають матеріально-правове (кримінально-правове) та процесуальне (кримінально- і цивільно-процесуальне) значення й є необхідними для правильного вирішення питання про винуватість особи під час розгляду кримінальних справ судом як по суті, так і при ухваленні інших рішень[1]. Аналогічний зміст закладено законодавцем у ч. 1 ст. 91 КПК України, де визначено перелік обставин, що підлягають доказуванню.

Разом з тим слід враховувати, що специфіка доказування, яке здійснюється стороною захисту, має низку особливостей. Насамперед, необхідно виділити докази, що об'єктивно встановлюють такі відомості для обвинувачення, які виключають чи пом'якшують його кримінальну відповідальність і підтверджують юридичну несуттєвість окремих аспектів пред'явленого обвинувачення для правильного вирішення справи.

Збирання доказів захисником передбачає активну діяльність щодо аналізу суперечностей у провадженні, виявлення недопустимих, об'єктивно ненадійних чи неповних доказів сторони обвинувачення, а також висунення альтернативних версій розвитку подій, сприятливих для підзахисного[2]. Отже, важливою складовою є не лише дослідження обвинувальних доказів, але й виявлення додаткових обставин, що істотно впливають на зміст доказування.

Саме тому предмет доказування сторони захисту охоплює не лише обов'язок доведення обставин, які спростовують обвинувачення, а й установлення фактичних

---

[1] Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі : монографія. Київ : Прецедент, 2005. С. 153.

[2] Удовиченко В. А. Предмет і межі доказування у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 6-1. Т. 4. С. 148.

даних, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), його поведінку до, під час і після вчинення кримінального правопорушення, а також інші обставини, що створюють підґрунтя для пом'якшення чи усунення кримінальної відповідальності[1].

Захисник зобов'язаний виявляти й доводити обставини, що спростовують підозру чи обвинувачення, свідчать про відсутність складу злочину або виключають кримінальну відповідальність особи[2]. При цьому визначальним є інтерес клієнта, а не формальне відтворення позиції сторони обвинувачення.

З іншого боку, як підкреслює В. Удовиченко, захисник не обмежується пошуком та наданням суду відомостей, що підтверджують позицію підзахисного. Він має право і повинен виявляти також обставини, які пом'якшують кримінальну відповідальність, виключають притягнення до неї або свідчать про можливість застосування альтернативних форм кримінально-правового реагування[3]. Тобто доказова діяльність сторони захисту не зводиться лише до спростування версії обвинувачення, а передбачає активне формування позитивної доказової позиції.

Предмет доказування, що здійснюється стороною обвинувачення, законодавчо визначений у ст. 91 КПК України. Натомість предмет доказування сторони захисту виводиться шляхом тлумачення норм кримінального процесу та узагальнення практики, зокрема:

1) обставини, які спростовують підозру чи обвинувачення, а також свідчать про відсутність події, складу злочину або участі підзахисного в його вчиненні;

2) обставини, що пом'якшують кримінальну відповідальність, характеризують особу підозрюваного з

---

[1] Корчев В. Т. Проблеми діяльності захисника у доказуванні на суді першої інстанції : монографія. Харків : Вид-во Василя Балуша, 2007. С. 39.

[2] Рибалка О. В. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Адвокат*. 2011. № 7 (130). С. 36.

[3] Удовиченко В. А. Предмет і межі доказування у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 6-1. Т. 4. С. 148.

позитивного боку або обґрунтовують відсутність ризиків, передбачених ст. 177 КПК України;

3) обставини, що виключають кримінальну відповідальність, у т.ч. підстави для закриття провадження (ст. 284 КПК України);

4) обставини, які підтверджують необхідність застосування найбільш м'якого запобіжного заходу або скасування наявного (ст. ст. 176–178, 201 КПК України).

Таким чином, сторона захисту здійснює доказування не лише негативно (шляхом спростування доказової версії обвинувачення), але й позитивно — ініціюючи дослідження фактів, що формують сприятливу для підзахисного правову позицію.

У справах щодо злочинів проти життя і здоров'я особи, де пошук доказової істини є особливо складним, ефективність реалізації захисної функції прямо залежить від професійної активності адвоката, належного використання процесуальних прав і своєчасного застосування механізмів захисту.

Відповідно до ст. 93 КПК України, сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом витребування їх від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також шляхом залучення спеціалістів, експертів і подання документів або предметів для долучення до матеріалів кримінального провадження. Захисник має право ініціювати проведення процесуальних дій та брати участь у них, заявляти клопотання, відводи, подавати заперечення щодо доказів сторони обвинувачення, а також формувати альтернативну доказову базу[1].

Реалізація стороною захисту доказової функції включає:

– правомірне втручання у діяльність органів правопорядку для збирання доказів;

– самостійне формування доказової інформації, у тому числі через приватні експертні дослідження;

---

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.12.2024).

– контроль за допустимістю та достовірністю доказів, наданих стороною обвинувачення[1].

Практична діяльність захисника має виражений активно-пошуковий характер, що виявляється в оперативному збиранні інформації про обставини злочину, психологічний стан підзахисного, його соціальні зв'язки, поведінку до й після події, а також у забезпеченні фіксації даних, які можуть розвінчати версію слідства[2].

Захисник володіє правом безпосереднього збирання доказів, що прямо визначено ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: адвокат може звертатися із запитами, отримувати копії документів, опитувати осіб, які володіють інформацією про обставини, важливі для кримінального провадження. Опитування може бути оформлено як письмові пояснення, що зумовлює необхідність законодавчого уточнення термінології: заміну слова «показання» у п. 6 ч. 2 ст. 193 КПК України на слово «пояснення», щоб уникнути ототожнення з процесуальним допитом, який є виключною компетенцією органу досудового розслідування або суду.

Щодо тимчасового доступу до речей і документів, ст. 159 КПК України надає право стороні захисту звертатися з відповідними клопотаннями до слідчого судді. Таким чином, адвокатський запит є позапроцесуальним способом отримання доказової інформації[3], а тимчасовий доступ — процесуальним інструментом забезпечення доказування.

Проблематика рівності сторін у доказуванні виявляється у сфері взаємодії з експертами. Хоча адвокат може

---

[1] Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в адвокатському провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 165.

[2] Маслюк О. В. Процесуальний порядок участі захисника в доказуванні обставин, що мають значення для спростування підозри (обвинувачення). *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 3. С. 178–181.

[3] Грабовський Ю. Л. Адвокатський запит як засіб отримання адвокатської інформації. *Інформація і право*. 2015. № 2. С. 32–38.

ініціювати експертизу, її проведення можливе лише за рішенням суду або за погодженням із слідчим/прокурором, що фактично створює нерівність процесуальних можливостей. Нерідко відмова в задоволенні клопотань про експертизу або проведення С(Р)Д призводить до невідворотної втрати доказів, які могли б виправдати особу.

Значна частина колізій виникає у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я особи, де швидкість фіксації слідів має вирішальне значення. Відсутність у захисника можливості оперативно залучити фахівців (судово-медичних експертів, криміналістів, лікарів) знижує доказовий потенціал сторони захисту та посилює залежність від результатів, отриманих органом досудового розслідування.

Таким чином, професійна діяльність захисника у доказуванні спрямована на:

– спростування доказів та процесуальних дій сторони обвинувачення;

– ініціювання власної доказової діяльності;

– формування альтернативної картини події;

– забезпечення дотримання процесуальних гарантій підзахисного[1].

З огляду на це, участь захисника є ключовим елементом забезпечення принципів:

– змагальності;

– рівності сторін;

– доступу до правосуддя;

– презумпції невинуватості.

Саме активна позиція захисника у доказуванні створює передумови для досягнення істини у кримінальному провадженні, особливо у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я, де доказова інформація має підвищену складність і чутливість.

Процесуальні повноваження захисника щодо ініціювання доказової діяльності закріплені у ст. 220 КПК України, яка гарантує право звернення з клопотаннями про проведення слідчих (розшукових) дій. Слідчий або прокурор

---

[1] Маслюк О. В. Процесуальний порядок участі захисника в доказуванні обставин, що мають значення для спростування підозри (обвинувачення). *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 3. С. 180–181.

зобов'язані розглянути такі клопотання та надати мотивоване рішення. Відмова повинна бути обґрунтованою і може бути оскаржена у порядку, що забезпечує судовий контроль за процесуальною активністю органів обвинувачення.

Стаття 93 КПК України передбачає три основні способи отримання стороною захисту доказів:

1) витребування доказів через адвокатські запити,

2) ініціювання процесуальних дій,

3) одержання доказів іншими незабороненими законом засобами.

Як слушно зазначає В. Трофименко, зазначені механізми мають бути орієнтовані на практичний результат — не лише формальне отримання інформації, а й забезпечення її процесуального статусу доказу шляхом належного приєднання до провадження[1]. Водночас сьогодні існує низка труднощів щодо реалізації права на збирання доказів, у тому числі:

– відмова суб'єктів владних повноважень відповідати на адвокатські запити;

– затримки та вибірковість надання документів;

– обмеження сторони захисту у доступі до речей і місця події;

– складність оперативного залучення експертів до фіксації слідів злочину.

Відтак недоліки чинного регулювання призводять до нерівності сторін щодо доступу до доказової інформації, що особливо критично у провадженнях щодо злочинів проти життя й здоров'я, де сліди кримінальної протиправної діяльності швидко зникають або стають недоступними.

Таким чином, у структурі доказування за участю захисника виокремлюються два напрями його активності:

1) Перевірочний (контрольний) напрям. Спрямований на:

– аналіз доказової бази обвинувачення;

– виявлення її неповноти, суперечностей, недопустимих доказів;

---

[1] Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в адвокатському провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 165.

– ініціювання процесуального реагування на порушення закону.

2) Пошуково-творчий напрям. Спрямований на:

– самостійне збирання фактичних даних;

– формування виправдувальних версій;

– створення альтернативної реконструкції події злочину.

У межах першого напряму захисник забезпечує запобігання необґрунтованому засудженню, а в межах другого — створює фактичну основу для виправдувального рішення.

Отже, участь захисника у доказуванні є не лише гарантією реалізації права на захист, а й необхідним інститутом забезпечення принципів змагальності, рівності сторін, верховенства права та справедливості кримінального процесу.

Належне нормативне забезпечення доказової активності адвоката є передумовою уникнення ситуацій, коли обвинувальний ухил зумовлює перевагу сторони публічного обвинувачення над можливістю особи довести свою невинуватість.

Таким чином, специфіка участі захисника у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я визначена характером доказової інформації: критичним значенням медичних і біологічних даних, складністю реконструкції події, впливом психологічного чинники на показання підозрюваного, потерпілих і свідків. Захисник повинен забезпечити своєчасне подання слідчому, прокурору чи суду клопотань про проведення необхідних слідчих (розшукових) дій і судових експертиз, залучення кваліфікованих спеціалістів, проведення альтернативних або повторних експертиз, а також ініціатива у витребуванні медичної документації, відеозаписів, характеристик тощо має бути логічно пов'язана з побудовою захисної позиції. Особливого значення набуває право захисника пред'являти докази, зібрані ним самостійно в порядку ст. 93 КПК України, включаючи показання свідків сторони захисту, матеріали, що спростовують версію обвинувачення або підтверджують відсутність причинно-наслідкового зв'язку між діянням і наслідками.

Участь захисника у перевірці доказів охоплює можливість ставити запитання під час допиту підозрюваного

або обвинуваченого, потерпілого, свідків та експертів, надавати суду власну інтерпретацію доказової інформації, ініціювати виключення недопустимих доказів, одержаних із порушенням прав людини.

Оцінка захисником доказів прокурора спрямована не лише на виявлення суперечностей чи прогалин у доказовій базі обвинувачення, а й на обґрунтоване створення сумнівів, що у силу дії стандарту доказування «поза розумним сумнівом» повинні тлумачитися на користь обвинуваченого. Такий підхід відображає зміст тягаря доказування, який в суді покладений виключно на прокурора і не може бути зміщений у бік сторони захисту.

Під час судового провадження захисник виконує ключову функцію забезпечення права обвинуваченого на належне представлення власної позиції. У судовому засіданні він зобов'язаний виявляти недоліки обвинувачення, пов'язані з недостовірністю експертних висновків, неповнотою реконструкції механізму заподіяння тілесних ушкоджень, відсутністю мотиву або доказів умислу, а також можливими альтернативними джерелами шкоди для здоров'я. Саме у провадженнях щодо заподіяння смерті або тілесних ушкоджень визначального значення набуває фахова робота захисника з судово-медичними експертами, особливо у випадках оцінки тяжкості ушкоджень, давності їх виникнення, а також аналізу даних про стан афекту чи фізіологічних процесів, які могли вплинути на дії обвинуваченого.

Захисник також виконує психологічно-комунікативну функцію, адже значна частина обставин, які мають доказове значення (наприклад, мотив дій, провокуючий конфлікт, необхідна оборона, раптовість нападу), зумовлена суб'єктивним сприйняттям події. Його завдання полягає у належному поданні таких відомостей та недопущенні їх неправильної оцінки або викривлення з боку обвинувачення.

Участь захисника у доказуванні тісно пов'язана із забезпеченням недоторканності прав людини у кримінальному процесі. Він зобов'язаний реагувати на кожен випадок перевищення меж допустимого примусу з боку органів досудового розслідування, у тому числі вимагати визнання недопустимими доказів, отриманих унаслідок застосування насильства чи психологічного тиску. Захисник також контролює юридичну коректність процесуальних рішень,

зокрема щодо повідомлення про підозру, обрання запобіжного заходу, продовження строків тримання під вартою та інших рішень, які обмежують конституційні права обвинуваченого.

Ефективність участі захисника у доказуванні у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я значною мірою визначається його здатністю передбачити можливі ризики упередженого або обвинувального ухилу під час досудового розслідування і судового розгляду. Захисник покликаний протистояти спробам формального підходу до встановлення обставин події, що може призвести до засудження невинуватої особи або неправильної юридичної оцінки ступеня вини та тяжкості наслідків.

Водночас судова практика засвідчує, що ефективність участі захисника може проявлятися не лише у спростуванні висунутих обвинувачень, а й у формуванні такої тактики захисту, яка спрямована на забезпечення добровільного, змагального й пропорційного перебігу судового розгляду. Показовим є вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 21.11.2024 у справі № 761/30797/24, яким особу визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, за фактом заподіяння проникаючого поранення живота із значними ушкодженнями життєво важливих органів.

Попри тяжкість інкримінованого діяння й наявність у засудженого рецидиву, захисник побудував захист на активному сприянні встановленню обставин правопорушення, підтримці правової позиції обвинуваченого щодо щирого каяття та добровільного визнання вини. Ключовим процесуальним рішенням стало клопотання про розгляд кримінального провадження у порядку ч. 3 ст. 349 КПК України, що дозволило обмежити дослідження доказів тими обставинами, які ніким не оспорюються, з одночасним забезпеченням фіксації механізму події у слідчому експерименті. Таким чином, захисник виступив ініціатором оптимізації доказового процесу, попередивши непотрібне дублювання доказових дій та мінімізувавши ризики виникнення процесуальних конфліктів.

Суд, переконавшись у добровільності позиції сторін і відсутності сумнівів щодо розуміння ними правових наслідків скороченої процедури, визнав доцільним обмежити судове слідство допитом обвинуваченого та дослідженням письмового доказу — протоколу слідчого експерименту. Такий підхід

забезпечив дотримання принципу безпосередності, але без надмірної формалізації, що відповідає європейській концепції «ефективного правосуддя»[1].

Активна позиція захисника сприяла встановленню обставин, які суд визнав такими, що пом'якшують покарання: щире каяття, критична оцінка поведінки, повне сприяння розкриттю злочину, викладення обставин події з власної ініціативи. У результаті суд, застосувавши правила індивідуалізації покарання, призначив позбавлення волі у мінімальному розмірі санкції, визнавши ізоляцію від суспільства єдиним ефективним засобом запобігання повторним злочинам, але з урахуванням максимально можливої гуманізації в межах закону.

Такий приклад ілюструє функціональний зміст діяльності захисника у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я людини: навіть за умов визнання обвинуваченим вини захисник виконує системотворчу роль — забезпечує процесуальну економію, підтримує баланс інтересів держави й підзахисного, сприяє збереженню легітимності та справедливості кримінального судочинства. Тому науково виправданим є висновок, що у таких категоріях проваджень діяльність захисника стає визначальним елементом забезпечення якості доказування та справедливого судового рішення, навіть якщо вона не спрямована на повне виправдання особи, а реалізується у площині пом'якшення юридичних наслідків та недопущення деградації стандартів правосуддя.

Практична реалізація функції захисту в кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи має специфічні риси, пов'язані з високим ступенем суспільної небезпеки таких правопорушень, чутливістю їх доказової бази, значним психологічним навантаженням на учасників процесу та ризиками судової помилки. Характерною є підвищена роль захисника у дослідженні доказів, зокрема висновків судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, показань потерпілого та свідків, реконструкції механізму спричинення

---

[1] Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 21 листопада 2024 р. у справі № 761/30797/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123243288.

тілесних ушкоджень. Захисник виступає активним суб'єктом формування та реалізації альтернативних версій події, які істотно впливають на кваліфікацію діяння, визначення обсягу умислу, наявність або відсутність причинного зв'язку між діями обвинуваченого та наслідками.

Особливої форми набуває діяльність захисника у провадженнях, де встановлено або передбачається неосудність чи обмежена осудність особи. У таких випадках саме захисник фактично виконує роль ключової гарантії процесуальних прав та законних інтересів особи, яка через психічний стан не здатна усвідомлювати характер провадження й самостійно реалізовувати право на захист. Він контролює дотримання вимог до призначення та проведення судово-психіатричної експертизи, оскаржує її висновки за наявності сумнівів у їх обґрунтованості, ініціює додаткові чи повторні експертизи, здійснює правовий супровід застосування або скасування примусових заходів медичного характеру.

Показовим для аналізу є кримінальне провадження, у якому особі інкримінувалося вчинення суспільно небезпечного діяння з ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України. У ході судового розгляду захисник заявив клопотання про закриття провадження відповідно до ч. 4 ст. 513 КПК України, обґрунтувавши, що внаслідок тривалого лікування досягнута стійка ремісія, актуальна суспільна небезпека відсутня, а тому продовження застосування примусових заходів медичного характеру є невиправданим обмеженням прав людини. Суд ухвалив рішення про закриття провадження та скасування запобіжного заходу у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги, що підтверджує дієвість активної правової позиції захисту[1].

Аналіз зазначеної судової ситуації дозволяє зробити висновок, що у провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи функція захисту виходить за межі традиційного спростування обвинувачення та охоплює діяльність, спрямовану на зміну правового режиму щодо особи, забезпечення дотримання медичних стандартів лікування,

[1] Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 07 вересня 2021 р., у справі № 490/5629/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99954331 (дата звернення: 12.06.2025).

недопущення невиправданого втручання держави у сферу особистої свободи. Захисник має забезпечити баланс між інтересами суспільства та основоположними правами людини, що відповідає змісту принципу верховенства права.

У цьому контексті діяльність захисника постає як ключова умова гарантування прав осіб, стосовно яких провадиться кримінальне переслідування за найбільш суспільно небезпечні посягання. Вона прямо сприяє реалізації конституційних засад правосуддя, утвердженню презумпції невинуватості, забезпеченню особистої гідності особи, попередженню судових помилок і недопущенню кримінально-правових наслідків, непропорційних психічному стану або фактичній поведінці особи.

Таким чином, особливості участі захисника у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи визначаються значною залежністю результатів доказування від спеціальних знань, необхідністю контролю за процесуальною допустимістю медичних доказів та забезпеченням особливого рівня захищеності вразливих учасників судового процесу. Саме активна, професійно обґрунтована позиція захисту є тим чинником, що здатний істотно вплинути на кінцеве рішення суду, забезпечуючи справедливість і гуманізм кримінального судочинства.

Отже, роль захисника у доказуванні у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи має комплексний характер і охоплює як безпосередню доказову діяльність, так і функцію правозахисного контролю за законністю процесу встановлення істини. У межах змагального судового процесу саме активність захисника є ключовою гарантією реалізації презумпції невинуватості, забезпечення права на справедливий суд, а також запобігання непоправним судовим помилкам у справах, де об'єктом кримінально-правової охорони виступають найвищі соціальні цінності — життя та здоров'я людини.

3.3. Судовий контроль і судовий розгляд у кримінальних справах щодо злочинів проти життя та здоров'я особи

Судовий розгляд у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи є центральною стадією

кримінального процесу, в межах якої здійснюється вирішення кримінального позову по суті. Його призначення полягає у встановленні фактичних обставин кримінального правопорушення, перевірці доказів, поданих сторонами, а також у прийнятті законного, обґрунтованого й справедливого судового рішення відповідно до вимог ст.ст. 2, 7, 370 КПК України.

Особливість судового розгляду у цій категорії проваджень зумовлена значним ступенем суспільної небезпеки діянь, складністю реконструкції події, важливим доказовим значенням висновків судово-медичних, інших біологічних, психологічних і криміналістичних досліджень, а також підвищеним ризиком судової помилки. З огляду на це судовий контроль за доказуванням у справах про умисні вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, злочини, пов'язані з ненаданням допомоги, перевищенням меж необхідної оборони, недбалістю тощо має особливо відповідальний характер.

Суд здійснює доказування виключно в межах обвинувачення, пред'явленого прокурором згідно зі ст. 337 КПК України, що вимагає точності та чіткості формулювання обвинувачення ще на досудовому етапі. Процесуально-правові гарантії судового встановлення істини забезпечуються реалізацією принципів змагальності, диспозитивності, гласності та безпосередності дослідження доказів. Суд не вправі виконувати функцію сторони обвинувачення, однак має право вживати заходів для перевірки доказів, наданих сторонами, у тому числі шляхом ініціювання проведення судово-слідчих дій (ст.ст. 332, 352–361 КПК України).

Проблемі судового контролю у кримінальному процесі приділено значну увагу, зокрема у працях таких науковців, як І. Гловюк, О. Капліна, О. Кучинська, Н. Макаренко, В. Маляренко, В. Попелюшко, М. Погорецький, Н. Сиза, Г. Тетерятник, А. Туманянц, М. Шавкун, О. Шило та ін. Однак цю проблематику в контексті злочинів проти життя та здоров'я особи на науковій ниві поки шо не досліджували.

Судовий розгляд передбачає активну участь прокурор а та захисника, які мають рівні права у збиранні, поданні та дослідженні доказів. У провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи така взаємодія найчастіше відбувається у формі змагальної інтерпретації експертних висновків, оцінці механізму заподіяння тілесних ушкоджень,

побоїв, мордування, допустимості та достовірності показань потерпілих і свідків, перевірці версій події.

У кримінальному процесі функції правосуддя та судового контролю мають різне призначення й змістове наповнення. Їх розмежування зумовлене як послідовністю стадій кримінального провадження, так і характером завдань, що покладаються на суд під час їх реалізації. Водночас суб'єкти, які виконують ці функції, можуть збігатися. Зокрема, за змістом ч. 3 ст. 309 КПК України один і той самий суддя здатний у межах конкретного кримінального провадження, по-перше, здійснювати судовий контроль, перевіряючи законність рішень слідчого судді, які не підлягають оскарженню, а по-друге, виконувати функцію правосуддя, розглядаючи справу по суті. Така ситуація демонструє певне перехрещення функціональних ролей суду, що потребує чіткого нормативного й організаційного врегулювання для запобігання можливому конфлікту інтересів та забезпечення неупередженості правосуддя[1].

За своєю юридичною природою судовий розгляд є динамічним процесом формування внутрішнього переконання суду, яке повинно ґрунтуватися виключно на доказах, досліджених у судовому засіданні, і відповідати стандарту доведення вини поза розумним сумнівом (ч. 3 ст. 373 КПК України). У випадку збереження сумнівів щодо події або участі обвинуваченого в її вчиненні діє принцип презумпції невинуватості, а всі сумніви тлумачяться на користь обвинуваченого.

Постановлення вироку є фінальним етапом доказового процесу, що втілює оцінку судом сукупності доказів відповідно до критеріїв допустимості, належності, достовірності та достатності. При цьому суд повинен забезпечити належне мотивування свого рішення, зокрема викласти мотиви прийняття або відхилення позиції сторін, оцінку кожного доказу та висновок щодо ступеня вини обвинуваченого. Для

---

[1] Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право*. 2024. № 83. Т. 3. С. 203–207. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.31.

проваджень, де об'єктом кримінально-правової охорони є життя та здоров'я людини, вимоги до мотивування мають особливо високі стандарти.

Таким чином, судовий розгляд і постановлення вироку в кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи становлять змістовно найвагоміший елемент кримінального процесу, оскільки забезпечують перевірку всіх обставин події та ухвалення остаточного рішення, здатного вплинути на долю людини в найвищому вимірі – щодо її свободи або виправдання.

Особливістю будь-якого судового розгляду є наявність судового контролю. Значення судового контролю на стадії досудового розслідування є надзвичайно вагомим і важко переоцінюваним, що зумовлює підвищений науковий інтерес до цього процесуального механізму[1].

Запровадження інституту слідчого судді посилило інтерес наукової спільноти до діяльності слідчого судді. Наприклад, застосовуючи предметно-функціональний критерій, І. Гловюк виокремлює такі групи повноважень слідчого судді:

а) дозвільні (санкціонування слідчих (розшукових) дій, що обмежують конституційні права);

б) у сфері контролю законності застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

---

[1] Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретикометодологічні засади і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.; Туманянц А. Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства : монографія. Харків : Основа, 2000. 108 с.; Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю в досудових стадіях кримінального процесу : моногр. Харків : Право, 2008. 184 с.; Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.; Шило О. Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 479 с.

в) власне судово-контрольні;

г) пов'язані із забезпеченням доказів;

д) допоміжні;

е) пов'язані з міжнародним співробітництвом[1].

А. Туманянц згрупувала повноваження слідчого судді за їх функціональною роллю у досудовому провадженні, зокрема:

– у сфері заходів забезпечення кримінального провадження;

– щодо санкціонування дій, які обмежують конституційні права;

– щодо розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність органів досудового розслідування і прокуратури;

– інші процесуальні повноваження, спрямовані на забезпечення захисту прав учасників процесу[2].

Спираючись на синтез зазначених наукових підходів та беручи до уваги значення слідчого судді для забезпечення допустимості доказів, пропонуємо класифікувати його повноваження за такими групами:

– контроль законності застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

– контроль законності слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

– контроль за умовами отримання доказів;

– контроль за рішеннями, діями чи бездіяльністю органів обвинувачення;

– контроль законності участі інших суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності;

– сприяння реалізації прав та виконанню процесуальних обов'язків учасниками провадження[3]. Вказана класифікація, на наше переконання, найбільш повно

---

[1] Главюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. *Митна справа*. 2012. № 6, ч. 2 (кн. 2). С. 104.

[2] Туманянц А. Р. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 295–296.

[3] Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. С. 164-165.

відображає функціональну природу діяльності слідчого судді та напряму корелює з його ключовою місією – гарантуванням допустимості доказів. Судовий контроль у цій площині має як прямий, так і опосередкований вплив:

– прямий — через оцінку доказів при ухваленні рішень;

– опосередкований — через усунення причин можливого порушення процесуальної форми у майбутньому.

Значущість судового контролю як ключової гарантії додержання вимог законності на етапі досудового розслідування зумовлюється особливим статусом і функціональним призначенням слідчого судді у структурі кримінальної юстиції. Слідчий суддя не належить до сторони обвинувачення, а тому це забезпечує його інституційну незалежність і неупередженість. Додатковим елементом його об'єктивності виступає і порядок реалізації повноважень, адже більшість рішень ухвалюються в судовому засіданні за участю сторін, що відповідає засадам змагальності кримінального провадження[1].

Судовий контроль у кримінальному провадженні здійснюється як на етапі попереднього санкціонування дій органів досудового розслідування, так і шляхом подальшої перевірки правомірності вже вчинених ними заходів. Ідеться про повноваження слідчого судді щодо попереднього дозволу на обмеження фундаментальних прав людини (таких як особиста свобода, недоторканність приватного життя чи майнові права), а також розгляду скарг на незаконні чи необґрунтовані рішення, дії або бездіяльність слідчого та прокурора. Крім того, слідчому судді надається можливість впливати на темп і якість досудового розслідування шляхом продовження строків провадження, забезпечення отримання доказової інформації та застосування інших інструментів процесуального контролю. Цей інститут покликаний забезпечити баланс між ефективністю кримінального переслідування та гарантіями невтручання держави в особисту сферу людини, оскільки обмеження процесуальних прав в інтересах правосуддя мають залишатися пропорційними та обґрунтованими. Особливістю діяльності слідчого судді є також його здатність діяти

[1] Мовчан Г. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому провадженні та в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. С. 125.

ініціативно з метою захисту від незаконного позбавлення свободи або нелюдського поводження, що закріплено у ст. 206 КПК України, яка по суті інтегрує механізм habeas corpus і вимагає від суду реагувати на факти незаконного затримання або насильства щодо осіб, які перебувають під контролем держави й не можуть самостійно звернутися по захист. Разом з тим нормативна конструкція повноважень слідчого судді залишається несистемною: законодавець не створив цілісної моделі його функціонального навантаження, що спричиняє постійні трансформації його ролі. Показовим є період дії так званих «поправок Лозового» (2017—2019 роки), які фактично перетворили слідчих суддів на технічних виконавців, що лише формально погоджують процесуальні рішення сторони обвинувачення, замість здійснювати змістовний контроль за їхньою правомірністю. Не менш суперечливою є й можливість оскарження повідомлення про підозру, яку частина суддів розцінює як надмірне втручання у сферу дискреції прокурорів. Таким чином, у практиці співіснують два протилежні підходи: один звужує роль слідчого судді до формального «реєстратора законності», тоді як інший вбачає в ньому активного гаранта прав людини, наділеного правом ініціативного зупинення надмірного втручання держави у сферу особистих свобод. Вироблення оптимальної моделі співвідношення цих підходів залишається актуальним завданням українського кримінального процесу[1].

Водночас судовий контроль на досудових стадіях не є всеохоплюючим. Слідчий суддя не керує досудовим розслідуванням і не може довільно втручатися в процес доказування. Тому його вплив на забезпечення допустимості доказів має локальний характер — він проявляється виключно у межах питань, віднесених до компетенції судового контролю.

В академічному дискурсі значну увагу привертає питання доцільності наділення слідчого судді повноваженням щодо прийняття рішень про визнання доказів недопустимими на досудовій стадії. Незважаючи на віднесення оцінки доказів

[1] І не слідчий, і не суддя. Хто здійснює судовий контроль? : аналіт. зап. / Р. Батяр, Ю. Бєлоусов, В. Венгер та ін.; JustTalk. 2025. URL: https://justtalk.com.ua/post/justtalk7-i-ne-slidchij-i-ne-suddya-hto-zdijsnyue-sudovij-kontrol (дата звернення: 11.06.2025).

до загальних повноважень суду (ч. 1 ст. 94 КПК України), слідчий суддя не наділений повноваженням постановляти ухвалу про визнання доказу недопустимим. Процедура ж визнання доказів недопустимими законодавчо врегульована лише в рамках судового розгляду (ст. 89 КПК України).

Підтримуємо підхід за яким пропозиції окремих авторів щодо необхідності ухвалення слідчим суддею таких рішень є юридично необґрунтованими. По-перше, відповідно до вимог ст. 110 КПК України, ухвала може бути постановлена лише в тих випадках, коли така форма рішення прямо передбачена законом. По-друге, законодавець свідомо обмежив функціональну роль слідчого судді, з метою недопущення дублювання ним повноважень суду, який здійснює правосуддя по суті. Хоча у процесі санкціонування слідчих (розшукових) дій або запобіжних заходів слідчий суддя здійснює оцінку матеріалів провадження, така оцінка має разовий, вузькоцільовий характер і спрямована не на визначення доказового значення інформації, а виключно на встановлення законності підстав застосування відповідного процесуального заходу. У разі виявлення порушень, що ставлять під сумнів законність отримання доказів, обов'язок їх усунення покладається саме на прокурора як процесуального керівника[1].

Запровадження в практику ухвал про недопустимість доказів на досудовій стадії несе істотні ризики. Насамперед, таке рішення може набувати преюдиціального характеру, позбавляючи суд першої інстанції можливості переглянути питання допустимості доказів у межах судового розгляду. Це суперечило б засаді безпосередності й повноти дослідження доказів судом, а також позбавляло б сторони права ініціювати перегляд процесуального статусу доказу в змагальному порядку.

Тому чинна модель, за якої слідчий суддя не наділений окремим повноваженням щодо прийняття рішення про недопустимість доказу, фактично забезпечує додаткову гарантію ревізійної оцінки доказів судом під час розгляду

[1] Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 218 с.

справи по суті та запобігає надмірному втручанню суду в повноваження сторін досудового розслідування.

Разом із тим, законодавство містить окремі ситуації, у яких наслідком рішення слідчого судді є автоматична втрата доказом доказового значення. Зокрема:

– ч. 3 ст. 233 КПК України — відмова в задоволенні клопотання про обшук після фактичного проникнення до житла чи іншого володіння особи;

– ч. 3 ст. 250 КПК України — відмова у погодженні проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

У таких випадках уповноважений орган зобов'язаний забезпечити процесуальне оформлення невідповідного доказу через винесення постанови про визнання його недопустимим, що підтверджує дотримання принципу верховенства права та гарантій прав людини. Остаточна оцінка доказів, долучених до матеріалів кримінального провадження, належить виключно до компетенції суду, який постановляє вирок або ухвалює інше кінцеве рішення у справі. У цьому зв'язку особливого значення набуває проблема з'ясування повноважень суду, спрямованих на забезпечення використання лише допустимих доказів на різних етапах судового розгляду[1].

Аналіз положень статей 314–317 КПК України дозволяє дійти висновку, що на стадії підготовчого судового засідання суд не наділений прямою компетенцією здійснювати дослідження доказів у контексті їх допустимості. Законодавець виходить із того, що на цьому етапі суд не може формувати попередню оцінку доказового матеріалу, аби уникнути передчасних висновків щодо вини обвинуваченого. Такий висновок підтверджує ч. 4 ст. 291 КПК, що прямо забороняє надсилання на адресу суду будь-яких матеріалів досудового розслідування, крім передбачених законом додатків до обвинувального акта.

Запроваджений порядок покликаний гарантувати неупередженість суду, попереджаючи формування упередженого внутрішнього переконання на основі фрагментарного ознайомлення з доказами ще до їх дослідження у судовому розгляді. Йдеться про усунення так званого ефекту «когнітивного упередження підтвердження» — ситуації, за якої суддя, ознайомившись із доказами

[1] Кайло І. Ю. Вказана праця.

достроково, схильний інтерпретувати подальшу інформацію в руслі вже сформованої позиції.

Разом з тим, практика свідчить про непоодинокі порушення цих вимог. Позапроцесуальне ознайомлення суддів із матеріалами провадження, що відбувається до завершення підготовчого засідання, нерідко зумовлюється інерційністю застосування старого КПК, у межах якого суд розглядав матеріали ще до відкриття судового розгляду. Такі порушення можуть об'єктивно викликати сумніви в неупередженості суду та стати підставою для заявлення відводу.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що непослідовність дотримання моделі підготовчого провадження знаходить відображення навіть у роз'ясненнях судових органів. Так, у листі ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ (п. 2) фактично допускається повернення обвинувального акта прокурору за мотивами, що потребують аналізу доказів, тоді як доступ до таких доказів на цьому етапі прямо заборонений законом. Це створює внутрішню колізію між настановами судової практики та приписами КПК України. Отже, має місце недостатня законодавча узгодженість, яка порушує системність і логіку моделі судового контролю на цій стадії.

Узагальнюючи, слід зазначити:

1. Оцінка доказів щодо їх допустимості здійснюється виключно в ході судового розгляду, після дослідження всіх доказів і викладення сторонами своїх позицій (ст. 89 КПК України).

2. Винятки стосуються лише випадків очевидної недопустимості, коли суд повинен припинити дослідження відповідного матеріалу, не допускаючи його впливу на формування доказових висновків (ч. 2 ст. 89 КПК України).

Таким чином, лише дотримання чистоти доказового процесу на всіх етапах судового провадження дозволяє гарантувати реалізацію засади неупередженості суду та ухвалення справедливого рішення.

У п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України встановлено, що суд зобов'язаний визнати істотним порушенням прав людини та основоположних свобод здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Разом з тим законодавець припустився неточності термінологічного характеру.

За логікою норми мова йде про дії, які вчиняються на стадії досудового розслідування, тоді як суд бере участь у кримінальному провадженні переважно на його судових стадіях. Як випливає зі ст. 3 КПК України, обсяг повноважень суду і слідчого судді є різним, а їх діяльність здійснюється на різних процесуальних етапах.

Саме слідчий суддя уповноважений погоджувати проведення таких дій на досудовому розслідуванні. Без деталізації усіх С(Р)Д, що потребують судового дозволу, наведемо відповідні норми КПК України: ч. 3 ст. 233; ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237; ч. 5 ст. 240; ч. 3 ст. 246; ч. 2–3 ст. 250; ч. 1 ст. 258; ст. 260–261; ст. 263; ч. 1 ст. 264; ч. 4 ст. 267; ч. 2 ст. 268–270. Серед інших процесуальних дій, що потребують дозволу слідчого судді, безпосередньо доказовий процес стосується тимчасового доступу до речей і документів (глава 15 КПК України).

Таким чином, будь-який доказ, отриманий без ухвали слідчого судді, або з істотним відхиленням від її умов, має визнаватися недопустимим на підставі п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України.

Під «суттєвими умовами ухвали» слід розуміти всі елементи змісту судового дозволу, перелічені законом (ст. 164, ч. 2 ст. 235, ч. 4 ст. 248 КПК України). Порушення може полягати як у діях виконавців ухвали (наприклад, проведення обшуку після закінчення строку), так і у процесуальних помилках під час її постановлення[1].

Отже, якщо ухвала містить дефекти, які порушують вимоги закону (наприклад, відсутня конкретизація предмета обшуку чи місця його проведення), результати такої дії підлягають визнанню недопустимими.

У п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК України підставою для недопустимості доказу є застосування катування, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність поводження. У зв'язку зі злочинним характером таких дій, переконані, що висновок про недопустимість доказу має базуватися лише на рішенні суду про встановлення цих фактів. Цей підхід

[1] Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. С. 179.

підтверджується і положеннями ст. 206 КПК щодо належної процесуальної реакції на заяви про застосування насильства.

П. 3 ч. 2 ст. 87 КПК України стосується порушення права особи на захист. Ст. 20 КПК України вказує, що це право охоплює можливість:

– надавати пояснення;

– залучати й подавати докази;

– користуватися допомогою захисника;

– брати участь у процесуальних діях;

– реалізовувати інші процесуальні права.

Найбільш поширеними порушеннями, що тягнуть недопустимість доказів, є (з урахуванням позиції Пленуму ВСУ № 8 від 24.10.2003):

– недопуск захисника;

– відмова в конфіденційному побаченні до першого допиту;

– допит без участі захисника;

– позбавлення права користування рідною мовою тощо.

П. 4 ч. 2 ст. 87 КПК України стосується одержання показань особи без роз'яснення права не свідчити проти себе чи близьких. Неподолане порушення на досудовій стадії створює підставу для застосування доктрини «плодів отруєного дерева» — недопустимість похідних доказів.

П. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України передбачає порушення права на перехресний допит. Оскільки ця гарантія здійснюється лише у суді, відповідна недопустимість може бути констатована переважно під час перегляду судових рішень.

Таким чином, усі підстави, перелічені у ч. 2 ст. 87 КПК України, мають характер очевидних істотних порушень, і в разі їх встановлення суд негайно визнає докази недопустимими.

Разом з тим низка формулювань має узагальнений характер, що вимагає:

– роз'яснення судової практики;

– формування переліку типових випадків порушення права на захист.

Коло очевидних порушень не повинно обмежуватися лише ч. 2 ст. 87 КПК України. Погоджуємося, що очевидними слід вважати також:

— проведення С(Р)Д неналежним суб'єктом;

— отримання судового дозволу без погодження з прокурором у випадках, коли воно є обов'язковим.

Такі обставини мають бути докладно доведені суб'єктом, який заявляє клопотання.

У законі відсутній чіткий порядок прийняття судом рішень про недопустимість доказів. Аналіз ст.ст. 110 і 369 КПК свідчить, що таке рішення повинно набувати форми ухвали.

Враховуючи те, що оцінка доказів у цьому разі є остаточною та впливає на вирішення питання вини, рішення має ухвалюватися:

– в нарадчій кімнаті,

– вмотивованою ухвалою;

– у строки, передбачені ч. 2 ст. 89 КПК України[1].

Узагальнюючи результати дослідження, слід констатувати, що судовий розгляд кримінальних проваджень щодо злочинів проти життя та здоров'я особи характеризується підвищеним рівнем процесуальної відповідальності суду та сторін, оскільки саме в цих справах реалізується конституційний обов'язок держави щодо охорони базових благ людини та водночас найтяжчий потенційний наслідок судової помилки — необґрунтоване засудження або виправдання особи.

Особливості предмета доказування в даній категорії проваджень передбачають необхідність встановлення низки складних обставин: механізму спричинення тілесних ушкоджень або смерті, причинно-наслідкових зв'язків між діянням та наслідком, психофізіологічних характеристик суб'єкта і потерпілого, кваліфікаційних ознак діяння (умисел, вид умислу, форма вини тощо). Такі обставини нерозривно пов'язані з використанням спеціальних знань, що обумовлює потребу посиленого контролю суду за повнотою і якістю експертних досліджень, які найчастіше стають ядром доказової системи.

Судовий контроль за дотриманням вимог допустимості доказів у цій сфері набуває не лише формального, а й матеріально значущого характеру: навіть мінімальні порушення процесуального порядку отримання доказів

[1] Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. С. 169-184.

можуть призвести до викривлення медико-біологічних чи психологічних даних та, як наслідок, — до неправильного вирішення питання вини або кваліфікації злочину (наприклад, зміна тяжкості тілесних ушкоджень, неправильне визначення причин смерті, нівелювання стану сильного душевного хвилювання, необхідної оборони чи перевищення її меж).

У цьому контексті значення судового контролю полягає у забезпеченні:

– достовірності та наукоємності експертних висновків;

– ефективного запобігання фальсифікаціям або викривленням доказів;

– недопущення недопустимих доказів, що можуть вплинути на результат;

– посилення гарантій об'єктивної кваліфікації суспільно небезпечних наслідків.

Відповідно, правильне здійснення судового контролю є ключовою умовою встановлення об'єктивної істини у справах, де ціною помилки можуть стати життя та долі людей — як потерпілих, так і обвинувачених.

Отже, судовий розгляд і вирішення питання допустимості доказів у злочинах проти життя та здоров'я особи мають особливо значущу роль у справедливому кримінальному судочинстві, забезпечуючи:

– реальний захист охоронюваних законом благ;

– дотримання принципів змагальності та верховенства права;

– мінімізацію ризиків непоправних судових помилок;

– належне мотивування судових рішень при встановленні вини або виправданні.

Висновки до розділу 3

Визначено, що нормативно-правове регулювання статусу прокурора у кримінальному провадженні відповідає європейським стандартам, водночас потребує подальшого вдосконалення в частині забезпечення чіткості та узгодженості його функцій і повноважень на різних стадіях провадження. З'ясовано, що сутність процесуальної ролі прокурора визначається його інтегральною функцією — здійснення кримінального переслідування, яка реалізується у двох основних формах: 1) процесуальне керівництво досудовим

розслідуванням; 2) підтримання публічного обвинувачення в суді.

Установлено, що процесуальний формат діяльності прокурора залежить від стадії провадження: 1) на досудовому етапі прокурор забезпечує повноту, об'єктивність і законність розслідування, координуючи та контролюючи збирання доказів; 2) у суді він реалізує тягар доведення обвинувачення поза розумним сумнівом, виступаючи гарантом публічного інтересу й стандартів справедливого судочинства.

З'ясовано, що доказова діяльність прокурора має подвійну природу: 1) безпосередня — особисте ініціювання та проведення процесуальних дій; 2) опосередкована — керівний і наглядовий вплив на органи досудового розслідування з метою формування належної доказової бази.

Аргументовано, що досудове спрямування доказування прокурора визначається його обов'язком досліджувати всі версії події злочину, у тому числі ті, що спростовують причетність підозрюваного, що відповідає міжнародним стандартам діяльності обвинувачів. Наголошено, що специфіка прокурорської діяльності у справах про злочини проти життя та здоров'я обумовлюється: 1) високою суспільною небезпекою діянь і ризиками судової помилки; 2) використанням судово-медичних, біологічних і психологічних знань; 3) необхідністю встановлення механізму спричинення шкоди та причинно-наслідкових зв'язків; 4) домінуванням непрямих і фрагментарних доказів у низці випадків.

Обґрунтовано, що прокурор виконує важливу захисну функцію щодо потерпілих, які нерідко виступають основними носіями доказової інформації, що потребує створення умов для їх безпеки та усунення психологічного тиску. Належне здійснення прокурором процесуальних повноважень у суді забезпечує досягнення принципів змагальності, рівності сторін, допустимості доказів та неупередженості суду, що є необхідною умовою ухвалення справедливого вироку.

Визначено, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я результативність державного обвинувачення залежить від: 1) оперативності організації доказування з перших годин розслідування; 2) кваліфікованої взаємодії з експертами; 3) професійної доказової тактики в суді.

Констатовано, що прокурор є центральною фігурою у забезпеченні законності та ефективності реагування держави

на найтяжчі посягання проти життя й здоров'я людини, що визначає його провідну роль у гарантуванні справедливості кримінального судочинства.

Установлено, що судовий розгляд у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи виконує ключову функцію реалізації кримінального процесуального призначення — забезпечення судового захисту фундаментальних прав людини шляхом вирішення кримінального обвинувачення по суті з дотриманням принципів справедливості, верховенства права та презумпції невинуватості. Доведено, що специфіка доказування у справах цієї категорії зумовлена високим рівнем суспільної небезпеки діянь, складністю реконструкції механізму спричинення шкоди життю чи здоров'ю, а також підвищеною залежністю від спеціальних знань — насамперед судово-медичних, психологічних та криміналістичних. Це потребує особливої ретельності в перевірці й оцінці доказів усіма суб'єктами доказування.

Аргументовано, що суд здійснює доказування виключно в межах пред'явленого обвинувачення, а процесуальні гарантії справедливості забезпечуються реалізацією принципів змагальності, безпосередності, гласності та диспозитивності, що передбачає активну участь сторін у дослідженні доказів і перешкоджає суду виконувати функцію обвинувачення.

З'ясовано, що формування внутрішнього переконання суду має будуватися на стандарті доведення вини «поза розумним сумнівом», а всі сумніви щодо тлумачення фактичних обставин події або причетності особи до її вчинення повинні вирішуватися на користь обвинуваченого.

Констатовано, що судовий контроль за досудовим розслідуванням, зосереджений у діяльності слідчого судді, є однією з найефективніших гарантій допустимості доказів. Він має подвійний характер: 1) прямий — через перевірку законності отримання доказів при ухваленні процесуальних рішень; 2) опосередкований — через попередження майбутніх процесуальних порушень.

Установлено, що чинна модель судового контролю в Україні є фрагментарною та разовою, не передбачає втручання суду у ведення досудового розслідування, однак забезпечує мінімально необхідний рівень гарантій прав людини на ранніх етапах доказування. Доведено, що наділення слідчого судді

повноваженнями визнавати докази недопустимими на досудовій стадії суперечило б принципам змагальності, розподілу функцій та повноваженню суду здійснювати правосуддя лише після повного дослідження доказів при судовому розгляді.

Обґрунтовано, що усунення нормативних колізій у ст. 315 КПК України потребує розмежування компетенції слідчого судді та суду щодо розгляду питань застосування заходів забезпечення кримінального провадження з метою збереження неупередженості суду під час розгляду справи по суті.

Доведено, що суд уповноважений визнавати докази недопустимими здебільшого під час постановлення судового рішення, а виняток становлять випадки очевидної недопустимості доказів, коли їх дослідження має бути припинено негайно для унеможливлення впливу на внутрішнє переконання суду.

Сформульовано висновок, що належна реалізація судового контролю на досудовій і судовій стадіях є необхідною умовою для забезпечення об'єктивності, повноти та справедливості вироку, що має особливо важливе значення у провадженнях, де вирішується питання про найвищу соціальну цінність — життя та здоров'я людини.

Констатовано, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи участь захисника є необхідною гарантією реалізації права на захист, оскільки такі правопорушення мають підвищений рівень суспільної небезпеки та пов'язані з ризиком непоправних судових помилок. Обов'язковість участі захисника у визначених законом категоріях справ (особливо тяжкі злочини, неповнолітні, особи з психічними вадами, особи, які не володіють мовою провадження, тощо) забезпечує захист вразливих учасників кримінального процесу та сприяє дотриманню міжнародних стандартів прав людини.

Установлено, що роль захисника у доказуванні не зводиться до пасивного реагування на дії обвинувачення: він здійснює самостійну доказову діяльність, спрямовану на встановлення виправдувальних або пом'якшувальних обставин, забезпечення допустимості, достовірності та повноти доказів. З'ясовано, що функція захисника у сфері застосування запобіжних заходів полягає у забезпеченні пропорційності державного втручання в особисті права підозрюваного/обвинуваченого, контролі за обґрунтованістю

підозри та ризиків, а також ініціюванні м'якіших альтернативних заходів.

Практика розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу засвідчує нерівність процесуальних можливостей сторін на ранніх етапах провадження, що обумовлює потребу нормативного посилення ролі сторони захисту та гарантій доступу до доказової інформації.

Визначено, що предмет доказування сторони захисту має ширший зміст, ніж просто спростування версії обвинувачення, і включає встановлення обставин, які: 1) виключають або пом'якшують кримінальну відповідальність; 2) підтверджують позитивні характеристики особи; 3) обґрунтовують відсутність підстав для тримання під вартою.

Установлено, що у провадженнях щодо осіб із психічними розладами захисник фактично є ключовою гарантією дотримання прав людини, забезпечуючи законність призначення й застосування примусових заходів медичного характеру та запобігаючи необґрунтованій ізоляції. Аргументовано, що ефективний захист у зазначених провадженнях сприяє не лише встановленню істини, але й гуманізації кримінального процесу, недопущенню обвинувального ухилу, формалізму у доказуванні та порушення принципу презумпції невинуватості.

Проведений аналіз судової практики підтвердчив, що активна та професійно обґрунтована позиція захисника має здатність істотно впливати на результати кримінального провадження, запобігати порушенню прав людини і забезпечувати прийняття законних, обґрунтованих і справедливих процесуальних рішень. Розвиток інституту захисту у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я потребує подальшого удосконалення законодавства, зокрема щодо розширення процесуальних можливостей сторони захисту, рівності доступу до доказів, та закріплення механізмів оперативного реагування на зміну обставин провадження.

Наголошено, що судовий розгляд злочинів проти життя та здоров'я особи є центральною стадією кримінального процесу, оскільки саме на цьому етапі забезпечується встановлення фактичних обставин події та остаточне вирішення питання вини, що зумовлює підвищені вимоги до якості доказування. З'ясовано, що процесуальна специфіка цієї категорії справ визначається складністю реконструкції механізму злочинного діяння, залежністю доказування від

спеціальних знань (медичних, біологічних, психологічних), підвищеними ризиками судової помилки та тяжкими правовими наслідками.

Судовий контроль є ключовим інструментом забезпечення законності та допустимості доказів, оскільки саме від його ефективності залежить недопущення фальсифікацій, процесуальних порушень, незаконного втручання у права людини та застосування недопустимих доказів. Визначено, що інститут слідчого судді виконує системоутворюючу роль у гарантуванні прав учасників кримінального провадження під час досудового розслідування, забезпечуючи баланс між інтересами кримінальної юстиції та захистом конституційних прав людини.

Виявлено не системність регламентації повноважень слідчого судді, що призводить до коливань його ролі від формально-дозвільної до надмірно правозахисної, а також до суперечностей у судовій практиці щодо меж його компетенції у сфері доказування. Аргументовано, що оцінка допустимості доказів може бути здійснена судом лише під час судового розгляду після їх безпосереднього дослідження, що забезпечує неупередженість суду й відповідає європейським стандартам справедливого правосуддя.

Узагальнено, що порушення порядку санкціонування чи проведення слідчих (розшукових) дій, прав на захист або засади недопустимості примусу є підставами для виключення доказів із розгляду, що особливо важливо в провадженнях, де вирішується питання про посягання на життя людини. Недоліки нормативного регулювання щодо підготовчого судового засідання та ризики когнітивного упередження свідчать про потребу вдосконалення процесуальних механізмів, спрямованих на захист неупередженості суду.

Визначено, що судовий контроль у справах щодо злочинів проти життя та здоров'я здійснюється не лише формально, а має матеріально значимий характер, забезпечуючи достовірність, повноту та наукову обґрунтованість доказів, що безпосередньо впливає на результат провадження. Наголошено, що запобігання судовим помилкам, гарантоване ефективною процедурою судового контролю, є однією з основних цілей кримінального провадження у справах цієї категорії, оскільки наслідки неправильного рішення є потенційно незворотними.

ВИСНОВКИ

На підставі комплексного аналізу теоретичних джерел, присвячених проблематиці досудового розслідування, доказування і судового розгляду, а також оцінки чинного кримінального процесуального законодавства, практики його реалізації та правових позицій національних судових органів і Європейського суду з прав людини — забезпечено досягнення мети дослідження, пов'язаної із визначенням особливостей доказування та судового розгляду злочинів проти життя та здоров'я особи. До основних сформульованих положень віднесено такі:

1. З'ясовано, що сучасний стан наукового опрацювання проблем доказування стороною обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи не характеризується наявністю комплексних монографічних досліджень. Констатовано, що окремі аспекти доказування у злочинах проти життя і здоров'я особи розглядалися дотепер переважно під час дослідження кримінально-правової та криміналістичної характеристики окремих злочинів досліджуваної групи, проте це не забезпечує достатнього рівня теоретичного, правового й практичного обґрунтування діяльності, пов'язаної із доказуванням та із забезпечення судового розгляду.

2. Наголошено, що об'єднуючим чинником кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я людини став родовий об'єкт. Водночас, специфіка видових об'єктів цих кримінальних правопорушень створює передумови для поділу їх на дві категорії: 1) злочини, що передбачають відповідальність за посягання на життя особи, і тим самим охороняють відповідні суспільні відносини; 2) злочини, спрямовані на охорону здоров'я людини. Разом із цим, на підставі узагальнення ознак злочинів проти життя та здоров'я визначено, що більшість із них демонструють відмінності за низкою кримінально-правових і криміналістичних характеристик, які і визначають специфіку процесу доказування в межах цієї категорії злочинів.

3. Визначено, що доказування стороною обвинувачення у злочинах проти життя та здоров'я особи під час досудового розслідування є пізнавально-практичною діяльністю, що

здійснюється в межах кримінального процесуального законодавства слідчими та прокурорами. Ця діяльність полягає в отриманні, перевірці, оцінці та використанні доказів для підтвердження обставин, що свідчать про вчинення злочину, встановлення осіб, які його скоїли, і забезпечення обґрунтованості прийнятих процесуальних рішень.

Узагальнено, що доказування ґрунтується на власному предметі, об'єкті, завданнях, меті та засобах, що використовуються з метою досягнення встановлених результатів. Зміст доказування злочинів проти життя та здоров'я особи умовно поділяється на зовнішні та внутрішні структурні елементи. До зовнішніх належать два взаємопов'язані етапи: 1) безпосереднє отримання доказів; 2) їх подальше використання в процесі доказування. Внутрішніми елементами є: суб'єкт доказування, об'єкт, предмет, завдання, мета, засоби та очікуваний результат, які сукупно формують логічну та функціональну основу процесу доказування.

Проведений аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності доказування та його ключових складових як процесуальної діяльності створює передумови для висновку про необхідність розмежування його зовнішнього та внутрішнього змісту (суб'єктів, об'єктів, предмету, завдань, мети, засобів та очікуваного результату). При цьому наголошується на недоцільності визнання факту, що обов'язок доказування покладений виключно на сторону обвинувачення через те, що такий підхід значно звужує зміст цього процесу. Особливо зважаючи на те, що сторона обвинувачення виконує не лише функцію збирання доказів вини чи формування обвинувачення, але й займається встановленням усіх обставин, які стосуються події кримінального правопорушення, їхньою правовою оцінкою.

У ролі суб'єктів доказування у справах цієї категорії виступають слідчі та прокурори, які в межах наданих їм повноважень здійснюють збирання, аналіз та оцінку доказів з метою реалізації функції обвинувачення. Особливості правової кваліфікації, характер завдань і тяжкість наслідків у таких кримінальних провадженнях обумовлюють підвищену увагу до якості та повноти доказування, що вимагає як наукового осмислення, так і вдосконалення практики.

3. Наголошено, що сучасний кримінальний процес передбачає різноманітні способи збирання доказів, які

визначаються функціональною роллю суб'єкта доказування (обвинувачення, захисту, суду) та процесуальною формою їх реалізації. Це забезпечує гнучкість та адаптивність доказової діяльності до конкретної ситуації.

До основних способів збирання доказів віднесено:

– слідчі (розшукові) дії — як базові та найбільш поширені процесуальні засоби безпосереднього отримання доказової інформації;

– негласні слідчі (розшукові) дії — застосовуються у складних і латентних провадженнях;

– витребування й отримання доказів — забезпечують доступ до вже існуючих джерел доказової інформації;

– подання доказів учасниками провадження — гарантує реалізацію принципів рівності сторін і змагальності.

Залежно від територіальних умов, способи збирання класифіковано на:

1) такі, що реалізуються в межах компетенції органу досудового розслідування;

2) здійснювані в межах України іншим органом;

3) такі, що відбуваються у межах міжнародного співробітництва.

За рівнем активності суб'єкта доказування способи поділено на активні й реактивні, що дозволяє поєднувати ініціативний пошук доказів із використанням інформації, наданої іншими особами.

За підставою ініціативи виокремлюється доказова діяльність, ініційована: 1) слідчим або прокурором; 2) стороною захисту чи потерпілим; 3) судом під час розгляду справи.

За природою доказового джерела доказу способи збирання поділяються на: 1) первинні — спрямовані на безпосереднє отримання фактичних даних; 2) вторинні — пов'язані з опрацюванням або синтезом уже отриманої інформації.

За відкритістю дій розрізняють гласні й негласні способи збирання доказів, що забезпечує баланс між захистом прав учасників процесу та ефективністю боротьби зі злочинністю.

За цільовим призначенням способи доказування спрямовані на: 1) встановлення об'єктивної картини злочину; 2) ідентифікацію суб'єктів; 3) уточнення суперечливих обставин; 4) збереження доказів.

Доведено, що належне нормативне регулювання процедур отримання доказів, суворе дотримання принципів допустимості, забезпечення реальної дії презумпції невинуватості та права на захист є фундаментальними передумовами ефективного доказування у справах щодо посягань на життя та здоров'я.

4. Установлено, що доказуванню підлягають: механізм спричинення шкоди життю чи здоров'ю; причинно-наслідковий зв'язок; інтелектуально-вольовий зміст умислу. Отримання доказів має супроводжуватися гарантіями недопущення обвинувального ухилу. Обґрунтовано, що втручання у фізичну цілісність особи при проведенні процесуальних дій (наприклад, усі дії пов'язані із відібранням біологічних зразків) може мати місце лише за суворими процедурними вимогами та належною фіксацією.

5. Окреслено особливості доказування у провадженнях щодо неповнолітніх. Наголошено, що визначальне значення мають психологічні й інтелектуальні характеристики особи, а недоліки розслідування найчастіше пов'язані з недотриманням принципу індивідуалізації предмета доказування.

Визначено типові помилки сторони обвинувачення при роботі з експертними доказами, зокрема порушення вимог ст. 290 КПК України щодо їх відкриття стороні захисту, що може призвести до втрати доказового значення експертних висновків. Особливо критичним цей аспект є при роботі з даними, які неможливо відтворити повторно (наприклад, біоматеріали).

6. Констатовано, що протидія розслідуванню суттєво ускладнює виконання завдань доказування; запропоновано комплекс заходів її нейтралізації, спрямованих на збереження джерел доказів і захист учасників кримінального провадження.

7. Визначено, що нормативно-правове регулювання статусу прокурора у кримінальному провадженні відповідає європейським стандартам, водночас потребує подальшого вдосконалення в частині забезпечення чіткості та узгодженості його функцій і повноважень на різних стадіях провадження. З'ясовано, що сутність процесуальної ролі прокурора визначається його інтегральною функцією — здійснення кримінального переслідування, яка реалізується у двох основних формах: 1) процесуальне керівництво досудовим розслідуванням; 2) підтримання обвинувачення в суді.

Установлено, що процесуальний формат діяльності прокурора залежить від стадії провадження: 1) на досудовому етапі прокурор забезпечує повноту, об'єктивність і законність розслідування, координуючи та контролюючи збирання доказів; 2) у суді він реалізує тягар доказування обвинувачення поза розумним сумнівом, виступаючи гарантом публічного інтересу й стандартів справедливого судочинства.

З'ясовано, що доказова діяльність прокурора має подвійну природу: 1) безпосередня — особисте ініціювання та проведення процесуальних дій; 2) опосередкована — керівний і наглядовий вплив на органи досудового розслідування з метою формування належної доказової бази.

8. Визначено, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти життя та здоров'я особи результативність державного обвинувачення залежить від: 1) оперативності організації процедури збирання доказів; 2) кваліфікованої взаємодії з експертами; 3) професійної тактичної діяльності в суді.

9. Судовий розгляд у цих справах визначено центральною стадією кримінального провадження, де формується внутрішнє переконання суду на основі стандарту доведення «поза розумним сумнівом». Обов'язково враховується підвищений ризик непоправних наслідків судової помилки.

Судовий контроль на досудовій та судовій стадіях розглядається як ключовий механізм забезпечення допустимості доказів. З'ясовано, що наділення слідчого судді повноваженнями визнавати докази недопустимими на досудовій стадії суперечило б принципу змагальності та повноваженням суду здійснювати правосуддя по суті.

Уточнено, що оцінка доказів щодо їх допустимості здебільшого має здійснюватися вже під час судового розгляду — після безпосереднього дослідження доказів і заслуховування позицій сторін. Визначено, що судовий контроль є превентивним і забезпечує недопущення фальсифікацій, порушень прав людини та когнітивного упередження суду.

10. З'ясовано, що належна участь захисника є критичною для гарантування прав підозрюваного/обвинуваченого, а його доказова діяльність не обмежується спростуванням позиції обвинувачення, а передбачає самостійне формування доказової бази, у тому числі під час вирішення питань щодо запобіжних заходів. Доведено,

що покращення правових механізмів сторони захисту, зокрема доступу до доказів під час ранніх етапів розслідування, є необхідною умовою забезпечення справедливості судового розгляду у справах про посягання на життя та здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абламський С. Є., Лук'яненко Ю. В. Особливості початку досудового розслідування домашнього насильства (ст. 126–1 КК України). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4 (99). С. 234–249. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2022.4.2.

2. Абрамова В. М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 18 с.

3. Авдєєва Г. К. Використання спеціальних знань у розслідуванні домашнього насильства в умовах змагального кримінального процесу. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи: матеріали круглого столу (м. Запоріжжя, 31 трав. 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 10–14.

4. Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 184 с.

5. Альперт С. А. Доказательства. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР : научн.-практ. коммент. Киев : Политиздат, 1974. С. 87–113.

6. Анохін А. М. Предмет доказування у кримінальних провадженнях про дорожньо-транспортні пригоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 16 с.

7. Антіпова О. І. Предмет та процес доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень про дорожньо-транспортні пригоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2014. 16 с.

8. Антонюк Н. «Кримінально-правова кваліфікація злочинів проти життя і здоров'я»: презентація / Н. Антонюк, суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховний Суд України. Київ, 28 січ. 2022. 31 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezentatsiia_Antoniuk_28_01_2022.pdf (дата звернення: 27.07.2025).

9. Антощук А. О. Початковий етап розслідування вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 203 с.

10. Артеменко О. С. Доказування у кримінальних провадженнях про діяння неосудних осіб : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

11. Бабчинська Т. В. Реалізація права на захист у кримінальному провадженні відповідно до вимог міжнародних стандартів : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 234 с.

12. Баганець О. В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 269 с.

13. Багрій М. В. Використання непрямих доказів у кримінальному судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук: Львів, 2010. 217 с.

14. Балац Р. М. Особливості вивчення особи неповнолітнього у кримінальному провадженні. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 201–203.

15. Берназ В. Д. Психологія протидії слідчій діяльності. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ.* 2000. № 2. С. 79–83.

16. Беспалько І. Л. Прокурор як суб'єкт кримінального процесуального доказування під час досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 89. Ч. 3. С. 321–324. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.47.

17. Бібік І. С., Бабенко А. М. Негативний вплив сім'ї як детермінанта вчинення неповнолітніми злочинів проти життя та здоров'я особи у регіонах України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 14–17.

18. Бігунець І. В. Повноваження сторони захисту як суб'єкта доказування щодо витребування та отримання речей і документів на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2024. № 72. С. 126–131. DOI: https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.24.

19. Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2020. 236 с.

20. Бірюкова А. М., Островська М. А. Модель змагальності за проектом Кримінального процесуального кодексу України (у порівнянні з іншими країнами світу). *Адвокат*. 2012. № 4. С. 12 –16.

21. Бічурін Р. Х. Методика розслідування умисних вбивств з хуліганських мотивів : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 232 с.

22. Богданюк Р. І. Планування як базова складова діяльності щодо подолання протидії протиправним посяганням. *Соціологія права*. 2024. Вип. 3–4 (48–49). С. 20–23. DOI: https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.3.

23. Ботнареко І. А. Домашнє насильство: початковий етап розслідування. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 2 (36). С. 82–91.

24. Бочаров Д. О. Доказування у правозастосовчій діяльності: загальнотеоретичні питання : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2006. 21 с.

25. Важинський В. М. Процес доказування при розслідуванні фіктивного підприємництва та пов'язаних з ним злочинів в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.

26. Вакулик О. О. Окремі питання предмету доказування у кримінальному провадженні за новим КПК України. Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ – м. Харків, 6-7 грудня 2012 р.). Київ-Харків : Видавець Строков Д. В., 2013. С. 100–102.

27. Вапнярчук В. В. Сутність активної та ініціативної діяльності суду в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 25. С. 236–239.

28. Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : автореф. дис. … д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 40 с.

29. Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 524 с.

30. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 408 с.

31. Вапнярчук В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. № 70. С. 405-410. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.65.

32. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 181 с.

33. Ващук О. П. Щодо антроподжерельної невербальної інформації у ході допиту в судовому провадженні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 202 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 363–365.

34. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Хахановський та ін.; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/items/00efcff3-b884-452e-b56a-6c43be411a2c (дата звернення: 27.07.2025).

35. Винокуров О. В. Захист прав підозрюваного при затриманні та застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 170 с.

36. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 30.06.2021 р. у справі № 127/14193/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97963242 (дата звернення: 24.07.2025).

37. Вирок Голосіївського районного суду міста Києва від 05.05.2025 р. у справі № 752/11297/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL:

https://reyestr.court.gov.ua/Review/127084404# (дата звернення: 24.07.2025).

38. Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 14 червня 2022 р. у справі № 676/1672/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104764365 (дата звернення: 24.07.2025).

39. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 11 грудня 2024 р. у справі № 646/12402/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123671438 (дата звернення: 24.07.2025).

40. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 21 листопада 2024 р. у справі № 761/30797/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123243288

41. Вілінський М. С. Висновок експерта в системі засобів доказування в цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2025. 195 с.

42. Вітушинська О. О. Співвідношення поняття «судовий контроль» із поняттями «правосуддя» та «судовий захист» у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право*. 2024. № 83. Т. 3. С. 203–207. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.31.

43. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.

44. Волобуєв А. Ф. Подолання протидії організованих злочинних груп розслідуванню економічних злочинів. *Вісник ЛІВС МВС України*. 1999. № 3. С. 201–213.

45. Волошанівська Т. В. Оперативно-розшукові заходи забезпечення розслідування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, вчинених дітьми. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34. (73) № 2. С. 239-244.

46. Волошанівська Т. В. Подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Науковий журнал. Серія: Юридичні науки*. 2022. Том 33. (72) № 4. С.71-76.

47. Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юри наук: 12.00.09. Одеса, 2019. 236 с.

48. Воронін В. І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 264 с.

49. Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивства : дис. ... д-ра філос: 081 Право. Харків, 2023. 297 с.

50. Вуйма А. Г. Окремі аспекти використання спеціальних медичних знань під час розслідування вбивств в умовах дії правового режиму воєнного стану. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травн. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 136–139.

51. Вуйма А. Г. Особливості підготовки до призначення молекулярно-генетичних експертиз у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку зі вчиненням убивств. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 21. С. 79 –91.

52. Галаган В. І. Процесуальний порядок і тактика отримання зразків для експертизи у кримінальному провадженні України : монографія / В. І. Галаган, Козак О. В. 2-ге вид., перероб. і допов. Краматорськ : ТОВ «Каштан», 2015. 224 с.

53. Ганжа Т. В. Методика розслідування умисних вбивств малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 26 с.

54. Гацелюк В. О. Щодо класифікації злочинів проти здоров'я у КК України 2001 року. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матер. міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 13–14 жовтня 2011 р.) / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова та ін. Харків : Право, 2011. С. 394–400.

55. Гвоздік О., Старенький О. Логіка формування доказової бази в кримінальному провадженні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 59–63.

56. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 469 с.

57. Головюк І. В. Окремі аспекти доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею. *Право України.* 2014. № 10. С. 97–105.

58. Головюк І. В. Питання реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (м. Львів, 23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 57–63.

59. Головюк І. В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні. *Митна справа*. 2012. № 6, ч. 2 (кн. 2). С. 103–110.

60. Головюк І. В. Судова діяльність у досудовому провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2008. 20 с.

61. Головюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.

62. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2010. 314 с.

63. Гмирко В. П. Кримінально-процесуальні докази: поняття, структура, характеристики, класифікація : конспект проблемної лекції. Дніпропетровськ : Акад митної служби України, 2002. 64 с.

64. Гнатенко В. С. Межі доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2017. 16 с.

65. Гнатенко В. С. Теоретико-правова парадигма доказування у кримінальному провадженні : монографія. Вінниця: ТВОРИ. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81fae842-5871-4d00-b414-7b096c48745b/content (дата звернення: 12.06.2025).

66. Гонтаренко В. П. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2024. 251 с.

67. Гончаренко В. Г. Доказування в кримінальному провадженні : наук.-практ. посібник. Київ : Прецендент, 2014. 42 с.

68. Гончаренко В. Г. Предмет доказування в кримінальному судочинстві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 1 (20). С. 120–122.

69. Грабовський Ю. Л. Адвокатський запит як засіб отримання адвокатської інформації. *Інформація і право*. 2015. № 2. С. 32–38.

70. Грицак Х. М. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом як захід забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. 246 с.

71. Грошевий Ю. М. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 3 (38). С. 134–145.

72. Грошевиґ Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Київ : КНТ, 2006. 272 с.

73. Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве : моногрия. Харьков : Вищ. шк., 1975. 144 с. В кн. Грошевий Ю. М. Вибрані праці; упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. 656 с.

74. Грошевой Ю. М. Теоретические проблемы формирования убеждений судьи в советском уголовном судопроизводстве : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1975. 420 с.

75. Груздь О. І. Розслідування умисних вбивств, учинених при перевищенні меж необхідної оборони : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 247 с.

76. Гузєй В. М. Методика розслідування умисних вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони чи перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 20 с.

77. Гунченко Д. І. Обрання, зміна та скасування заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування за ініціативою сторони захисту : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. URL:

https://oduvs.edu.ua/uploads/Disertacziya_Gunchenko_D_I_1_3f61450ada.pdf.

78. Гусєва В. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих з оперативними працівниками у розслідуванні тяжких злочинів проти життя і здоров'я особи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2012. № 3. С. 91–96.

79. Гусєва В. О. Особливості розслідування вбивств, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2021. № 3 (120). С. 16–27. URL: https://doi.org/10.33270/01211203.16.

80. Гусєва В. О. Проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2021. Вип. 2 (24). С. 109–122.

81. Гусєва В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2012. № 1. С. 84-88.

82. Гусєва В. О. Сучасні криміналістичні методи подолання протидії розслідуванню злочинів. Актуальні питання криміналістики та судової експертизи: міжвідомчий науково-практичний круглий стіл до 60-річчя кафедри криміналістики та судової медицини (м. Київ, 21 листопада 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 90–92.

83. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

84. Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруги : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 20 с.

85. Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 41 с.

86. Давиденко С. В. Співвідношення в кримінально-процесуальній діяльності потерпілого понять «обов'язок доказування» та «тягар доказування». *Форум права.* 2012. № 4. С. 283–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_47.

87. Данькова С. О. Кримінальне процесуальне доказування в судовому провадженні у першій інстанції : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Хмельницький, 2024. 254 с.

88. Деревянкін С. Л. Публічність та диспозитивність у кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 20 с.

89. Дехтяр О. Г. Особисте сприйняття слідчим, прокурором, слідчим суддею показань, речей і документів як елемент змісту засади безпосередності. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 1 (7) URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13dohzzb.pdf.

90. Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/956/1/%d0%94%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%b8%20%d1%82%d0%b0%20%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f_2018.pdf.

91. Доказування у кримінальному провадженні : курс лекцій / О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, В. В. Романюк та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О Юхна. Харків : ХНУВС, 2018. 156 с.

92. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 16 с.

93. Дуда А. В. Обставини, що характеризують особу обвинуваченого, як елемент предмета доказування у кримінальній справі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2010. 19 с.

94. Дудко О. В. Помилки адвоката в кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2020 296 с.

95. Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 4. № 85. С. 76–85. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11.

96. Дульський О. П. Актуальні питання збирання доказів захисником шляхом витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та документів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 8. С. 625–634. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.104.

97. Дунаєвська Л. Г. Особливості початкового етапу розслідування злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 18 с.

98. Дуфенюк О. М., Ковальська М. Ю. Новітні технології у практиці досудового розслідування на прикладі використання 3-D сканерів та смартфонів під час огляду місця події. *Порівняльно-аналітичне прав*о. 2018. № 2. С. 303–305.

99. Дуфенюк О. М., Кунтій А. І. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза як форма використання спеціальних знань під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. № 1. С. 387–397.

100. Дякін Я. О. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням землею : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 235 с.

101. Європіна Л. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 190 3(15). С. 61–72. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/3- 2017/ evropina.pdf.

102. Журавель В. А. Залучення експерта: процесуальні та організаційні проблеми. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2014. №1. С. 16–20.

103. Заборовський В. В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2017. 577 с.

104. Завдов'єва І. Г., Горбенко В. О., Дяченко О. М. та ін. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2018. Т. 30. № 2. С. 31–39.

105. Завтур В. А. Методологічні та праксеологічні засади вчення про локальний предмет доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 149–156.

106. Завтур В. А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального

провадження : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 237 с.

107. Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 243 с.

108. Заклюка А. В. Докази та доказування на стадії досудового розслідування : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя. 2016. 20 с.

109. Замула Б. А. Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України : дис. … д-ра філософії: 08. Київ, 2021. 284 с.

110. Зеленецкий В. С. Объект уголовно-процессуального познания действительности. В кн. Вопросы государства и права развитого социалистического общества. Харьков : Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1975. С. 247–249.

111. Зеленецкий В. С. Проблемы формирования совокупности доказательств в уголовном процессе : моногрия. Харьков : Восточно-регион. центр гуманит.-образов. инициатив, 2004. 108 с.

112. Зінченко В. М. Достатність доказів у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 231 с.

113. Зубов М. В. Особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розшуку безвісно відсутніх осіб. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 263–268.

114. І не слідчий, і не суддя. Хто здійснює судовий контроль? : аналіт. зап. / Р. Батяр, Ю. Бєлоусов, В. Венгер та ін. JustTalk. 2025. URL: https://justtalk.com.ua/post/justtalk7-i-ne-slidchij-i-ne-suddya-hto-zdijsnyue-sudovij-kontrol (дата звернення: 11.06.2025).

115. Іваниця А. В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств через необережність : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

116. Іваниця А. В. Організація і тактика проведення огляду місця події при розслідуванні вбивств через необережність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 209–216.

117. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/-laws/show/z0937-17 (дата звернення: 30.07.2025).

118. Ісагова Н. М. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. № 70. С. 405–410. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/310581 (дата звернення: 27.09.2025).

119. Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис. ... д-ра філос.: 081 «Право». Київ, 2021. 324 с.

120. Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 218 с.

121. Каліновська А. В. Доказування у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. …канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 235 с.

122. Каліновська М. О. Особливості кримінального процесуального доказування під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2021. 251 с.

123. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. URL: http://lj.oa. edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pd (дата звернення: 27.09.2025).

124. Капліна О. В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 27 листоп. 2013 р.). МОН України. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 223–229.

125. Карпов Н. С. Протидія розслідуванню. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ.* 2006. № 3. С. 161–169.

126. Кастарнов Д. Б. Доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2e71fc1e-13ad-4685-82d6-1b5f2e9cf37a/content (дата звернення: 17.08.2025).

127. Кастарнов Д. Б. Доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), у кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 22 с.

128. Каткова Т. В. Судові експертизи (підстави та процесуальний порядок призначення і провадження, перелік типових питань) : навч. посібник. 3-те вид. Харків : «Рубікон», 2003. 192 с.

129. Керик Л. І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства : монографія / за ред. проф. В. Ю Шепітько. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2013. 188 с.

130. Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, прийняті Восьмим конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками, Гавана (Куба), 27.08–07.09.1990 р. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU90376 (дата звернення: 28.05.2025).

131. Кікінчук В. В., Мішина К. Г. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування вбивств, учинених засудженими в місцях позбавлення волі. *Право і безпека*. 2022. № 1. С. 47–55.

132. Кірмач Л. А. Доказування як метод пізнання в процесі розслідування злочинів : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 12 с.

133. Клименко Н. І. Процесуальні гарантії достовірності висновку експерта. *Криміналістичний вісник*. 2004. № 1 (1). С. 58–61.

134. Климчук М. П., Нарусевич О. С., Нечеснюк М. В. та ін. Особливості роботи зі слідами біологічного походження людини при огляді місця події та призначення молекулярно-генетичної експертизи : метод. рек. Київ : НАВС. 2019. 90 с.

135. Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. Сучасні тенденції розвитку

криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 99–101.

136. Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2018. 22 с.

137. Ковалевська Є. В. Можливості спеціальних медичних знань в процесі доказування. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 145–147.

138. Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. № 2(106). Ч. 2. С. 56–69. DOI: 10.33766/2786-9156.106.2.56-69.

139. Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України. Київ. 2006. 632 с.

140. Коваль М. М. Методика розслідування катувань, що вчиняються співробітниками Національної поліції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 237 с.

141. Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса : Нац. ун-т "Одеська юридична академія", 2018. 40 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/92a7893f-19d6-4329-b007-fc3df5f8045c/content (дата звернення: 27.09.2025).

142. Ковальчук С. О. Структура та зміст збирання доказів як етапу їх формування під час кримінального процесуального доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Т. 2. С. 103–107.

143. Когутич І. І. Типові ситуації початкового етапу розслідування вбивств, та обумовлені ними алгоритми дій слідчого. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету Одеська юридична академія*. 2013. № 1. С. 233–247.

144. Козак І. А. Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2024. 22 с.

145. Кокошко М. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2016. № 2. С. 10–17.

146. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : схвал. Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text (дата звернення: 16.04.2025).

147. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950 № 995_004: ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.09.2025).

148. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 28.09.2025).

149. Конюшенко Я. Ю. Доказування на досудовому провадженні у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : Акад. управління МВС, 2010. 20 с.

150. Корецький О. П. Організаційна діяльність суду під час встановлення предмету інформаційно-змістовного доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Львів, 2020. 23 с.

151. Корнієнко М. В. Інформаційне забезпечення виявлення, розслідування та попередження насильницьких злочинів щодо дітей. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2019. № 3. С. 232–238.

152. Корнійчук Д. В. Окремі аспекти реалізації права підозрюваного на захист в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81. Ч. 3. С. 103–108. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.14.

153. Коропецька С. О. Відібрання зразків біологічного походження під час досудового розслідування : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 20 с.

154. Корсун В. Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 20 с.

155. Корчев В. Т. Проблеми діяльності захисника у доказуванні на суді першої інстанції : монографія. Харків : Вид-во Василя Балуша, 2007. 200 с.

156. Коць Є. П. Доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень про створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Львів, 2022. 222 с.

157. Кравченко Н. С. Суб'єкти доказування цивільного позову в кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 263 с.

158. Кравченко Н. С. Суб'єкти доказування цивільного позову в кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 21 с.

159. Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2020. 560 с.

160. Кривда Л. Р. Використання судово-медичних знань у розслідуванні насильницьких і корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. 220 с.

161. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 28.09.2025).

162. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях : навч. посібник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький та ін. 3-є вид., перер. і допов. Київ : «Видавець», 2012. 275 с.

163. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

164. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

165. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI (зі змінами та доповненнями). *База даних (БД) «Законодавство України»*.

Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17 (дата звернення: 22.09.2025).

166. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

167. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

168. Кримінально-процесуальне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків : ТОВ «Одіссей», 2009. 603 с.

169. Кримський Т. Тактика проведення типових слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств. *Юридична Україна*. 2014. № 4. С. 97–102.

170. Крушеницький А. В. Витребування документів захисником як самостійний засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2023. 237 с.

171. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 220 с.

172. Кунтій А. І. Тактика допиту неповнолітнього свідка під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № 3. С. 386–393.

173. Куп'янський М. Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств (організаційно-тактичні засади) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.

174. Кутепов І. О. Доказування в кримінальних провадженнях щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, ухилення від сплати податків та суміжних кримінальних правопорушень : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2025. 205 с.

175. Кушнір С. С. Доказування в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2025. 200 с.

176. Лань О. Ю. Захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.

177. Лапкін А.В. Щодо визначення змісту діяльності прокурора зі здійснення кримінального переслідування у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2012. № 1034. С. 243–246. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6138/1/Lapkin_243-246.pdf

178. Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 277–283.

179. Линник О. В. Специфіка застосування результатів психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. № 5. Т. 4. С. 62–66.

180. Лисиченко В. К. Основи подолання протидії розслідуванню корисливо-насильницьких злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : навч. посібник / В. К. Лисиченко, Р. М. Шехавцов. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. 176 с.

181. Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Луганськ : РВВ Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ, 2009. 304 с.

182. Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Вид. 2-е, перероб. та допов. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 344 с.

183. Литвин О. В. Кримінально–процесуальне доказування у стадії судового розгляду : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса. 2016. 20 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d7127abf-d559-4611-80a6-54add7e12967/content (дата звернення: 28.09.2025).

184. Литвин О. В. Субсидіарна активність суду в доказуванні (стадія судового розгляду). Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квіт. 2015 р.) / відп. ред. Ю. П. Аленін. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2015. 654 с.

185. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.

186. Лобойко Л. М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 36 с.

187. Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2017. № 2. С. 189–195. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/2_2017.pdf#page=189 (дата звернення: 28.03.2025).

188. Луцюк П. С. Особливості процесуального доказування в ході дослідження дорожньо-транспортних пригод, вчинених в несприятливих умовах : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

189. Луцюк Р. П. Особливості кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами дорожньо-транспортних пригод : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2024. 227 с.

190. Льозний О. А. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 22 с.

191. Любчинський О. В. Особливості розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2018. 230 с.

192. Ляш А. О., Стахівський С. М. Докази і доказування в кримінальному судочинстві : навч. посібник. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 216 с.

193. Малахова О. В. Витребування та отримання речей та документів як спосіб збирання доказів стороною захисту. *Вісник Південного регіонального центру НАПрН України*. 2015. № 4. С. 168–173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2015_4_22 (дата звернення: 28.10.2025).

194. Малахова О. В. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному провадженні України. Актуальні проблеми

доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за вип. Ю. П. Аленін. Одеса : Юридична література, 2013. С. 215–219.

195. Малахова О. В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 213 с.

196. Мальована Т. І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 3. С. 174–184.

197. Малюга Р. В. Доказування в кримінальному процесі: проблеми визначення структурних елементів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* 2013. Вип. 11. С. 280–283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_11_71.

198. Малюга Р. В. Кримінальне процесуальне доказування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 273 с.

199. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Вид. СПДФО Вапнярчук Н. М., 2007. 208 с.

200. Маслюк О. В. Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 217 с.

201. Маслюк О. В. Процесуальний порядок участі захисника в доказуванні обставин, що мають значення для спростування підозри (обвинувачення). *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 3. С. 178–181.

202. Мерімеріна І. О. Прокурор як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею, судом : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2021. 198 с.

203. Метелев О. П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2020. Вип. 60. С. 177–180.

204. Миронова В. В. Доказування при визначенні правомірності обрання запобіжних заходів у кримінальному

процесі України : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Дніпро, 2024. 191 с.

205. Мирошниченко Т. М. Реалізація засади презумпції невинуватості в процесі кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. № 40 (2). С. 118–122.

206. Мирошниченко Ю. М. Тактико-криміналістичні особливості судового розгляду кримінальних справ. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер. Право.* 2012. Вип, 3/4. С. 178–183.

207. Михайлов П. С. Особливості доказування під час застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Хмельницький, 2025. 205 с.

208. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном процессе : монография. Киев : Вищ. шк., 1984. 134 с.

209. Михеенко М. М. Теоретические проблемы доказывания в советском уголовном процессе : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1984. 47 с.

210. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

211. Мовчан Г. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому провадженні та в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 219 с.

212. Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. 263 с.

213. Навроцький В. О. Склад злочину і його роль у процесі кримінально-правової кваліфікації. *Правничий часопис Донецького університету.* 2000. № 1. С. 47–51.

214. Назаров В. В. Кримінальний процес України : навч. посібик / В. В. Назаров. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2013. 488 с.

215. Настільна книга адвоката. Участь захисника, адвоката в кримінальному провадженні: коментар, законодавство, судова практика : практичний посібник / С. В. Пєтков, Д. В. Журавльов, А. В. Григоренко та ін. (упоряд.). Київ : Центр учбової літератури, 2016. 500 с.

216. Національна стратегія у сфері прав людини : затв. Указом Президента України №119/2021 від 24.03.2021. Президент України: офіційне Інтернет-представництво: сайт. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537 (дата звернення: 28.09.2025).

217. Невгад В. В. Методика розслідування умисних вбивств, вчинених способом, небезпечним для життя багатьох осіб : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 225 с.

218. Негребецький В. Експериментальний метод під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 248–252.

219. Немчинов Є. С. Вплив змагального методу правового регулювання на організацію доказової діяльності під час судового розгляду. Правове життя сучасної України: матер. Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 3. С. 316–319.

220. Немчинов Є. С. Особливості судового доказування через призму процесуальних умов пізнання. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. Вип. 19. С. 157–164.

221. Немчинов Є. С. Участь прокурора у кримінальному процесуальному доказуванні під час судового провадження : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2021. 249 с.

222. Несінов О. Про деякі спірні і суперечливі положення КПК України та їх використання для посилення позиції захисту (частина друга). *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2016. № 7–8. С. 9–11. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/visnyk/2016-05-10.visnyk.16.may.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

223. Нікітченко В. В. Основна роль та завдання адвокатури як правозахисної організації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 4. С. 3–6.

224. Нікішев О. В. Особливості доказування у кримінальних провадженнях в умовах надзвичайних правових режимів : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Одеса, 2025. 190 с.

225. Ніколайчук Г.А. Повноваження прокурора та їх реалізація у судовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. 252 с.

226. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів : ЛДУ (Вища шк.), 1978. 112 с.

227. Обрізан Н. М. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2008. 235 с.

228. Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства: практ. посібник / І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 52 с.

229. Обуховский В. А. Уголовные доказательства в истории и советском праве : монография. Харьков : Юриздат НКЮ, 1926. 188 с.

230. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 75 с.

231. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Рішення, внесені до ЄРДСР, за період з 2018 року по жовтень 2020 року / упоряд. Заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 69 с.

232. Омельчук Л. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення : монографія / Л. В. Омельчук, П. В. Цимбал, Т. Я. Цимбал. Ірпінь : Вид. Нац. ун-ту ДПС України, 2015. 234 с

233. Павлишин Б. О. Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування вбивства : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 22 с.

234. Павлюк О. Пізнавальна діяльність слідчого на початковому етапі розслідування вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їхнім майном. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 2 (41). С. 212–215. URL: http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/41.pdf (дата звернення: 27.10.2025).

235. Палюх А. І. Особливості реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень під час доказування на досудовому розслідування. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки.* 2015. № 827. С. 286–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_49 (дата звернення: 12.06.2025).

236. Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 Львів, 2016. 206 с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf.

237. Пастернак Ю. Б. Методологічні проблеми доказування у кримінальному процесі України : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 19 с.

238. Пеліхос Є. М. Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia) : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2022. 256 с.

239. Пиріг І., Журавель О., Калашник А. Використання інформаційних технологій і спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ.* 2024. № 2. С. 241–247. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-241-247.

240. Пінчук М. Г. Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 23 с.

241. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.

242. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції : монографія / В. В. Колодчин, А. Р. Туманянц. Харків : ТОВ «Оберіг», 2016. 228 с.

243. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 3. С. 63–79. URL: vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-rik-problemy-dosudovoho-rozsliduvannia/34-problemy-kryminalnoho-protsesu/111-nova-kontseptsiia-kryminalnoho-protsesualnoho-dokazuvannia (дата звернення: 28.09.2025).

244. Погорецький М. А. Про співвідношення джерел фактичних даних і джерел доказів у кримінальному процесі. *Право України*. 2009. № 1. С. 80–85.

245. Погорецький М. А. Сучасні концепції кримінального процесуального доказування. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: матер. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листопад 2017 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 309–312. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/146.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

246. Погорецький М. А. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12–25.

247. Полюхович І. І., Сторожук А. О., Лисенко В. В. Особливості доказування злочинів проти життя та здоров'я. Актуальні проблеми кримінального права і процесу та шляхи їх вирішення: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 12 грудня 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет. 2024. С. 143–145.

248. Помаз Я. О. Особливості доказування на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Чернігів, 2023. 224 с.

249. Попельнюк Ю. П. Особливості виявлення та подолання протидії розслідуванню на етапі виявлення ознак корисливо-насильницьких злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 350–359.

250. Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) : монографія. Острог. 2001. 194 с.

251. Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі : монографія. Київ : Прецедент, 2005. 232 с.

252. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2009. 634 с.

253. Постанова Великої Палати Верховного Суду у від 26 червня 2019 року у справі № 404/6160/16-к. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/82885531 (дата звернення: 28.05.2025).

254. Постанова Верховного Суду від 18 червня 2020 р., у справі № 740/2536/17 (провадження № 51-634км19). Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89929185 (дата звернення: 09.09.2025).

255. Постанова Верховного Суду від 25 червня 2019 р., у справі № 423/1766/16 (провадження № 51-1105км19). Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/82769623 (дата звернення: 11.09.2025).

256. Постанова Верховного Суду України від 12 жовтня 2017 р., у справі № 5-237кс(15)17. Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: https://sudpraktika.wordpress.com/%D0%BA/ (дата звернення: 12.09.2025).

257. Постанова Верховного Суду України від 16 березня 2017 р., у справі № 5-364кс16. Єдиний державний реєстр судових рішень: офіц. сайт. URL: https://sudpraktika.wordpress.com/%D0%BA%D1%80% (дата звернення: 11.10.2025).

258. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.05.2021, справа № 204/4521/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97134877 (дата звернення: 11.11.2024).

259. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні : наказ Генерального прокурора України № 51 від 28.03.2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19#Text (дата звернення: 28.05.2025).

260. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text (дата звернення: 28.05.2025).

261. Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *БД «Законодавство України»*. ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text (дата звернення: 28.05.2025).

262. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *БД «Законодавство України»*. ВР

України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 11.11.2024).

263. Пряхін Є. В., Когут Н. І. Застосування паралінгвістики під час допиту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. Вип. 1. С. 358–370. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/ Nvlduvs_2014_1_39 (дата звернення: 11.10.2025).

264. Пчеліна О. В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 187–190. DOI: https://doi.org/ 10.32837/pyuv.v0i2(31).590.

265. Пчеліна О. В. Особливості предмета доказування у кримінальних справах про економічні злочини та їх вплив на методику розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 19 с.

266. Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 628–632.

267. Ратнова А. В. Проведення огляду облікового запису користувача в соціальній мережі під час досудового розслідування кримінального провадження. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 3 (32). С. 97–102.

268. Ратушна Б. П. Належне доказування у судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2014. 16 с.

269. Репчонок А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері економіки : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2023. 219 с.

270. Рибалка О. В. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Адвокат*. 2011. № 7 (130). С. 35–40.

271. Рішення ЄСПЛ у справі «Алене де Рібемон проти Франції» від 10 лютого 1995 р. Центр демократії та верховенства права. URL: https://cedem.org.ua/library/sprava-alene-de-ribemon-proty-frantsiyi/ дата звернення: 03.12.2024).

272. Рішення ЄСПЛ у справі «Василь Іващенко проти України» від 26 жовтня 2012 р.. *База даних (БД) «Законодавство України»*. Верховна Рада (ВР) України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_873#Text (дата звернення: 04.12.2024).

273. Рогатинська Н. З. Предмет доказування у справах, що закриваються провадженням за нереабілітуючими підставами : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 202 с.

274. Рогатинська Н. З., Майхрук В. Р. Домашнє насильство та проблематика його доказування. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 171–176.

275. Романюк В. В. Предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо економічних злочинів. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 413–422. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-413-422.

276. Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 24 с.

277. Русаєв А. В. Доказування службовою особою підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України декларування недостовірної інформації : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Київ, 2023. 227 с.

278. Руснак Л. В. Доказування та докази в конституційному судовому процесі (на прикладі України та Німеччини) : дис. … д-ра філос.: 081 Право. Чернівці, 2023. 195 с.

279. Савицька С. Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 199 с.

280. Савка І., Козань Н., Дунаєв О. та ін. Встановлення точних критеріїв діагностики давності настання смерті в судово-медичній практиці. *Судово-медична експертиза*. 2021. № 1. С. 18–24.

281. Савчук Т. І. Щодо протидії розслідуванню корупційних злочинів. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 147–150.

282. Саінчин С. О. Досудове розслідування умисного вбивства малолітньої дитини: організація та тактика : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2014. 21 с.

283. Саламаха В. Р. Доказування вини особи у вчиненні злочину проти життя та здоров'я особи в контексті

презумпції невинуватості. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. № 2 (10). С. 130–137.

284. Саламаха В. Р. Збирання та перевірка доказів у злочинах проти життя та здоров'я особи, учинених неповнолітніми. *Соціологія права*. 2024. Вип. 3–4 (48–49). С. 178–182.

285. Саламаха В. Р. Подолання протидії розслідуванню та судовому розгляду злочинів проти життя та здоров'я особи. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама: зб. тез доповідей ІІ Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квітня 2025 р.) / МВС України; Нац. Поліція України; Харків. Нац. Ун-т внутр. Справ; Кримінолог. Асоціація України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 700–702.

286. Саламаха В. Р. Предмет доказування у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 276–287.

287. Саламаха В. Р. Проблеми доказування суб'єктивної сторони у злочинах проти життя та здоров'я особи. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 21 березня 2025 р.); у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 754–755.

288. Семеногов В. В. Тактичні особливості обшуку під час розслідування інсценованих вбивств. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Т. 2. № 3 (28). С. 178–181.

289. Сенченко Н. М. Щодо окремих питань призначення та проведення судово психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2017. № 5. Ч. 2. С. 249–253.

290. Серафимов О. М. Технологія огляду місця події під час розслідування вбивств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 28. С. 123–126.

291. Сибилева Н. В. Допустимость доказательств в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1986. 21 с.

292. Сівак О. В. Запобіжні заходи кримінального провадження щодо неповнолітні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 230 с.

293. Січковська І. В. Початковий етап розслідування сексуальних вбивств : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2013. 275 с.

294. Скрябін О. М. Захисник у кримінальному процесі: нормативно-правове дослідження : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2017. 455 с.

295. Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2017. 24 с.

296. Смирнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 108–112.

297. Смілянський Я. Г. Особливості суб'єктивної сторони умисного вбивства з особливою жорстокістю. *Форум права*. 2010. № 3. С. 415–420.

298. Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею : дис. … д-ра філос.: 12.00.09. Одеса, 2021. 222 с.

299. Соловьев А. Д. Процессуальные вопросы установления истины на предварительном следствии : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1969. 44 с.

300. Спусканюк А. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з проведенням державних закупівель : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 258 с.

301. Станкович М. І. Межі доказування у кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 24 с.

302. Старенький О. С. Витребування документів як засіб отримання доказів захисником у кримінальному провадженні: проблеми визначення процесуальної форми. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 58–69. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2017_Starenkyi.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

303. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 22 с.

304. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому

розслідуванні: теорія та практика : монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. М. А. Погорецького. Київ : Алерта, 2016. 336 с.

305. Стахівський С. М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : автореф. дис. … д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 31 с.

306. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 22 с.

307. Степаненко А. С., Степаненко О. В. Щодо окремих питань доказування домашнього насильства. Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) / уклад.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 151–154.

308. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

309. Степанюк Р. Л. Особливості призначення судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування вбивств. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 174–178.

310. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О., Кікінчук В. В. Проблеми формування та реалізації методики розслідування вбивств та кримінальних правопорушень пов'язаних з домашнім насильством. *Право і безпека*. 2023. №1 (88). С. 157–168. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.14.

311. Стоянов К. С. Захисник та представник як учасники кримінального провадження у досудовому розслідуванні : дис. … канд. юрид. наук: 081 Право. Одеса, 2024. 337 с.

312. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : затв. Указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text (дата звернення: 16.04.2025).

313. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : затв. Указом

Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text (дата звернення: 16.04.2025).

314. Строк І. А. Призначення судових експертиз під час розслідування злочинів, вчинених проти життя та здоров'я особи. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.(м. Харків, 30 вер. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 59–62.

315. Строк І. А., Юхно О. О. Основи методики розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання : монографія. Харків : Факт, 2022. 204 с.

316. Суходубов В. С. Основи методики розслідування вбивств, поєднаних з відчуженням житла громадян : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 235 с.

317. Таранова А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 229 с.

318. Татаров О. Ю., Чернявський С. С. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 77–84.

319. Теорія доказів : підручник / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М. та ін. / за заг. ред. д.ю.н, проф. В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2015. 293 с.

320. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія / В. В. Вапнярчук. Харків : Юрайт, 2017. 408 с.

321. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2023. 1120 с.

322. Тертишник В. М., Слинько С. В. Теория доказательств. Харьков: [б.в.], 1998. 233 с.

323. Тертишник В. М., Шемшученко Ю. С. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі : підручник. Київ : Алерта, 2018. 446 с.

324. Тертишник В., Одинцова І. Правнича допомога та захист в кримінальному процесі: концепти та колізії правових реформ. *Наше право.* 2017. № 4. С. 164–171.

325. Тетерятник Г. К., Сомик О. С. Окремі питання доказування при розслідуванні домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 2. С. 580–582.

326. Тимчишин А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. *Правова позиція.* 2021. № 3(32). С. 125–130. URL: https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/3/24.pdf (дата звернення: 11.10.2024).

327. Тимчишин А. М. Особливості використання спеціальних медичних знань у розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи. *Право і суспільство.* 2023. № 6. С. 367–373. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.54.

328. Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю підозрюваного у вчиненні вбивства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 295–301.

329. Тимчишин Д. М. Використання науково-технічних засобів у розслідуванні вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.

330. Товтин С. В. Нетрадиційні способи застосування спеціальних знань під час розслідування сексуальних вбивств. Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. праць Нац. ун-ту держ. податкової служби України. 2016. № 1. С. 135–140.

331. Товтин С. В. Тактичні прийому розслідування вбивств, пов'язаних із сексуальними відхиленнями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2016. 20 с.

332. Топчій В. В. Особливості розслідування злочинів, скоєних медичним працівником. *Правничий часопис.* 2018. № 3. С. 117–121.

333. Трофименко В. М. Особливості участі захисника в доказуванні в адвокатському провадженні: деякі теоретико-прикладні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 165–168.

334. Трояновська Р. П. Інститут захисту в кримінальному процесі: проблеми та шляхи вирішення. Механізм функціонування громадянського суспільства: зб. тез Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (м. Київ,

20 листопада 2020 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 336–338.

335. Туманянц А. Р. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 293–299.

336. Туманянц А. Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства : моногр. Харків : Основа, 2000. 108 с.

337. Тютюнник В. В. Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 220 с.

338. Удалова Л. Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : автореф. дис. …. д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2007. 29 с.

339. Удовенко Ж. В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 18 с.

340. Удовиченко В. А. Предмет і межі доказування у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2014. Вип. 6-1. Т. 4. С. 147–150.

341. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 07 вересня 2021 р., у справі № 490/5629/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99954331 (дата звернення: 12.06.2025).

342. Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 31 січня 2025 р. по справі № 490/9352/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/126001686 (дата звернення: 31.03.2025).

343. Фаринник В. І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України. Харків : Фактор, 2013. 96 с.

344. Федорова О. Ф. Особливості розслідування і розгляду у суді кримінальних справ щодо вбивств новонароджених дітей : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2014. 20 с.

345. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : Панов, 2020. 576 с.

346. Фомічов К. С. Доказування у справах про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням суб'єктами господарювання : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 16 с.

347. Хоменко І. В. Оцінка вихідних даних під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*. 2022. № 12. С. 50–56. DOI: https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-12-08.

348. Хорошун Д. В. Взаємодія сторін кримінального провадження з судово-психіатричним експертом під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи: засади і форми. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 32. № 2. С. 377 –385.

349. Цехан Д. М., Падалка Л. О. Структура аналітичної діяльності під час протидії злочинності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 92-98.

350. Цехан Д. М., Чумак С. П. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду та обшуку під час розслідування злочинної діяльності рецидивістів. *Правові новели*. 2023. №19. С. 396-401.

351. Цюприк І. В. Предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо фінансування терористичних груп (організацій), які діють на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 25–26.

352. Чернієнко А. О. Запит у кримінальному провадженні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* 2022. Вип. 4. С. 181-184. DOI https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.4.27.

353. Чернов О. В. Тактика, стратегія та особливості допиту свідків на початковому етапі розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів, вчинених у зв'язку із виконанням службових обов'язків. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 221–227.

354. Чича Р. П., Гнатенко В. С. Особливості вивчення особи підозрюваного в рамках міжнародного співробітництва. *Право і безпека*. 2025. № 98(3). С. 67–77. DOI:10.32631/pb.2025.3.06.

355. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю в досудових стадіях кримінального процесу : монографія. Харків : Право, 2008. 184 с.

356. Чорноус Ю. М., Лісіцький А. В. Спеціальні знання у кримінальному провадженні: поняття, зміст, форми реалізації під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 477 –480.

357. Чучукало О. І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 18 с.

358. Шабаровський Б. В. Перевірка доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2019. 237 с.

359. Шабаровський Б. В. Проведення слідчого експерименту, пред'явлення особи, трупа чи речі до впізнання як способи перевірки показань. Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матер. Міжнародної наук.-практ. конф., м. Львів, 16-17 серпня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація "Центр правничих ініціатив", 2019. С. 66-68.

360. Шаповал К. А. Деякі особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування вбивств, учинених у зв'язку із застосуванням домашнього насильства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2021. № 2(93). С. 324–330. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2021.2.29.

361. Шарова-Айдаєва О. О. Доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених проти працівників правоохоронних органів : дис. … д-ра філос: 081 Право. Вінниця, 2025. 220 с.

362. Шарова-Айдаєва О. О. Предмет доказування й особливості збирання доказів під час розслідування злочинів, учинених щодо працівників правоохоронних органів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. № 4 (103). С. 292-301. DOI: https://doi.org/10.32631/v.2023.4.28.

363. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька*

академія». Серія «Право». 2014. № 2 (10). URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14sovszd.pdf.

364. Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 43 с.

365. Шевчук М. І. Ініціатива суду та її межі у з'ясуванні обставин кримінального провадження під час судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2015. 244 с.

366. Шепітько В. Ю. Система слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним кодексом України: стан і напрями оптимізації. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2015. Т. 15. С. 66–73.

367. Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.

368. Шило О. Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2011. 479 с.

369. Шульженко А. В. Використання судових експертиз у встановленні ознак суб'єктивної сторони злочину : дис. ... д-ра філос.: 081 Право. Харків, 2021. 264 с.

370. Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : моногр. Харків : РВФ «Арсіс, ЛТД», 2002. 320 с.

371. Щербаковський М. Г. Обов'язкове призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2016. Вип. 16. С. 148 –157.

372. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

373. Щербаковський М. Г. Слідчі та експертні помилки, що обумовлюють недопустимість експертного висновку. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези доп. учасників наук.-практ.

конф. (м. Харків, 30 вересня 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 37 –40. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_202220930/article/view/shcherbakovskyi (дата звернення: 10.12.2024).

374. Щербаковський М. Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. Вип. 18. С. 184–193.

375. Щербаковський М. Г., Дементьєв М. В., Проценко А. М. Критерії та види процесуальних порушень як підстави недопустимості висновку експерта. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 173–186.

376. Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 195 с.

377. Юрчишин В. М. Функції прокурора у досудовому розслідуванні: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2016. 39 с.

378. Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 87–91.

379. Husieva V., Khoroshun D. Typical Forms of Using Specific Expertise During The Investigation of Crimes Against Human Life And Health: Ways of Application And Implementation Issues. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2024. № 1 (9). P. 79–86. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.9.2024.05.

380. Husieva V., Oderiy O., Petrova I., Fomina T., Vuima A. Features of the investigation of premeditated murders committed by persons with mental disorders in the practice of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. No 10 (46). P. 109–117. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.10.

381. Ilijkov v. Bulgaria : Judgment of the European Court of Human Rights, 26 July 2001. Application no. 33977/96. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-59613%22]}.

382. Kharchenko v. Ukraine : Judgment of the European Court of Human Rights, 10 February 2011. Application no. 40107/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-204145%22]}.

383. Monir M. Textbook on the Law of Evidence: Eighth Edition. New Delhi: Universal Law Publishing Co. PVT. LTD., 2010. 500 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Textbook_on_The_Law_of_Evidence.html?id=ml3jDmdoU1gC&redir_esc=y (дата звернення: 28.11.2024).

384. Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the role of public prosecution in the criminal justice system. Council of Europe. URL: https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2000/en/31721 (дата звернення: 28.05.2025).

385. Rider T. C. What is the Most Useful Standard of Proof in Criminal Law? *Pragmatism Tomorrow*. 2013. Issue 1: No. 9. P. 1–10. URL: https://www.docsity.com/en/docs/what-is-the-most-useful-standard-of-proof-in-criminal-law/8919526/ (дата звернення: 27.11.2024).

386. Standards of Professional Responsibility and Statement of the Essential Duties and Rights of Prosecutors. International Association of Prosecutors, 1999. URL: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/IAP-Standards-of-professional-responsibility-duties-rights-prosecutors-instruments-1999-eng.pdf (дата звернення: 28.05.2025).

Наукове видання

САЛАМАХА Віталій Русланович

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ І СУДОВИЙ РОЗГЛЯД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Монографія

Підписано до друку 12.11.2025. Формат 60x90/16.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 14,6.
Обл.-вид. арк. 9,8.
Наклад 50 пр. Зам. № 20

Видавництво "Майдан", 2025 р.
м. Харків, вул. Чернігівська, 59.
Свідоцтво ДК #1002 від 31.07.2002 р.